

אוצר היל

מדריך לגנות

חצר הגן

מדריך לגננת

עריכה, כתיבה והפקה	דליה לימור - מרכזת ת"ל לגיל הרך
השתתפו בכתיבה	רבקה בז'רנו - גננת מ"מ - מחוז ת"א יפה כהן - מפקחת ממ"ד - מחוז מרכז אהובה כץ - מפקחת מ"מ מחוז ת"א רינה שוורץ - מפקחת ממ"ד - מחוז מרכז
ייעוץ פסיכולוגי ייעוץ מדעי	זיוה אפשטיין - טבע ובעלי חיים ד"ר יעקב גרוס - צמחי רעל יעל הירש - טבע תמיר הירש - חינוך גופני ומתקנים חיה לביא - עבודה עם הורים יהודית עינדור - פינת מים ופינת גרוטאות שושנה פלג - גינה לימודית ד"ר אילנה רכס - חינוך גופני ומתקנים
ייעוץ פסיכולוגי ייעוץ מדעי	לאה סלע - יועצת פסיכולוגית, אגף ת"ל חזי אביבי - מנהל הגן הזואולוגי, אבויכביר, ת"א
קראו והעירו	נאוה סגן - סגן מנהל האגף ת"ל רחמים מלמד - מפקח על ת"ל בחינוך הדתי צילה גורנר - מפקחת, מחוז ת"א אביבה סברדלוב - אגף ת"ל נחמה חן - גננת, מחוז מרכז

שכתוב	רונית אמיר, ציפורה דונר
עריכה לשונית	חסיה מגל
גרפיקה	אלונה דגני-שדה
הבאה לדפוס	ציפי פסחוביץ
סדר	ע.נ.ע. בע"מ
צילום השער	ענת סקילי
צילומי טבע	גבי אלדר עמ' 59, 60, 61, 66, 67, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 190, 193, 195, 196 ברוך גיאן עמ' 59, 60, 92, 94, 96, 100, 107
	יעקב גרוס עמ' 191, 192, 193, 194, 195
צילומי חצרות	ענת סקילי עמ' 26, 75, 102, 103, 104 אהובה פומרנץ עמ' 44

תודה מיוחדת - למועצה לישראל יפה על צילומי הגנים, שהשתתפו בתחרות "החצר היפה בישראל יפה", 1990.
 לגננות מחוז מרכז, גבעתיים, גן לביש, כפר עזה אשר השקיעו ומפחו את חצרותיהן והעבירו לנו את צילומיהן.
 וליצרני המתקנים אשר אפשרו לנו שימוש בצילומיהם

תוכן העניינים

9	פתח דבר
11	מבוא
	חלק א'
15	חצר הגן - מודל לאיכות הסביבה
24	הצעות לשיפור איכות הסביבה
	ארגון מרכזי פעילות בחצר הגן
51	הצעות לפעילות בחגים
55	חצר הגן - שדה מחקר
56	הכרת החצר באמצעות החושים
58	תופעות טבע
61	הצומח בחצר הגן
62	פינות הנוי בחצר הגן
65	הגינה הלימודית
80	הגינה בגן הממ"ד
83	בעליי חיים בחצר הגן
105	התנסויות במים
108	התנסות בחול ובאדמה
111	חצר גרוטאות
114	חצר פעילות
115	עבודה עם הורים

חלק ב'

מתקנים בחצר הגן

125

מבוא

127

העקרונות לתכנון הפיזי של המתקנים

128

מתקנים לפעילויות מוטוריות קוגניטיביות

132

מתקנים מחומרים ממוחזרים ומאבזורים מחיי היום-יום

133

מתקנים לאיזון ולשינוי משקל

143

מתקנים לסיפוס (ולירידה)

150

מתקנים לנדנוד

167

מתקנים למעוף (נתיחה, רחיפה, נחיתה)

174

מתקנים לדיוק בתנועה למסרה

179

נספחים

נספח מס' 1 - צמחי רעל בחצר הגן

189

נספח מס' 2 - טיפול בבעלי חיים המעבירים מחלות

199

נספח מס' 3 - מתוך חזרי מנכ"ל:

204

3.1 מפרטי בטיחות - מגרש גן הילדים וחצרו

3.2 הוראות בטיחות וגיהות בגני ילדים

3.3 הוראות בטיחות וגיהות - מתקני משחק בחצר

3.4 נוהלי בטיחות לחצר גרוטאות

פתח דבר

"גן הילדים בישראל בא לקדם ולעודד את התפתחות הכולית של הילד. הפעילות החינוכית-לימודית בגן היא רב תחומית וכוללת פיתוח גופני-תנועתי, טיפוח רגשי, חברתי וערכי, טיפוח כושרי חשיבה ולמידה, עיצוב עמדות אינסלקטואליות והקניית עולמות תוכן, ידע ומטען תרבותי.

הלמידה של ילדים רכים מאופיינת בכך שהם לומדים בכל עת ובכל מקום. הילד לומד תוך התנסויות מזדמנות ומכוונות, וכל חוויה תורמת לתהליך התפתחותו.

ההוראה בגני הילדים מבוססת על מתן הזדמנויות ללמידה במצבים שונים ומגוונים: משחק חופשי, פעילות הבעה, התנסות בחומרים, פעילות דידקסטית ולמידה מודרכת. כל אלו ביחידים, בקבוצות קטנות או במליאה.

כל סוגי הפעילויות, החופשיות והמכוונות, מבוצעות בשני המרחבים בתוך כותלי הגן ובחצר. בשני המרחבים גם יחד מצויים מרכזי פעילות המזמינים לילד גירויים ייחודיים המעוררים אותו לפעולות של חקר וגילוי ולהתנסויות למידה ספציפיות.

ארגון יצירתי וגמיש של הסביבה החינוכית הן בבית והן בחצר תורם לחינוך ולהוראה בתחום כל נושא בצורה מיטיבית*.

* מתוך גני הילדים בישראל – מסגרת מחייבת

עניינו של מדריך זה הוא חצר גן הילדים, כחלק מן המרחב הכולל של הגן וכסביבה חינוכית המאפשרת פעילויות חינוכיות-לימודיות ייחודיות.

המדריך בא לרענן ולחדש דברים בתחום ארגון החצר והעמדתה במרכז של פעילות מגוונת: פעילות בתנועה, משחק דרמטי וקונסטרוקטיבי, הסתכלות ומעקב אחרי תופעות טבע, טיפול בחי ובצומח ועוד.

הפעילות בחצר, אף יותר מן הפעילות שבין כותלי הגן, מזמנת אין ספור הזדמנויות לחינוך ערכי וחברתי: חינוך לאיכות סביבה ולאיכות חיים, חינוך לעזרה הדדית, להתחלקות, לשותפות ולכיבוד זכויות הזולת וכן חינוך לערכים אסתטיים לאהבת הנוי ולטיפוחו.

טיפול החצר אינו משימה קלה. הוא דורש עקביות, מסירות והתמדה. ועם זאת, המשימה כדאית. חצר גן מטופחת לא רק תתרום לחניכים הנמצאים בה, אלא תהיה דוגמה לרבים ומקור גאווה לקהילה כולה.

גם לגנת אשר מדריך זה הוא הד לעשייתה ושכין דפיו היא מוצאת חידוש מרענן, וגם לגנת אשר החוברת בשבילה היא גורם מעודד להתחיל בעשייה, לנסות אותה ולהתנסות בה, אני מאחלת הצלחה והרבה שעות של קורת רוח עם ילדיה בחצר הגן.

ד"ר רנה מיכלוביץ

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי

מבוא

הפעילות בחצר מהווה חלק מתכנית הלימודים בגן הילדים. יש המפרידים את פעילויות הגן והחצר וקוצבים להן פרקי זמן נבדלים בסדר היום. יש המשלבים אותן ליחידת זמן אחת ובה זרימה חופשית בין פעילויות הגן לפעילויות החצר.

בעת האחרונה בחרו אנשי החינוך ומומחי הסביבה להפנות את תשומת הלב לפיתוח חצר הגן ולניצול האפשרויות שבה. בצד חצר המכילה ארגז חול, מתקני גלישה, טיפוס וחילה, פותחו וגבנו מרכזי פעילות כדגם ללימוד יחסי הגומלין שבין האדם לסביבה. דגש רב שמו המתכננים על עיצוב אסתטי של החצר ועל טיפוח איכות חיים באזור המגורים.

בחצר הילדים מתנסים, פועלים, חוקרים, לומדים ויוצרים. ייחודה של החצר הוא שיש בה מרחב המאפשר תנועה חופשית ומגע ישיר עם הסבע. בחצר אפשר לבצע פעילות גופנית חופשית ומונחית הן במרחב והן על המתקנים ובאזורים גדולים. הפעילות בחצר מועילה גם לטיפוח הקשר של הילדים עם הסביבה הקרובה.

חצר הגן משמשת "מעבדה חיה", שבה הילדים יכולים לפעול, לחקור, לערוך הסתכלות סקרנית, לבצע מעקב, תצפית ומדידות בחי, בצומח ובדומם.

החצר היא מקום שבו ניתן ללמד ולחנך לעבודת כפיים ולהתבוננות בתופעות הסבע בהתאמה לעונות השנה. הילדים לומדים לצפות בתופעות תוך פעולה מכוונת ולהבין את החוקים המשפיעים על השינויים מתוך החשיפה לתופעות עצמן; הם לומדים לחיות אתן על ידי מגע יומיומי, קבוע.

חצר הגן היא מקום נוח לפעילויות מגוונות במשך רוב חודשי השנה, בעיקר לפעילויות שקשה לקיימן בין כותלי הגן בשל מגבלות כגון מרחב, גודל, תהודה.

בחצר הגן הילדים יכולים לשחק באופן חופשי כשהם משתמשים בכלים ובחפצים גדולים. המרחב בחצר מאפשר תנועה חופשית ואין כמעט מגבלות של רעש.

במדרוך זו מובא לקט של הצעות לארגון חצר גן הילדים ולפעילויות שכדאי ושניתן לערוך בה. את ההצעות יש לבדוק כמובן לפי מידת ההתאמה שלהן לתנאים הפיסיים בחצר הגן ובסביבה אחרת המוכרת לילדים.

בחצר הגן ניתן לעסוק במשחקים חופשיים ובמשחקים סוציודרמטיים בהיקף רחב, וכן ליצור בחומרים עבודות המותאמות לחצר ולממדיה. (ניתן לעסוק בפיסול סביבתי, בפיסול באיסונוג, בצביעה על לוחות קיר, בצביעה בעזרת מקלות על חול רטוב, בצביעה במברשת על משטחים גדולים מפוליאתילן ובכיור באדמת חמרה).

הפעילויות בחוברת זו מבוססות על **תכנית המסגרת לגן היהודי הממלכתי והממלכתי דתי, הערבי והדרוזי (גילאי 3-6)**.*

חצר הגן צמודה לגן ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו. קיימים בה ששחי פעילות, מתקנים קבועים ומתקנים ניידים, גינה לימודית, גינת נוי ופינת חי. חצר הגן משמשת לפעילות גופנית חופשית ומונחת, למשחק חופשי, קונסטרוקטיבי וסוציודרמטי וכן ללמידה וחקר.

מתקנים קבועים: ארגז חול, סככות, מכשירים לפעילות גופנית (מתח, סולמות, מגדלון, בתי משחק וכד').

מתקנים ניידים: מתקנים ואבזרים ניידים כגון: אוהלים, כלי משחק לחול ולמים המוחזרים לאחסון בתום יום הלימודים.

גינה לימודית: חלק החצר המיועד לגידול צמחי מאכל ולעיסוק בפעילות חקלאית: הגינה היא גורם המחנך לאהבת האדמה, לפיתוח יחס לצמח ולטיפוח ההתמדה בהתנסות קולקטיבית. הגינה מאפשרת התנסות בתהליכים חקלאיים וצפייה בשינויי הצמחייה והצמיחה בהתאם לעונות השנה.

גינת נוי: ששח גינה לגידול צמחיית נוי ולטיפוחה על מנת לפתח את המודעות לשמירת הסביבה ולהכרת תרומת הצמחייה לאסתטיקה של הסביבה.

פינת החי: פינה נוחה ונגישה בחצר הגן ובה בעלי חיים: אחריות הטיפול, ההאכלה ושמירת הניקיון הן על הילדים בסיוע מבוגר. הפינה משמשת לפיתוח יכולת ההתייחסות של הילד אל בעלי החיים, הבנת צורכיהם וטיפוח אהבת החי והסובלנות כלפיו.

מקום אחסון: מחסן בחצר הגן לאחסון ציוד ומתקנים ניידים.

* מתוך **תכנית המסגרת לגן היהודי הממלכתי והממלכתי דתי הערבי והדרוזי (גילאי 3-6)**, משרד החינוך והתרבות, המינהל הפדגוגי, האגף לתכניות לימודים, האגף לחינוך קדם יסודי, המזכירות הפדגוגית 1994.

חזר הגן -

חול לאיכות הסביבה

חצר הגן מודל לאיכות הסביבה

"ישראל יפה מתחילה בין כותלי הבית והמוסד המחנך, ופירושה סביבה אסתטית שנעים לגדול בה, סביבה אסתטית המיינה את הנפש, כמו השמש המאירה צמחים וכמו המים המרווים אותם. ישראל יפה של המוסד המחנך תלויה בגישתם האסתטית של המחנכים, שיחסם והשראתם מועברים לילדים באמצעות ארגון מקומות הלימוד. בידינו הכלים הבסיסיים ליצור סביבה אסתטית חיובית, המקרינה יופי ומרוממת את הנפש."*

כרמלה כרמי - אדריכלית

המועצה לישראל יפה תכננה מודל חצר לפי התפיסה החינוכית המקובלת באגף לחינוך קדם-יסודי. התכנון היה בהשתתפות צוות אדריכלים, אדריכלי נוף ועובדי הוראה מהאגף לחינוך קדם-יסודי. דגם זה מוצע כדרך לחינוך סביבתי.

חצר הגן המעוצבת כ"שכונת מגורים" משמשת דגם של סביבת החיים של הילד. בחצר ניתנת לילד האפשרות להתנסות בסיפוח המראה האסתטי של הסביבה ובסיפוח בעלי חיים וצמחייה. הדגם בחצר מאפשר קיום של אינטראקציות חברתיות הדומות למצבי חיים אמיתיים, מצבים המאפשרים לילד התנסות "בתנאי מעבדה" באירועי חיים שיפגוש בהם מחוץ לכותלי הגן. התנסות הלמידה הזו מפחיתה את החרדה מפני מצבים חדשים ומקלה על הילד את תהליכי ההסתגלות שלו לסביבה. הפעילות בחצר כוללת התנסות בתחומים רגשיים וחברתיים, המובילה לתגובות וורבאליות, מוטוריות וקוגניטיביות. התיווך המילולי של הגננת והקישור של החוויות בחצר לחוויות חיים אמיתיות אף מרחיבים את עולם הידע של הילד.

* מתוך: מוסד מחנך - בית גידול לתרבות ואיכות החיים, הוצאת המועצה לישראל יפה.

המטרות

1. לפתח בילד הרגשת השתייכות לסביבתו.
2. לעורר בילד רגישות לשמירת יופייה של שכונתו.
3. להקנות לילד הרגשת אחריות ושמירה על איכות הסביבה ומראה.
4. לפתח בילד עניין לשמירה על איכות החיים ועל הקשר בין האדם לסביבתו.
5. לעורר בילד עניין להשתתף באופן פעיל בפעולות של שמירת הסביבה ומראה הסביבה.

חצר גן הילדים בבקה אל גרביה

בחצר גן הילדים, שעוצבה כ"שכונה בזעיר אנפין", יש מוצגים של מוסדות המצויים בדרך כלל בשכונה, כגון: גן העיר, שכונת מגורים, גן משחקים, אזור תעשייה וכדומה. כל מוצג כולל כמה פריטים:

בגן העיר:

צמחים, שבילים, פיסול סביבתי ומקומות מנוחה.

בשכונת מגורים:

מדרחוב, כבישים, מעברי חצייה, תמרורים ומזורים, בתי מגורים, חנויות, קיוסק, סלפון ציבורי ודוכני מכירות ניידים.

בגן משחקים:

מתקני ספורט לפעילות גופנית כמו שיווי משקל, תלייה ומיפוס, זחילה וקפיצה, קליעה וגלישה.

באזור תעשייה, בירכתי החצר:

סככת בית מלאכה לנגרות, חממה לגידול צמחים.

בשולי השכונה:

גינת ירק, דגמי הרחובות ואדניות פורחות.

שלטים:

בחלקי השכונה השונים אפשר להציב שלטים גדולים וצבעוניים ולסמן בהם בצורה ברורה את כיווני התנועה.

פעילות תרבותית ברחבת המרכז המסחרי

סיפוח ונוי בגן בכפר ויתקין

מרכז קהילתי ומרכז מסחרי בחצר הגן בבקעה אל גרביה

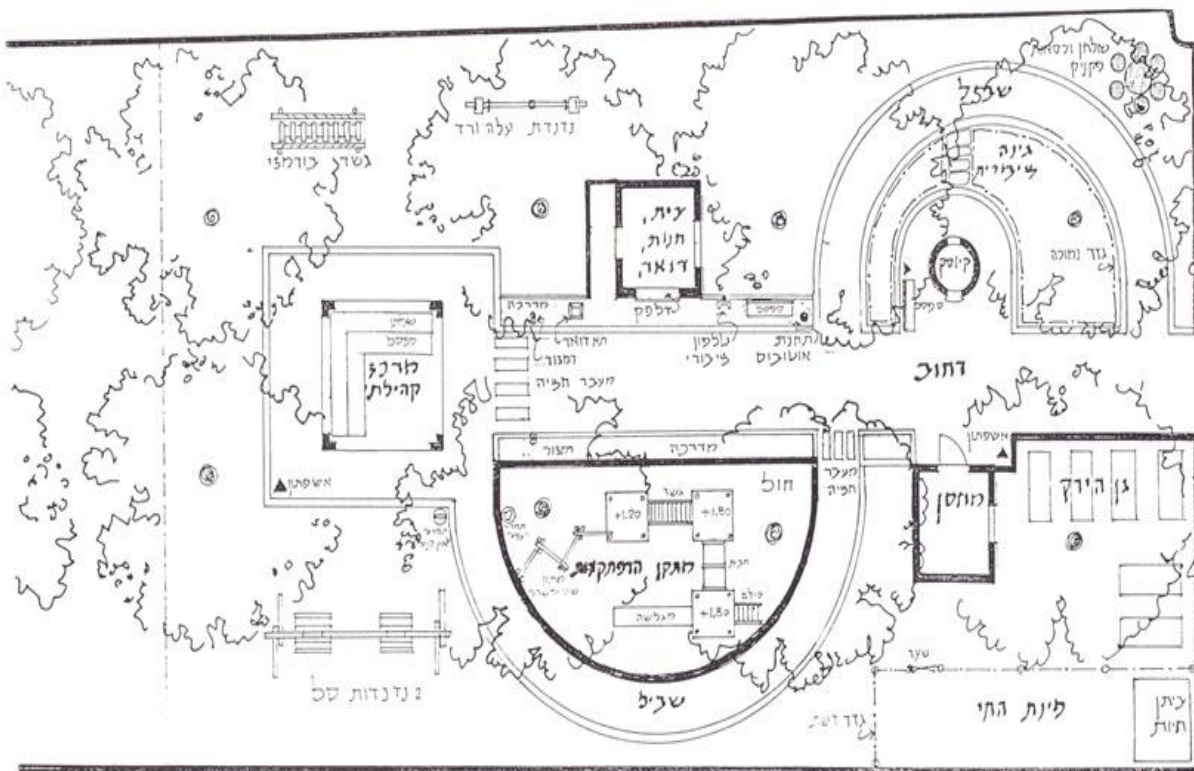

אזור המתקנים לפעילות גופנית

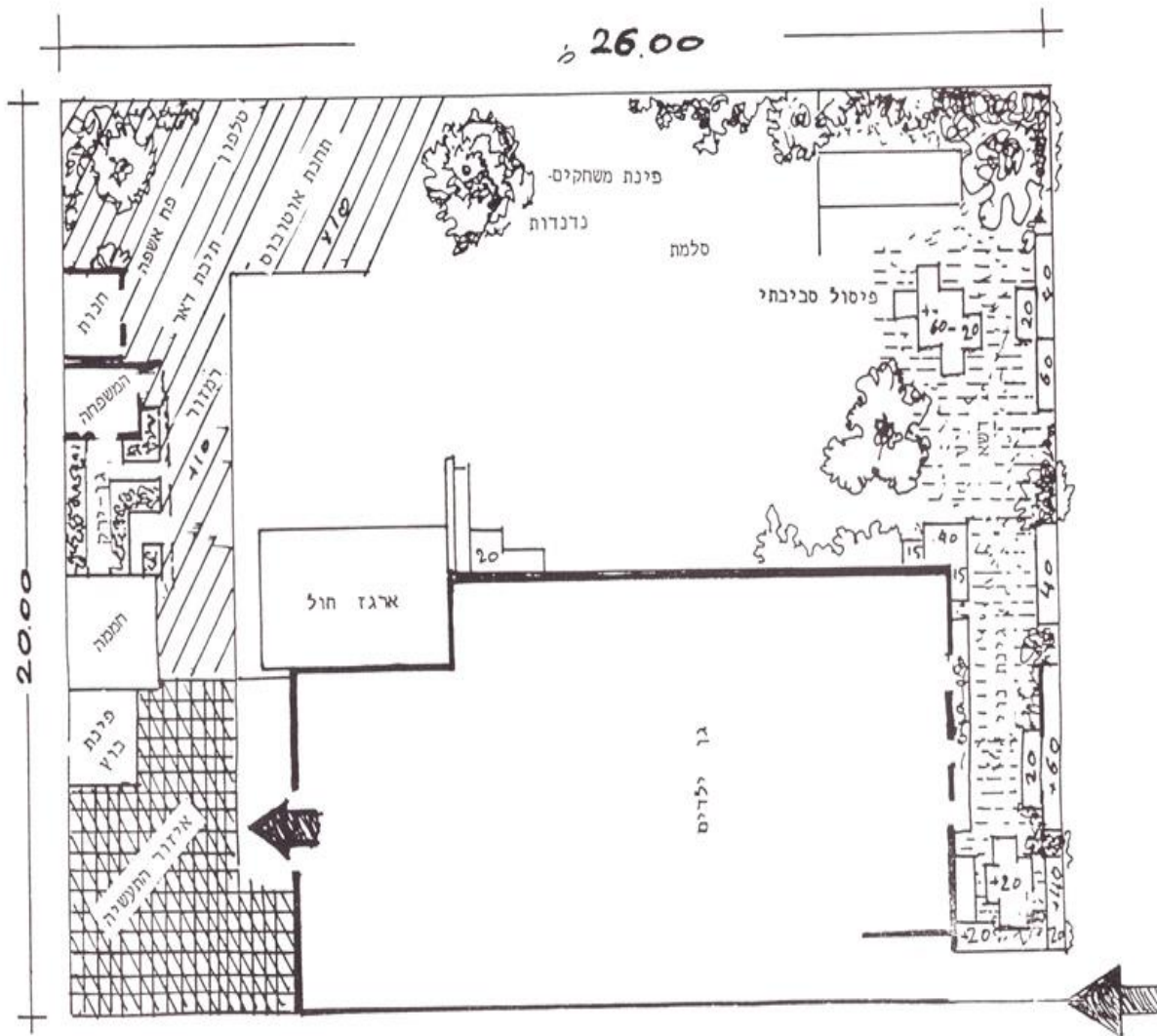

תכנית החצר בבקה אל גרביה

תכנון - עליזה בראודו, תמר דראל, רות מעוז יולי 1988.

תכנון דגם חצר - עיצוב משה מוסמן

פינת נוי — גן קמ"ג, ת"א

"את חוש הסעס אין צורך ללמוד וללמד. הם נולדים עם הרך הנולד. בפי התינוק, כמו בפינו, המתוק-מתוק, המלוח-מלוח, והמר-מר. באשר לריח, הרי ריח ההדרים חביב על קטן כגדול. לא כן העין. העין רואה הכול; את היפה והמכוער, את המרהיב והמאוס. אותה יש לאלף בינת 'דעת טוב ורע'; העין זקוקה לחינוך ול'תרבות', וככל שנקדים לעשות זאת, כן ייטב. ילד שנולד וגדל בסביבה מחוננת ורעת-מראה יתרגל לחזות סביבתו וילקח באדישות לערכי יופי ואסתטיקה, בעוד זה שנולד בסביבה נאה, נקיייה ומטופחת יספוג את תחושת הנוי באופן טבעי כדבר המובן מאליו. לפיכך, היא קשה להרגיל את העין ולחדד את התחושה האסתטית בגיל מאוחר יותר אצל מי שלא ינק אותה מילדותו. גני הילדים ובתי הספר הם בתי הגידול לתרבותם האסתטית של ילדינו, ממש כפי שהינם בתי האולפנה להשכלתם ולחינוכם."*

* מתוך: ע. הלל: מוסד מחנק - בית-גידול לתרבות ולאיכות החיים. הוצאת המועצה הישראלית לישראל יפה.

"רחוב עירוני" בגן ילדים

תכנון: "עיצובים", אדריכלות נוף, עליזה ברוידא, תמר דראל פוספלד, רות מעוז

חצר גן הילדים "אל חכמה" בבקעה אל גרביה תוכננה כרחוב עירוני מוקטן על מרכיביו השונים על מנת לשלב בו לימוד, משחק והיכרות עם חיי היומיום. התכנון נעשה במסגרת פרוגרמה שפותחה על ידי המועצה לישראל יפה לפיתוח חצרות גני ילדים כסביבה לימודית.

על מנת לעשות את הרחוב אמיתי ככל האפשר תוכננו כל מרכיביו (כביש, מדרכה, אבני שפה, מבנים שונים ואביזרי רחוב) מחומרים אמיתיים ובצורה אמיתית, אך בקנה מידה התואם את ילדי הגן, גילאי 3-5, המשתמשים בו. תכנון פרטי המבנים נעשה מתוך מחשבה שהביצוע ייעשה על ידי אנשי המקום בחומרים ובצורת בנייה מוכרים להם. מעורבות אנשי המקום בבניית המבנים תרמה רבות להצלחת הביצוע.

במסגרת הפעילויות בגן לומדים הילדים את חוקי הזהירות בדרכים, מבקרים בדואר ובחנות, עוסקים בפעילויות שונות במרכז הקהילתי, וכל זה משולב במשחק במתקני המשחק בגן הציבורי.

המבנים יכולים לשמש למטרות שונות על ידי החלפת השילוט בחזית המבנה, בהתאם לנושאים הנלמדים במסגרת תכנית הלימודים.

מבנהו הייחודי של החצר הגן משמש כעזר לפיתוח הדמיון והיצירתיות של הילדים ושל הגננות המפעילות אותם.

הצעות לשיפור איכות הסביבה

- ★ עיצוב וקישוט חצר הגן (פיסול סביבתי, עיטור עציצים ואדניות, עיטור קיר, עיטור גדר, עיטור פחי אשפה, עציצים תלויים)
- ★ ייזום מבצעים לניקיון חצר הגן
- ★ הקפדה על אסתטיקה בגינה הלימודית ובפינות הנוי
- ★ שימוש בחומרים שונים בגן ומחוצה לו – צבעים וחומרים עמידים למים ולשמש לעומת צבעים שאינם עמידים
- ★ עיצוב אסתטי של מתקני המשחקים בחצר הגן
- ★ עיצוב אסתטי של דוכנים וחנויות בביתנים השונים של המשחק
- ★ הכנת שלטים מצוירים לביתנים השונים של המשחק
- ★ ארגון משחקים סוציודרמטיים שיאפשרו טיפול במפגעים ולקויים שונים (עץ נשבר בסערה בגן – למי פונים?)

טיפול בגינת נוי, כפר ויתקין

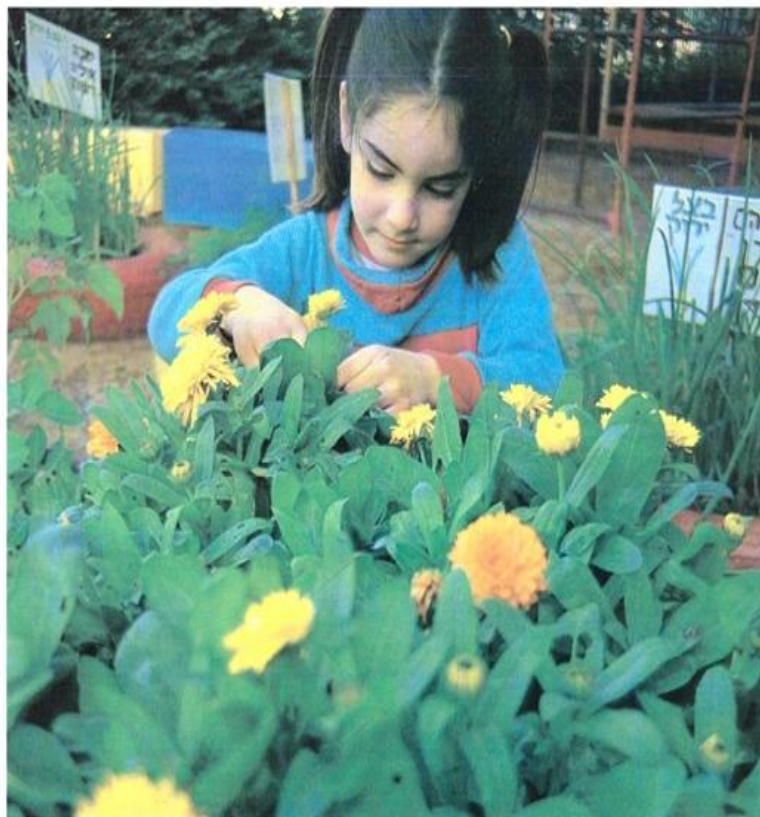
יצירות ודמיון בפיתוח הנקיון

פינת נקיון, כפר ויתקין

פח אשפה, כפר ויתקין

שי, גן 16, רחובות

מצוות בל תשחית

במקורות עומדים על חשיבות השמירה על הקיים.

"בל תשחית" – איסור השחתת דבר שיש ממנו הנאה לבני אדם.

המקור: **"כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה, לא תשחית את עצה לנזח עליו גרן, כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת, כי האדם עץ השדה לבל מפניך בַּמְצוֹר"** (דברים כ', י"ט).

מכאן שאסור להשחית את הדרוש לחיי האדם. ומטעם זה לא עצים בלבד אסור להשחית, אלא כל דבר הראוי שייהנו בו בני האדם.

נעסוק במצווה זו מתוך מצבים המזדמנים לילדים בחצר גן הילדים: נדריך את הילדים לשמור על סביבת חצר הגן ולטפח אותה, שהרי התורה אוסרת עלינו השחתה.

ארגון מרכזי פעילות בחצר הגן

מרכזי פעילות דינמיים, משתנים ומתחדשים, מאפשרים לילד התנסות ממשית בדגמים של סביבת החיים.

במרכזים ניתן לשלב נושאים לימודיים ואקטואליים בתחומי ידע שונים תוך הדגשת הזיקה בין המרכז לבין התוכן הנלמד ותוך הדגשת החשיבות שבטיפוח הסביבה.

הילדים יבחרו את נושא המשחק, תפקידה של הגננת לזמן אבזרים על פי הצורך. רצוי להכין מראש "ערכות" מוכנות, שבהן ממוינים האבזרים לפי נושאי המשחק, לדוגמה: מספרה, חנות, בית מרקחת, בית קפה. כך יוכלו הילדים לבחור את נושא המשחק ואף לשרת את עצמם על פי דרכיהם, צורכיהם ונסיות לבם.

הכנה נאותה של המרכזים (מספרה, בית מרקחת, בית קפה, ספרייה, מוזיאון) וצידודם ב"ערכות אבזרים" מוכנות מאפשרים לילדים בחירה חופשית של הנושא.

הכנה של ערכת שלטים, שבהם ייעשה שימוש בסימנים מתאימים בכתב תקני ומנוקד (כדי שהילדים ירכשו את ההרגל להתייחס למילה הכתובה ולהשתמש בה), יוסיפו לתחושת הדמיון לסביבה האמיתית. הילדים יבחרו את השילוס המתאים למרכזים המוקמים, והגננת תעזור לקבוע אותם במקום.

סביבה אותנטית

תכנון הבנייה של מרכזי הפעילות ייערך בעוד מועד, תוך הקצאה של מרחבים המתאימים לתחומים השונים והתאמת כל מרכז למאפיינים המיוחדים לו. לדוגמה: אזור המגורים יהיה סמוך למרכז המסחרי וביניהם נתיבי נסיעה; בוץ ומים ימוקמו בקרבת ארגז החול ובצמוד לברייה; מתקנים לפעילות גופנית ירוכזו במקום מרוחק ממרכז החצר ומאזור המשחק הדרמטי, מקום שבו המצע חולי.

חשוב שהמרכז ייבנה כמבנה רב־תכליתי הניתן לשינוי בהתאם לנושא על ידי החלפת התכנים. לכל אזור פעילות מותאם מבנה מדולר על פי הנדרש לפעילות המאפיינת את המרכז. אפשר להשתמש במתקנים קיימים ולהוסיף חלקים בנויים או סככות ותוספות מחומרים אחרים.

המרכזים ייבנו מסיבית, מבטון, מעץ או מכל חומר עמיד אחר. יש לתת את הדעת לעיצוב אסתטי בשילוב החומרים ובארגון הפריטים במרכז.

צילומי המרכיבים שבחבורת הם דוגמאות של מרכיבים קיימים. חשוב שככל גן המרכיבים ישקפו את סביבת החיים האמיתית שבה חיים הילדים. (הצילומים בחבורת הם דוגמאות בלבד! ניתן לפתח מרכיבים נוספים ולהעשיר כל מרכז כדי הדמיון הטובה על הילדים ועל הגננת).

מרכיבים ומרכיבים

לפניכם הצעות למרכזי פעילות על הכלול בהם:

מרכז	מרכיבים
אזור המגורים	בית משותף, בית פרטי, חדרי שינה, סלון, חדר כביסה + מתקן תלייה וכדומה.
אזור המסחר	חנויות שונות: מכולת, ספרים וצעצועים, בגדים, תחפושות, מסעדות, קניון רב־מכר וכדומה.
אזור התחבורה	מסלול נסיעה לאופניים, עגלות, מכוניות, מעברי חצייה, תמרורים, רכבת, משטרה, מכבי אש וכדומה.
אזור התרבות	תיאטרון, מוזיאון, פינת יצירה ופיסול סביבתי, תזמורת, בימות בידור וכדומה.
אזור התעשייה	מרכז חשמל ואלקטרוניקה, עור, מפעלי תעשיית מזון, תעשיית עץ, תעשיית גומי וכדומה.

אזור המגורים

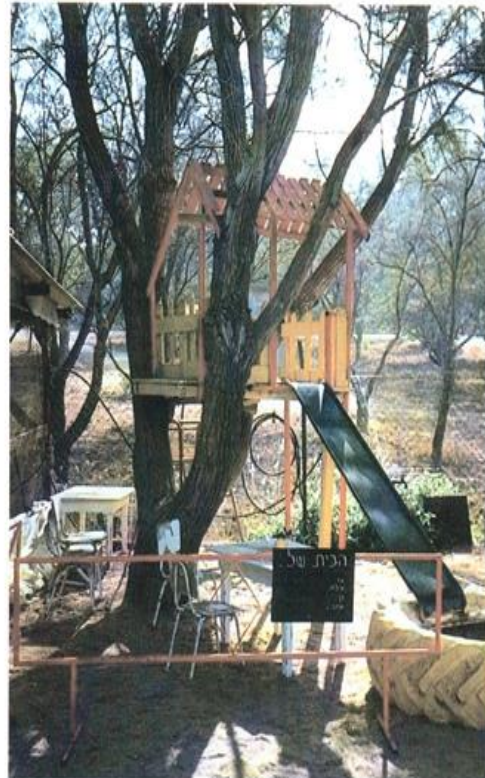
משחק סוציודרמטי באזורי המגורים

שמות הדיירים כתובים על השלמים
לכל בית חצר "צמודה" מגודרת ומאובזרת.

כל בית שייך לקבוצת ילדים, המספקת, שומרת ומפעילה אותו.

הבית על העץ, גן לכיש

חולים כביסה, כפר עזה

"יום כביסה"

שיעור "בהיסטוריה"
כך היה פעם...

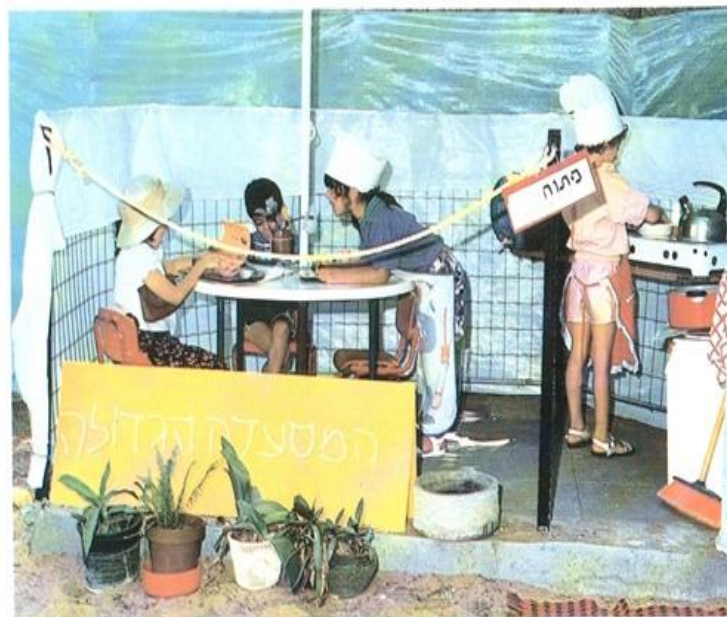
אזור המסחר

דוכני מכירה באזור המסחרי
כפר ויתקין

מפעלים להכנת מזון
גן דרור, בני דרור

מסעדת גן מורן

היום הביתן משמש כמסעדה, אולם תפקודו משתנה על פי בחירת הילדים.

ילדי הגן במזנון

מסעדת דרור, בני דרור

מרכז תחבורה, גן קמחי, ת"א

שילוס והכוונה
גן יען, גבעתיים

במרכז תרבות

גן בכפר עזה

משחק סוציודרמי
מודאון בית משפחת מייסדים

תאטרון בובות, גן קמ"ג, ת"א

תאטרון, הרצליה

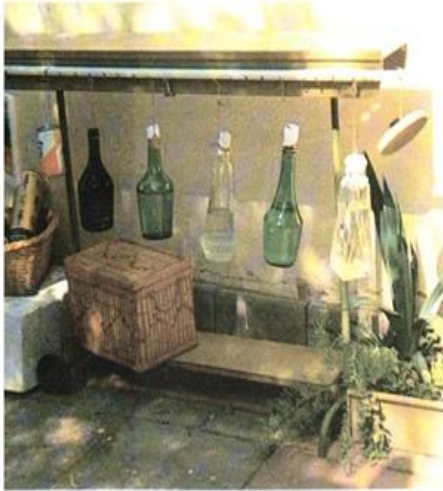

במות בידור
גן דקל, גבעתיים

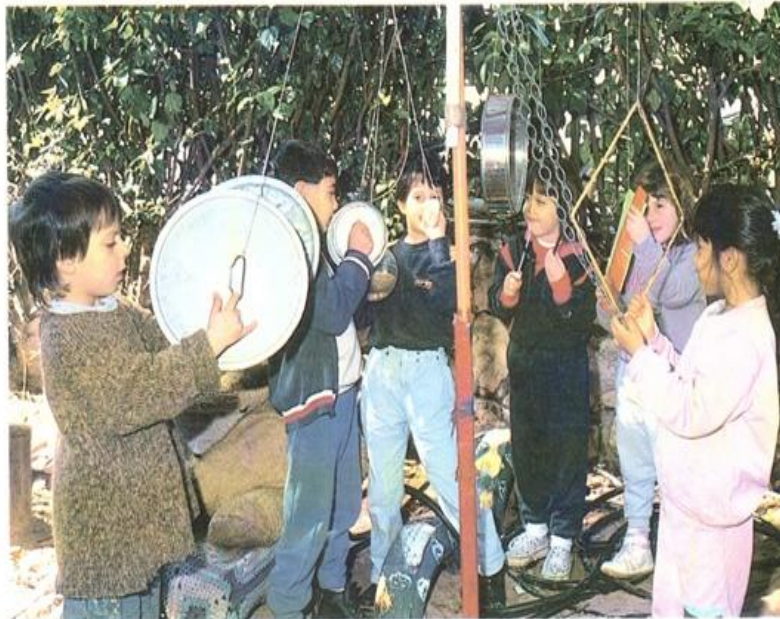

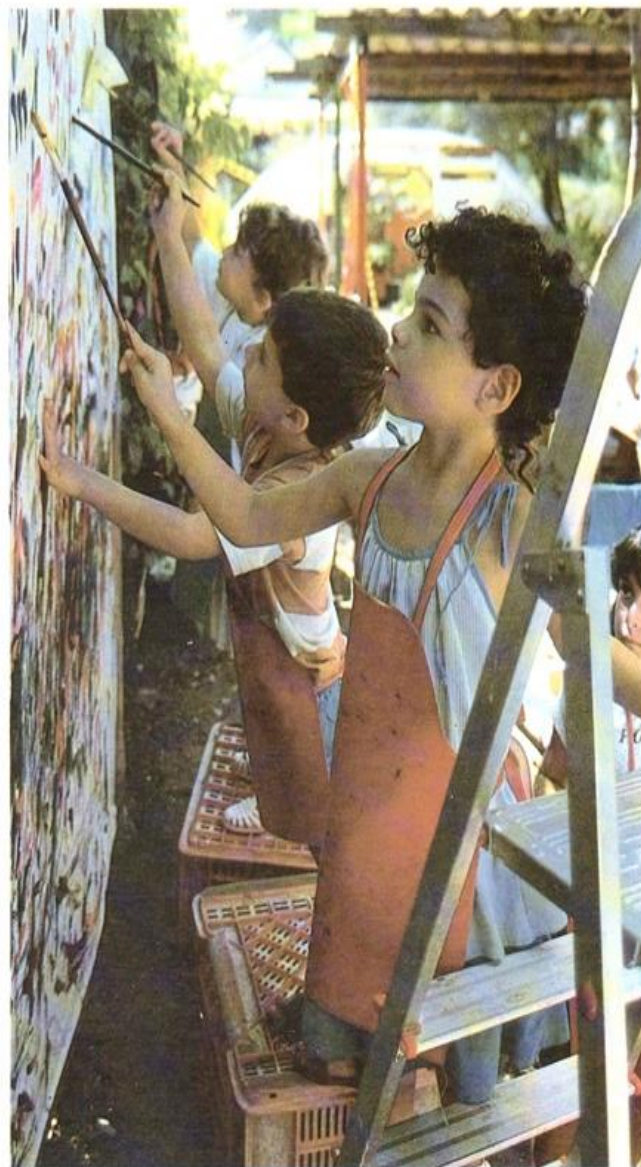
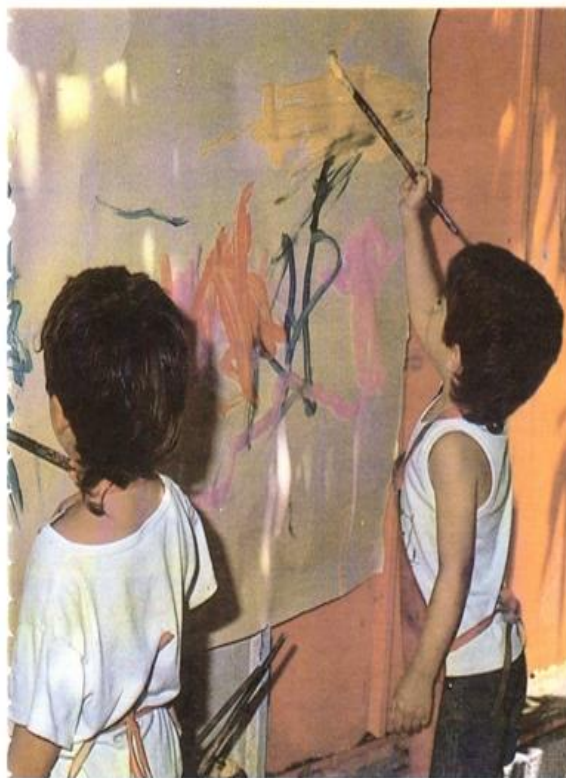
תזמורות מאולתרות

חמורת בקבוקים
גן דקל, גבעתיים

חמורת כלי מטבח
גן אורן, גבעתיים

אזור הבעה ביצירה
ניצול קיר חיצוני כמסמך עבודה לציור בצבעי גואש (מומלץ להשתמש בציור על משמך גדול בעזרת מברשות צבעים ומכלי צבע).

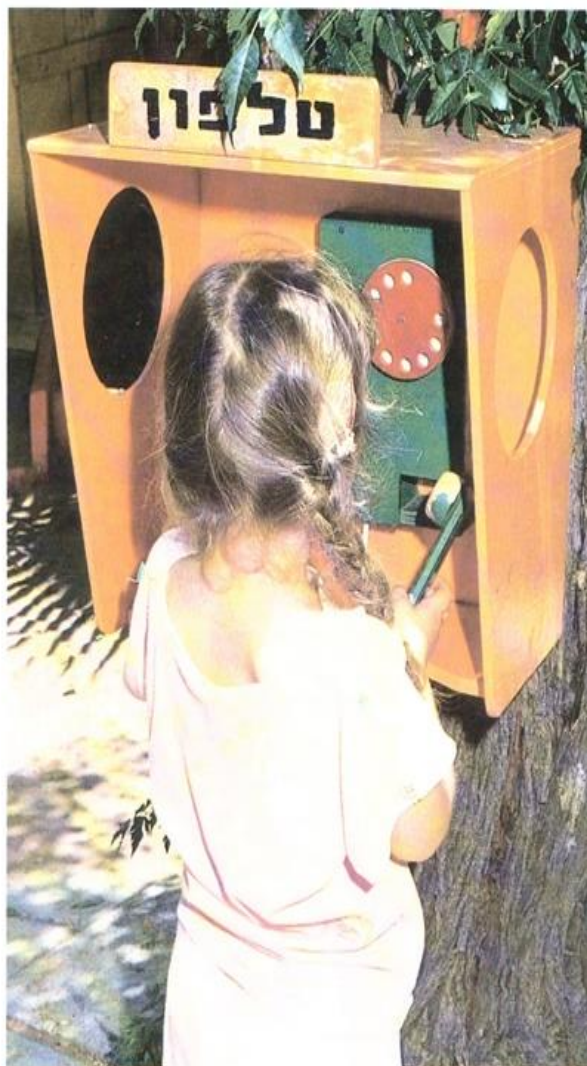
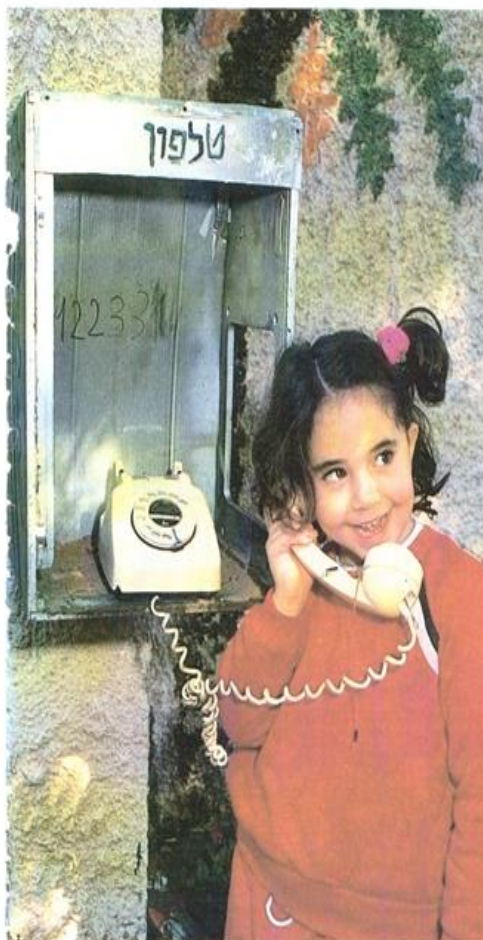

פיסול בבד
גן דגניה, גבעתיים

הדבקת פסודת

אמצעי תקשורת, גן הדרים, נחלת יהודה

פיסול סביבתי
גן תמרון, גבעתיים

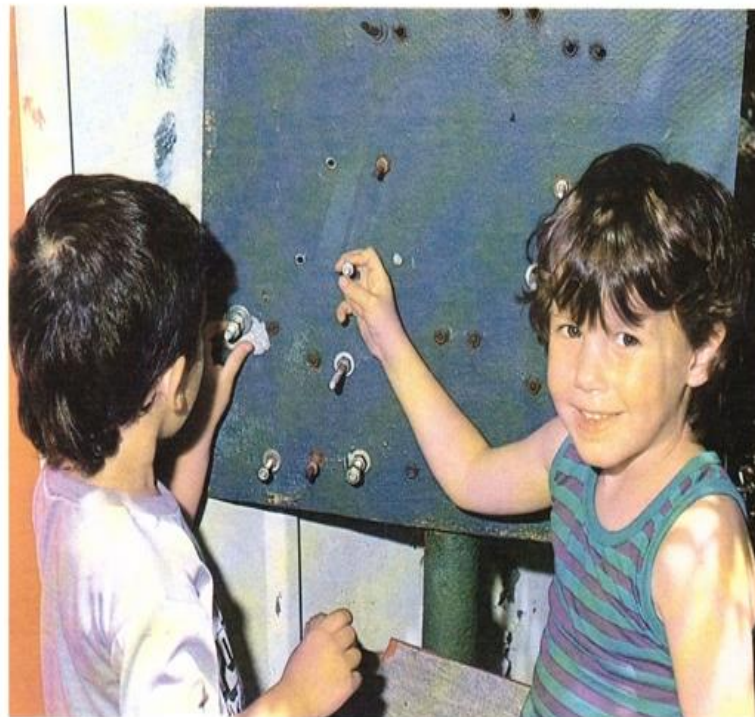

משחקים "מן החיים" בשיטת מונטסורי

סגירת אבזמי חגורות
גן תמירון, גבעתיים

אזור התעשייה

לוח הברגה
גן הדריס, נחלת יהודה

מפרקים... ומרכיבים
באזור התעשייה
גן תמירון, גבעתיים

מתקן קפיצה מבוילי עץ ומשטח נחיתה מספוג, גן הדורים, נחלת יהודה

גן קמחי, ת"א

אזור פעילות גופנית

הערה: פרוט בנושא מתקני ספורט, ראו בפרק: מתקנים בחצר הגן

הצעה לפעילויות בחגים

החג	הפעילות
ראש השנה	1. הקמת דוכנים למכירת כרטיסי ברכה 2. הקמת סניף דואר 3. משחק: הדזור שלנו
סוכות	1. בניית סוכה מרכזית 2. בניית סוכות קטנות 3. איסוף פרי מעצי הגן 4. איסוף ארבעת המינים 5. הקמת דוכני מכירה לארבעת המינים
ט"ו בשבט	1. מעקב אחר השינויים החלים בעצים (לבלוב, פריחה, תרדמה) 2. שילוט שמות העצים 3. עריכת אירועי החג סביב העצים 4. נסיעת עצים (רצוי משבעת המינים או מארבעת המינים)
פורים	1. פיסול סביבתי של דמויות פורימיות מגרסאות ומבוץ 2. בניית דוכני מסכות 3. ארגון מופע רחוב, קרנבל פורימי (כולל ליצנים, קוסמים, רקדנים וכדומה) 4. הקמת במה והמחזות חלקים ממגילת אסתר 5. הכנת משלוחי מנות מפינות שונות בחצר

שקדייה פורחת בגן בגבעתיים

פסח

1. בניית פירמידות מחול
2. עבודה בחול ובניית בית מגורים
3. הקמת דוכנים לממכר מצות
4. משחק: יציאת מצרים
5. אפיית מצות בטאבון
6. ניקיון החצר וסידור העצים

יום העצמאות

1. הנפת הדגל
2. קישוט החצר
3. הקמת בימות בידור והופעה של הילדים.
4. בניית דוכני ממתקים וקישוט במאפיני החג

ל"ג בעומר

1. הכנת מדורה
2. איסוף ענפים ועצים
3. משחקי חץ וקשת

שבועות

1. איסוף הפרי והירק מן הגינה
2. קציר חיטה וכתישת הגרעינים
3. למח"ד - טקס מעמד הר סיני

אקד ואלמיצה

חצר הגן - שדה מחקר

56	הכרת החצר באמצעות החושים
58	תופעות טבע
61	הצומח בחצר הגן
62	פינות הנוי בחצר הגן
65	הגינה הלימודית
80	הגינה בגן הממ"ד
83	בעלי חיים בחצר הגן
105	התנסויות במים
108	התנסויות בחול ובאדמה
111	חצר גרומאות
114	חצר פעילות

חצר הגן - שדה מחקר

בחצר הגן מזדמן לילד מפגש עם תופעות טבע מעולם החי והצומח ומתחומים אחרים, כגון: הנדסה, מכניקה, פיסיקה ומכנולוגיה. בחצר ניתן לבצע מעקב אחר תופעות כגון מזג האוויר, הצומח והחי, עריכת ניסויים במים ובסוגי קרקע, באבנים ועוד. הילד מפעיל את חושיו, ובעזרתם הוא מזהה, בוחן, לומד ומכיר את הסביבה שבה חצרו גנו.

המטרות

1. הכרת תופעות טבע כגון: רוח, גשם, עננים.
2. הכרת המחזוריות בטבע — בחי, בצומח ובמזג האוויר.
3. פיתוח ההבחנה בהשפעת גורמי הטבע על הסביבה.
4. פיתוח חשיבה סיבתית על ידי הכרת יחסי סיבה ותוצאה.
5. הבנת הקשר בין תופעות בעולם החי והצומח לבין עונות השנה שבהן התופעות חלות.

התכנית המוצעת היא מודולרית, וכל פעילות בה נחשבת פעילות עצמאית הניתנת לביצוע באמצעים ובכלים פשוטים ובהנחיות ברורות. הפעילות נמשכת לאורך כל שנת הלימודים.

הכרת חצר הגן באמצעות החושים

נסייד עם הילדים בחצר כדי להכיר אותה. ניעזר בחושי הראייה, השמיעה, המישוש, הריח והטעם. ונפנה את תשומת לבו של הילד לעולם מופלא ועשיר הנמצא בחצר הגן.

קולות בחצר

א. קולות בחצר הגן

הילדים יושבים בחצר בעיניים עצומות ומקשיבים לקולות בסביבה. בכל פעם שילד שומע קול מוכר הוא מרים יד. בתום דקות מספר של האזנה, פוקחים עיניים, סופרים את הידיים המורמות ודנים בקולות שנשמעו.

ב. קולות מכיוונים שונים

הילדים עומדים בחצר, בתנוחת שטון, כאשר ידיהם משמשות כמציני כיוונים. בכל פעם שנשמע צליל מכיוון כלשהו בסביבה, הילד מסתובב ומסמן את הכיוון בידו המושטת. נמין את הקולות המזוהים: רעשי מכוניות, ציוץ ציפורים, קולות דיבור, צלילים ממקורות שונים, אוושת עלים וכדומה.

התבוננות בחצר הגן

א. תיאור החצר

הילדים עורכים סיור, מתבוננים בפינות ובאזורים בחצר ומתארים את מה שראו. יש לכוון את הילדים להתייחס למאפיינים של הפריטים שנצפו כגון: צבע, גודל יחסי, מידת הבולטות. אפשר להקליט את התיאורים ברשם קול.

ב. שימוש בפרטים בחצר

הילדים עונים על שאלות הקשורות באזורים ובפרטים שונים בחצר – השימוש בהם, מטרת השימוש, תדירות השימוש וכדומה: הגדר (צורתה, צבעה וכד'), הפרחים בגינה, מקומות הישיבה ועוד. הילדים בגיל הבוגר בודקים את מספר העצים, מיני העצים ותפקידיהם, צורות של פריטים ודמיונם לאחרים; הם בודקים אם הפריטים בולטים או מוסתרים, אם יש להם שימושים מיוחדים וכדומה.

הכרת מרכיבי החצר באמצעות מישוש

א. לוטו מישוש

הילדים מכינים כרטיסי לוטו מישוש על ידי הדבקה של סוגי עלים, כגון: עלים מחסניים, עלים מאוצבעים וכו', חומרים כגון: חול, אדמה, קליפות, גורי עץ שונים.

בגיל הצעיר – המשחק נעוץ בעיניים פקוחות תוך התייחסות מילולית למאפיינים התחושתיים של הגירויים.
בגיל הבוגר (5-6) – ניתן לשחק במשחק זה בעיניים עצומות.

ב. זיהוי עצמים מחצר הגן בעזרת מישוש

משחק זוגות שבו ילד אחד מוביל ילד אחר שעיניו קשורות למקומות שונים בחצר. הילד שעיניו קשורות ממשש את החפץ (או את החומר) הנמצא במקום, מזהה אותו וקורא בשמו. בתום כל סבב, המשחקים מתחלפים בתפקידיהם.

ריחות בחצר הגן

להכנת הפעילות נערוץ סיור מכין בחצר הגן, נחפש חומרים, צמחים ועצמים בעלי ריח. נמולל עלים שונים ונריח את ריחם.

נצא עם הילדים לחצר, נבקש מהם למצוא פריטים בעלי ריח. המשימה היא: למצוא ריחות שונים. נתאר את הריחות השונים שהורחנו. נברר מה ההבדל בין הריחות השונים ואם אפשר לקבל מידע על חומר תוך הרחתו. נשוחח על הריח בעלים ועל חשיבותו לצמח, ועוד.

לסיכום: שוחחו איזה מידע נוסף רכשתם על חצר הגן.

תופעות טבע

רוח

שבשבת לגילוי כיוון הרוח ועוצמתה, גן לכיש

- ★ נחוש משבי רוח בגופנו בעת השהייה בחצר.
- ★ נלמד להבחין בין רוחות בעוצמות שונות – משב קל, רוח חזקה, רוח פרצים.
- ★ נבחין בהשפעת משבי רוח על עצמים – תנועת צמרות העצים, מעופם של עלי שלכת.
- ★ נלמד לזהות את כיוון הרוח באמצעות הפרחת בלוניס, התקנת מתלים של ניירות קרטונים, הכנת שבשבות בגדלים שונים ועוד.

גשם

- ★ נצפה בירידת הגשמים ונלמד להבחין באופי השונה של השמים.
- ★ נבחין בשינויים שחלים בסביבה בעקבות גשם.
- ★ נבחין בצלילים שמפיקים הגשם וזרמי המים.
- ★ נבחין בצלילים שמפיקים גשם וזרמי המים היורדים על חומרים שונים – על פח, על זגוגית ועוד.
- ★ נתנסה במדידת כמויות המשקעים באזור הגן בעזרת כלי מדידה.

ברק מעל הים

טיפוח על עץ בשלכת

טיפוח גשם על עלי יערה

מידגשם בחצר גן דקל, גבעתיים

ענני כבשים

ענני שכבות

עננים

- ★ נצפה בעננים ונבחין בשינויים החלים בהם.
- ★ נבחין בסוגי עננים – ענני נוצה, ענני כבשים, ענני ערמה.
- ★ נלמד לקשר בין סוג ענן לבין התופעה. לדוגמה – איזה סוג עננים ממסיר הגשם? איזה סוג עננים מסתיר את השמש? וכדומה.

שמש

- ★ נבחין בין מקומות מוצלים ובין מקומות שאינם מוצלים בחצר הגן.
- ★ נחוש בתוצאות של קרני השמש. לדוגמה: סנוור, ייבוש, חימום.
- ★ נבחין בשינויים במקום השמש במשך היום.
- ★ נצפה בשינוי שבאורך הצל ובכיוונו.
- ★ נבחין בשינויי כיוון השמש בעזרת צפייה בשעון שמש שנכין.

מעוז בין חרציות

צמחי הבר בחלקה בלתי מעובדת

הצומח בחצר הגן

חצר הגן מזמנת מפגש יום יומי עם הצומח. החל ממפגש עם צמחיית הגן בכניסה לגן, בפינות הגן והצל, תכנון וביצוע הגינה הלימודית, וכלה בצמחי הבר הגדלים בחלקה בלתי מעובדת. הלמידה בחצר מתרחשת בעת התנסות בלתי אמצעית בסבב תוך כדי פעילות חוויתית.

המטרות

1. זיהוי צמחים הצומחים בחצר.
2. הכרת חלקים עיקריים של הצמחים: ענפים, גזע, עלים, פרחים, פרות, זרעים.
3. הכרת התופעות האלה: נביטה, צמיחה, פריחה, עשיית פרות וזרעים.
4. הכרת עצים העומדים בשלכת ואחרים שהם ירוקי-עד.
5. הבנת הקשר בין עונות השנה לבין התופעות החלות בה.
6. מעקב אחר מחזוריות החיים של הצמח.

פינות הנוי בחצר הגן

פינת הנוי בחצר היא פינה שבה משולבים עצי פרי ועצי נוי האופייניים לארץ ישראל: חלק מארבעת המינים, שבעת המינים ושקד, ברוש, אורן וכדומה.

כדי לצפות בתופעות ולעקוב אחר השינויים החלים בעצים בעונות השנה השונות, חשוב שהצמחייה תהיה מגוונת ותכלול עצים, שיחים, מספטים, זוחלים וצמחים עשבוניים. תפיסת ההבדלים בין צמחים שיש להם צורות שונות ושימושם שונה מאפשרת את הזיהוי וההפנמה של המושגים המתאימים.

בתכנון פינת הנוי בחצר הגן יש לקחת בחשבון כמה נתונים – ראשית, בארצנו מרובים הימים החמים, ולכן חיוניות מאוד פינות הצל. מומלץ לנסוע עצים שהם ירוקי-עד. כך ייהנו הילדים מהם ברוב ימות השנה. מצד אחר יש לנסוע עצים נשירים, כדי ללמוד מקרוב על תופעות הקשורות בצמיחה, כגון: לבלוב, פריחה.

גם הגדר הממוקמת מסביב לגן יכולה להיות מקור נוי אסתטי. רצוי לשתול בה "מספטים", כגון: יסמין או אלמון הודי, שאינם צורכים טיפול מסובך, אך מפיצים ריח נעים ומוסיפים נוי. האלמון פורח באביב ובקיץ, ואילו בסתיו הוא עומד בשלכת; האורנית הלוהבת פורחת בחורף. כך יבחינו הילדים בשינויים העונתיים, כפי שהם באים לידי ביטוי בפינות הנוי בחצר הגן.

מומלץ להיזהר משתילת "מספטים", המושכים אליהם דבורים וחרקים אחרים בעת הפריחה.

פעילויות

צפייה בעץ נצפה בעצים בחצר, נשים לב לשינויים החלים בעצים במהלך השנה: בנשירת עלי העץ בסתיו, בהתחדשות, בשינויי צבעי העלים, בעובי הגזע וכו'.

הכרת צורות עלים: נאסוף עלים שונים, נכיר את המאפיינים תוך מיון העלים שנאספו וזיהוים.

הכרת שיחים שונים: נכיר את מאפייני השיח, נזהה שיחים בחצר הגן, נכיר את שמותיהם, את מאפייניהם המסומים ואת השימוש שנעשה בהם.

גן הדרום, נחלת יהודה

טיפול בגינות נוי בשנת שמיטה

כל המלאכות שהותרו בעשייה לא הותרו אלא במקרה שאי־עשייתן עלולה לגרום נזק ניכר לשנים הבאות:

א. עידור ותיחוח:

מותר לעדור סביב צמחים כדי למנוע נזק, אך אסור לבצע פעולות אלו בגינה כולה.

ב. גיזום עצים:

אסור בדרך כלל. כשמדובר בגדר חיה שנועדה לנוי מותר לגזום לצורך היופי, אך לא לזירוז הצמיחה. מותר לחתוך ענפים לצורך סכך הסוכה, אך יש להימנע מלחתוך לצורך העץ. ענפים שהם מכשול וסכנה לעוברי דרכים מותר לגזומם.

ג. השקיה:

מותר להשקות לצורך הקיומי של הצומח, אך לא מעבר לזה, כלומר יש לצמצם בשכיחות ההשקיה ובכמות המים.

ד. ריסוס:

מותר רק ריסוס הכרחי.

ה. דשאים:

בדרך כלל יש למעט בהשקיה. בדשאים רגישים במיוחד מותר להשקות כרגיל. כיסוח הדשא: במדשאות גדולות, שמניעת כיסוחן תגרום נזק רב, מותר לכסח כרגיל. בדשא צעיר, שכל כיסוח גורם להתפשטותו, יש לאסור כל כיסוח. ורדים: מותר לקטוף ורדים, אם הם בעלי ריח נעים. יש לשמור על קדושת שביעית בפרחים.

הגינה הלימודית

הגינה הלימודית משמשת מעבדה ללימודי טבע וסביבה (ללימודי החקלאות), להכרת הגידולים על סוגיהם השונים והשימוש בהם. העיסוק בנושא מכוון לקרב את הילדים לאהבת העבודה ולהבנת חשיבותה. באמצעות הגינה הלימודית הילדים לומדים לערוך תצפיות, להתבונן, לעקוב ולמדוד.

העיסוק בגינה הלימודית הוא אינטגרטיבי וניתן לשלב בו נושאים מגוונים, כגון: עונות השנה, מזון האדם, חגי ישראל, לבוש, ערכים בדבר הקשר לאדמה ולאהבת הארץ וכדומה. כן מאפשר העיסוק הזה קישור לנושאים שונים במורשת היהודית, כגון: שבעת המינים, ארבעת המינים ושנת שמיטה.

הפרק בנושא הגינה הלימודית כולל:

1. חומר עיוני והתנסויות.
2. פרק על בטיחות ופרק על הקניית הרגלי עבודה נכונים.
3. פרק על כלים טכנולוגיים חדשים.
4. מעקב אחרי שינויים החלים בגידולים השונים ותיאורם.
5. הכרה של תהליכי צמיחה והכרה של יחסי גומלין בין הצומח ובין סביבתו.

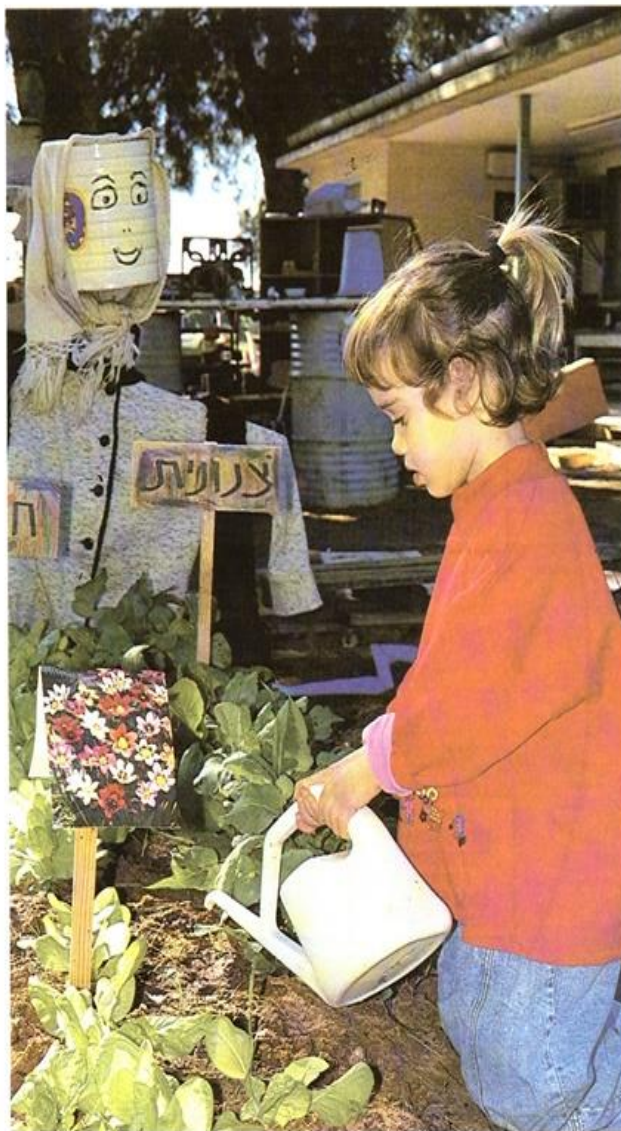
המטרות

1. הכרת מושגים, עובדות ועקרונות בתחומי החקלאות, הטבע והסביבה.
2. פיתוח יכולת להתבונן, לעקוב ולגלות התרחשויות של צמיחה והשתנות.
3. לימוד השימוש בכלי עבודה תוך שמירה על כללי בטיחות.
4. פיתוח רגישות ותפיסה של אסתטיות הסביבה.
5. למידה – לימוד על הקשר של החי, הצומח, הדומם והסביבה עם האמונה בקב"ה.

פרק הגינה הלימודים כולל את הסעיפים הבאים:

- המסרות
- הגינה הלימודית - היבט אינטגרטיבי
- שלבים בהכנת הגינה הלימודית:
 - ★ איתור שטח הגינה
 - ★ הקמת הגינה ובנייתה
 - ★ זריעה, סמינה ושתייה
 - ★ הכנת מנבשה
 - ★ תכנית שנתית

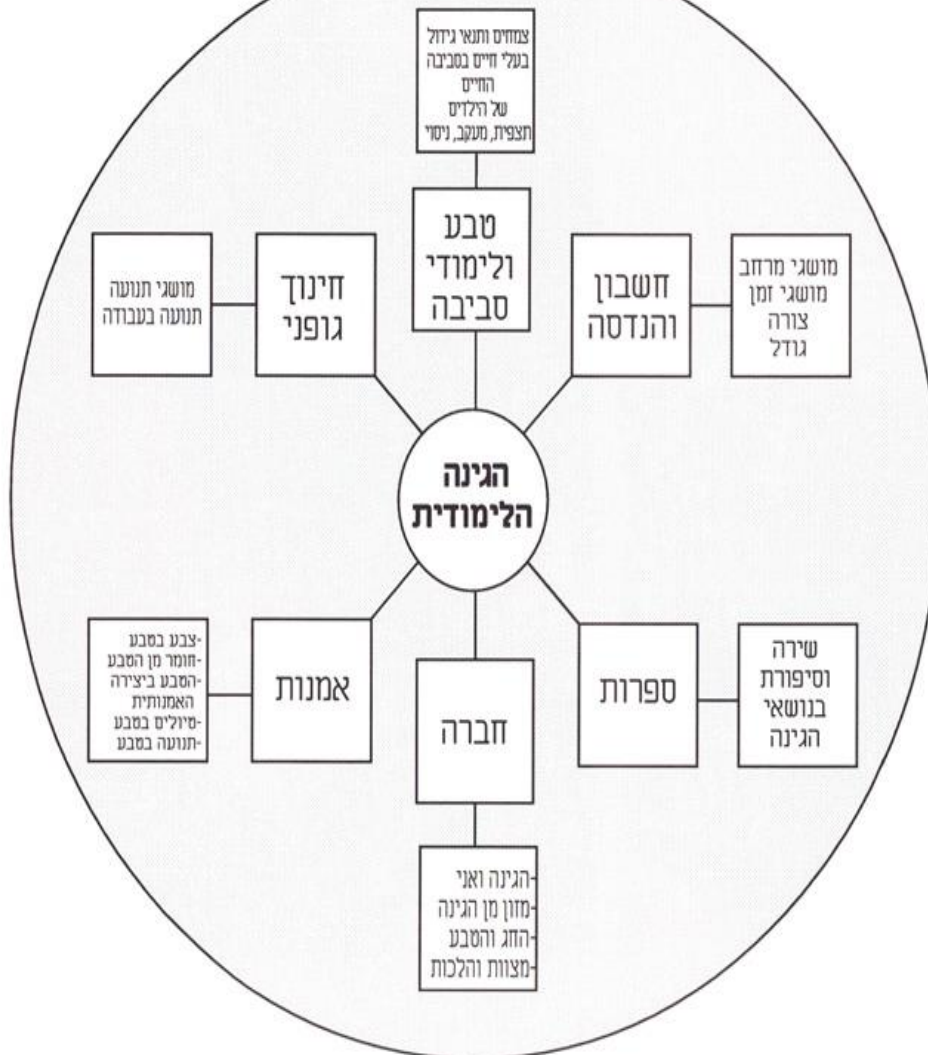

גל משקה על פי הצורך

הגינה הלימודית - היבט אינטגרטיבי

מסגרת המזמנת אינטגרציה של נושאים

לשון - העשרת אוצר המילים

גינה לימודית

הרעיונות המרכזיים	הצעות לפעילות	עקרונות ומושגים
הגינה והעבודה בה	- הכנת ערוגות בצורות שונות - שילבים בהכנת הגינה	- ערוגה, צורה, גיאומטרית - מדידה של מרחקים, עומק וגובה - פעולות יישור, עידור, גירוף, זיבול, דישון, השקיה
גידול צמחים במצעים שונים	- ערוגות בכלי קיבול שונים - ערוגות בצמיגים - פעולות בערוגה - שימוש בכלי עבודה	- פעולות: יישור, גירוף, זיבול, דישון - שמות כלי עבודה: מגרפה, קלשון, מעדר, חבל סימון
זריעה ושתילה	- זריעה של ירקות, פרחים - שתילה של תבלינים, פרחים	זרעים, שתילים, זריעה, שתילה, ריווח, השקיה
הדחליל	- זיהוי הדחליל והכרת תפקידיו - הכנת דחליל - משחקי הדמיה: "אני דחליל"	- שמירה והגנה מפני ציפורים - עיצוב, אמצעי להבעת רגשות: שמח, עצוב, בודד, - ידיד
עצים בחצר:		
- חשיבותם והשימוש בהם - סוגי עצים - סוגי שיחים - העץ כסמל ביהדות - קשר בין האדם לעץ	- תצפית בעצים ובדיקת תפקידם: נוי, צל, פרי - תצפית בשינויים בעץ לפי עונות השנה - טיפול בעץ והשקיה - תצפית בבעלי החיים	- חלקי העץ: שורש, גזע, גבעול, עלה, פרח, פרי, גזע - עצי פרי, עצי נוי - נשיר, ירוק עד, שלכת, לבלוב - גומות השקיה - חרקים, פטריות ליד העץ

הרעיונות המרכזיים	הצעות לפעילות	עקרונות ומושגים
מחזור חיי הצמח	- מיון וסיווג סוגי צמחים - צפייה בתהליכי הגידול, מעקב וטיפול בצמחים	- נביטה, פריחה, הנבט פרי, תמיכה, טיפול בצמח
הצמח וחלקיו	- תצפית על צמחים בגינה - חקירת חלקי הצמח	- חלקי הצמח: זרע, נבט, שורש, עלה, גבעול, פרי
סוגי צמחים	- הפניה לספרות, לתמונות, לסרט לימודי	- צמח בר, צמח גינה, צמח עונתי, צמח רב-עונתי, צמח רב-שנתי, עץ, שיח, צמח עשבוני
תנאי גידול	- ניסויים בשתילה במצעים שונים	- קרקע, מים, אוויר, דישון
מזון מן הצומח	- מיון חלקי הצמח לאכילה – שורש: סלק, גזר, צנון, סלרי, בצל - עלים: חסה, כרוב, בצל, פטרוסיליה - פרח: כרובית וכדומה - הכנת מזונות מירקות שונים על פי עונה, צורה, צבע - שימושים והקפאת מוצרים מן הגינה	- שורש, עלה, גבעול, פרח, פרי - מזון טרי, מעובד, משומר, מוקפא

הרעיונות המרכזיים	הצעות לפעילות	עקרונות ומושגים
התועלת והנזק של בעלי חיים בגינה	- תצפית על חיי בעלי החיים שבתוכה: חילזון, צפרדע, שלשול, לטאה, זיקית, נמלה, פרפר, צב, עכביש, ציפור, חרקים - השוואת תכונות בעלי חיים - חקירת התנהגות בעלי החיים תוך צפייה בסרט סבע או קריאה בספרות מתאימה - מעקב אחרי הציפורים והתנהגותן	- אורח חיים, התנהגות בעלי החיים - קבוצות בעלי החיים: חרקים, זוחלים, יונקים - מזון בעלי החיים: תוצרים מיוחדים, צורות תזונה - מעוף, דאייה, כרסום...
פינת החי בגן	- גידול בעלי החיים בפינת החי: ניקיון, עיסוק, אחריות, פיתוח הבעת רגשות - זיהוי סוגי בעלי החיים: דגים, צפרדעים - תצפית ומעקב אחרי בעלי חיים ודיווח לקבוצה - תיאור חיות בית והתנהגותן	- בעלי חיים מבויתים, סוגי בעלי חיים, זכר ונקבה - משפחות בעלי החיים: מכרסמים, עופות ועוד

שליבים בהכנת הגינה הלימודית*

איתור שטח הגינה

בחודש אלול-תשרי (ספטמבר) נצא עם הילדים לאתר שטח גינתנו. הקו המנחה הוא:

★ המקום החם ביותר! ובעוד יום נציב פחים או קופסאות פח גדולות במקומות שונים בחצר הגן. ומכל עבריו של מבנה הגן, ובצהרי היום נצא עם הילדים ונחוש את המפרטורה של הפחים על ידי מגע בהם. המקום שבו נמצא הפח החם ביותר, הוא יהיה מקום גינתנו. נציין לילדים שהשמש זורחת במזרח בבוקר ונמצאת בדרום במרבית שעות היום, ולעת ערב שוקעת במערב וצפונה בצפון – ולכן המקום המתאים הוא בצדו הדרומי של הגן. לפי אמת מידה זו נקבע את מקומה של הגינה. שטח הגינה צריך להיות לפחות 25 מ"ר (5x5). ככל שהשטח גדול יותר כן אפשרויות הפעילות רבות יותר.

★ הקריטריון השני למקום הגינה יהיה מקור המים הקרוב ביותר – היכולת לחבר צינור השקיה או לחבר ממטרה. היות השטח מרוצף או מכוסה בתשתית כורכר אינו מונע מהגננת להקים גינה לימודית.

בשלב ההכנה הראשוני יש לגייס את ההורים לעזרה בהבאת מכלים כמו: צמיגים, חביות פלסטיק, מכלי פלסטיק גדולים, בלוקים ולבנים, קופסאות שימורים מכל הגדלים ובקבוקי קנקל. מעורבות ההורים היא ערובה להצלחת הגינה. ההורים ידאגו להבאת קרקע מתאימה וחבל קומפוסט. הילדים יהיו מעורבים בהבאת חלק מהציוד.

למרות התכונה הרבה סביב הקמת הגינה והבאת הציוד הילד עדיין אינו קולט שהגינה אכן תיווצר מצמיגים, ממכלי פלסטיק, מקנקלים וכדומה.

את כל ההכנות, כולל מילוי הערוגות, נבצע בחודשי החגים, ואם לא נספיק, נמשיך לאחר מכן.

* מתוך: אבינועם קפלן, הד הגן

הקמת הגינה ובנייתה

לאחר שקבענו את מקום הגינה, נתחיל להציב את המכלים וניצור את הערוגות המדופנות. בשלב זה הגגנת מתכננת והילדים עוזרים לצדה. נשתדל ליצור ערוגות גיאומטריות מצורות שהילדים מכירים: משולש, ריבוע, מלבן ועיגול.

בעזרת הקופסאות ובקבוקי הקנקל ייצרו הילדים את הצורות. עד עתה הילד צייר, גזר והדביק – ועתה הוא בונה! תהליך הבנייה הוא תהליך יצירתי, ולכן הגגנת תשתף את כל הילדים בחוויה היצירתית הזו. מהצמיגים יבנו הילדים מגדלים על ידי כך שיציבו צמיג על צמיג. ייצרו ריבוע מכמה קופסאות אשר מספרן שווה בכל צלע. ייצרו משולש שווה-צלעות, שגם הוא ייבנה מלבנים או מבקבוקי קנקל. בדרך זו ילמדו הילדים שמספר הפריטים המרכיבים את הצורות שונה במספר הצלעות.

בחצרות מרוצפות מרצפים את הערוגות ואת הצמיגים ביריעת פלסטיק מחוררת על מנת למנוע גלישת קרקע מתחת לצמיג א: לדפנות. כל החביות והארגזים חייבים בחירור חורים גדולים, כי הניקוז הטוב הוא ערובה לגידול ולצמיחה.

לאחר שהצבנו את כל הערוגות נתחיל במילוי האדמה. האדמה חייבת להיות אדמת חול-חמרה (אדמה קלה בשפת החקלאים). יש להקפיד שאחוז החול יהיה רב מאחוז החמרה. גם חול בלי חמרה יכול לספק את צורכינו בתנאי שנערבבו עם קומפוסט.

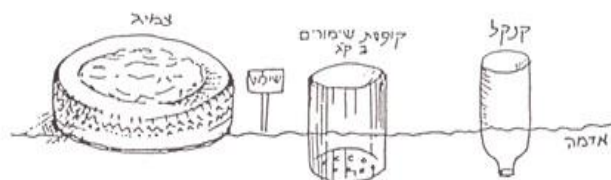
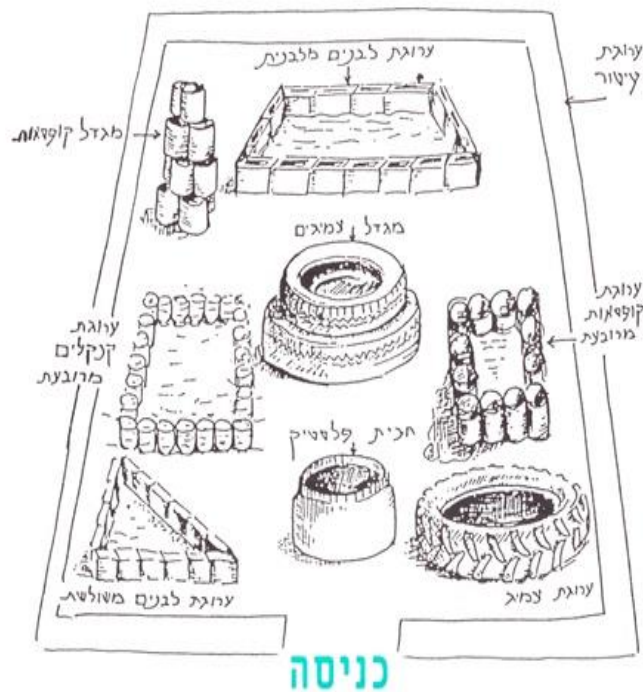
את הקומפוסט אנו קונים בשקים של 15-20 ק"ג. על כל 5 דליים של קרקע נוסיף דלי קומפוסט (יחס של 1:5). (מבחינה היגיינית אין להשתמש בזבל שנלקח מרפתות ומלולים.)

לילדים בגיל חובה יש להסביר את הסיבות לפעולות בכלל ולפעולות ההגנה בפרט.

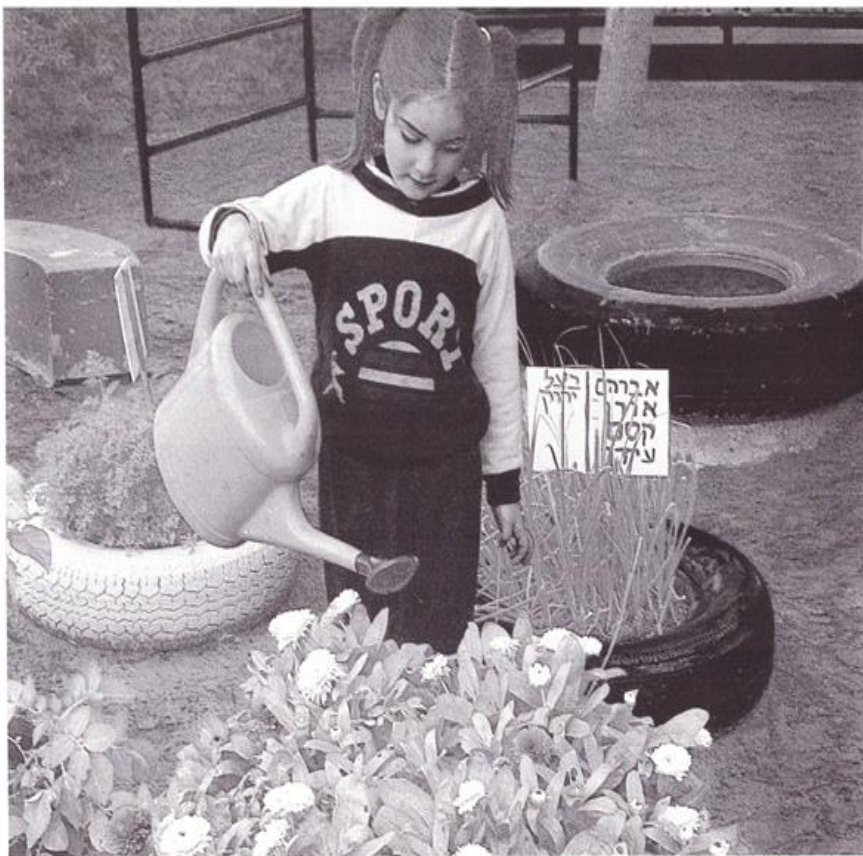
הילדים ימלאו את המכלים והערוגות בעזרת דליים וכפות ויחוושו בידיהם את האדמה היבשה והרטובה.

כלי העבודה בגינה: תקינות כלי העבודה בגינה תיבדק על ידי הגגנת. מעדרים חדים, ובייחוד כלים דו-שיניים, יוצאו מכלל שימוש.

הצעות להכנת ערוגות

דרך הצבת המכלים

זריעה, טמינה ושתילה

זרעים – זרעים, **טומנים** – פקעות ובצלים, **ושותלים** – שתילים. את הזרעים, הפקעות והבצלים נקנה בבתי מסחר מהימנים. את רשימת הזרעים, הפקעות והשתילים תמצאו בספר תכנית מס' לגיל הרך, מאת ד"ר דינה שכסל.

יש לזכור שכל צמח בגינתנו חייב לשמש מודל לימודי. נלמד עליו תוך משחק וסיפור, ולכן בחירת הזרעים חייבת להיות תוך התחשבות בקריטריונים מתודיים.

קריטריון נוסף לבחירת הצמחים יהיה משך הגידול; אין לגדל בגינה צמחים רב-שנתיים. לצמחים אלה נייחד מקום נפרד.

יש להבחין בין צמחים שמשך גידולם קצר וארוך ולא יעלה על 5 חודשים (מלבד פרחים). בעשרים ושלושה למרס חל יום השוויון (אורך היום שווה לאורך הלילה), ומכאן ואילך הטמפרטורות יעלו ויש להתכונן לגינת האביב. בגינה החורפית נגדל ירקות, אשר החלק הנאכל הוא חלקי צמח כמו – שורש-גזר; עלים-חסה; גבעול-קולורבי; פרחים-כרובית; פרי – האפון והפול.

בגינה האביבית נגדל ירקות אשר החלק האכיל הוא הפרי – עגבניות, מלפפונים, קישואים, פלפלים, תירס וחמניות.

לשם המחשת המרחק נביא לגן צנון, צנונית, גזר וסלק – ואמת המידה תהיה גודל הירק ובהתאם לכך נקבע את המרחק. באותה צורה נתייחס גם לחסה, לכרוב ולכרובית. נזרע:

צנונית	בקבצים במרווח גודל צנונית (קבצים – 3 זרעים).
צנון	בודדים במרווח גודל צנון.
גזר	בקבצים במרווח גודל גזר.
פטרסלינון	צפוף בשורה או במשטח.
שומר	צפוף בשורה או במשטח.

בגינה, במשך תקופה קצרה מאוד, יחולו שינויים מהותיים: **משפחת המצליבים** – הצנון, הצנונית, הכרוב, הכרובית והקולורבי יובטו תוך 3-5 ימים ולכולם עלי נבט דומים.

משפחת הפרפרניים – הפול, האפון, הסופח הריחני (אפונה ריחנית) והתורמוס: נבחין בעלים שונים אולם לאחר מכן הפרחים יהיו דומים.

זריעת תבואה:

אפשר לזרוע חיטה, שעורה, שיבולת שועל וכו', בשולי גדר או ליד קיר (אפשר גם במכלים). גרגרי הדגניים נאכלים על ידי הציפורים, ולכן לאחר הזריעה יש לפרוש רשת עד לנביטה ולאחר מכן אין חשש! הנזק הבא יהיה רק בתקופת ההשתבלות.

רצוי לגמור את פעולות הזריעה והשתילה עד חודש נובמבר.

יש לזכור: יש צמחים שאפשר לשתול אותם!

צמחים אלה, כמו כרוב, כרובית, חסה, סלק וכו', מפתחים יונקות שורש, ואנקות השורש הן הקולטות את תמיסת המלחים מהקרקע.

שתיילים אפשר אמנם לקנות, אולם יש אפשרות גם להכין מנבטה זעירה, המאפשרת לגנות נוחיות ולימוד.

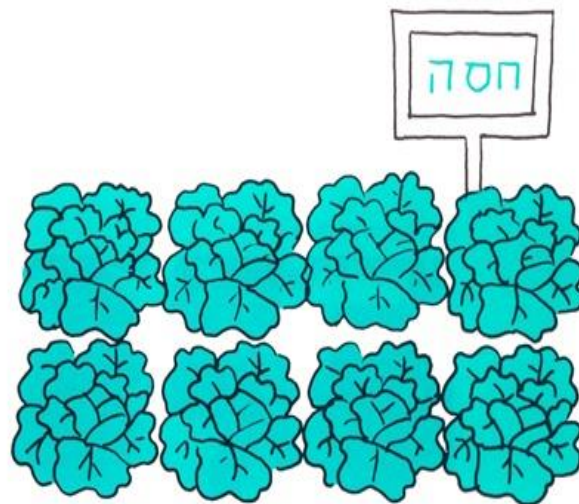
גידולי קיץ בגינה לימודית

טובזים בגינת ירק

גן דור, בני דור

הכנת מנבטה בשיתוף הילדים

כל קופסת שימורים גדולה ומחוררת, מגשי תות שדה העשויים מקלקר – ראויים להכנת מנבטה. ממלאים את המכל באדמת חול + כבול (1:1). הכבול חייב להיות רטוב. תערובת זו אפשר לקנות במשתלות. זורעים בצפיפות ולאחר שהצמח פיתח 2 עלי נבט + 4 עלים בוגרים, מעתיקים אותו לערוגת הגינה. רצוי להעתיקו עם גוש קרקע. צמחים אשר שורשיהם חשופים נקלטים בקושי! יש לשתול באדמה רטובה ולהמשיך בהשקיה 3 ימים.

בערוגות נזרע – לרוחב ולאורך הערוגה, וכן באלכסון. בזה נמחיש את הקו הישר. נזרע בקווים פתלתלים ובמעגלים ונמחיש את הקו העקום. נתרגל זאת בגן וניישם זאת בגינה. בצל: סומנים – בצלצלים, זורעים – זרעים. לאחר הנביטה אפשר להעתיק ולשתול. לאחר הזריעה נשקה במלפים או בקנקנים, אולם נכור: זרם חזק עלול לסחוף את הזרעים!

שילוט

ליד הערוגות נציב שלטים אשר יזכירו לילדים מה זרעו. את השלטים נכין מלוחות פוליגל בגודל 10-10 (הפוליגל הוא חומר עמיד למים ולשמש). עליו נדביק את תמונת הצמח. יש להוסיף שלטים עם שמות הצמחים כדי שהילדים יזהו את הצומח.

נכסה בשקית פלסטיק קשיחה ונצמיד את הפוליגל ליתד העץ בעזרת מסמורונים או אקדח-סיכות. אפשר גם לצייר על הפוליגל בלורד.

תכנית שנתית

החודש	אחריות המבוגרים לעבודות שוטפות	אחריות הילדים לעבודות שוטפות
אלול-תשרי	1. איתור השמח, מכלים לגינה	1. הכרת השמח
כ"ד אלול/1.9 ספטמבר	2. הבאת הקרקע 3. הבאת קומפוסט	2. ניקוי השמח 3. השקיה להנבטת עשבייה
חשוון אוקטובר	1. ציוד לסימון 2. קניית זרעים ושתילים 3. קניית צבעים ומברשות	1. סימון השמח 2. הצבת המכלים 3. מילוי המכלים 4. צביעת המכלים 5. זריעה ושתילה
כסלו נובמבר	1. הכנת כלים לנביטה 2. זכוכית מגדלת 3. מגשים לעבודה בכיתה 4. מכלי פלסטיק לנביטה	1. תצפיות בנביטה 2. הנבטה בכיתה 3. עישוב וקלטור 4. השקיה במידת הצורך
טבת-שבט דצמבר-ינואר	1. איתור שמח למשתלה 2. איתור שמח לנטיעה 3. מכלים למניית ייחורים	1. הבאת מכלים לייחורים 2. מילוי המכלים 3. הכנת ייחורים – נצרים ושלוחות 4. הורדת יבול שורשים ועלים
אדר א' ב' פברואר-מרס	1. איתור שמח לגינה אביבית 2. זרעים-שתילים לגינה באביב	1. טיפול שוטף בגינה 2. מעקב גידול
ניסן-אייר אפריל-מאי	1. איתור שמח לתצפית בקציר 2. שעורים וקציר חיסים	1. המשך זריעה ושתילה לאביב 2. הורדת יבול חורפי 3. קציר שעורים
תמוז-אב יוני-יולי	1. איתור השמח לחגיגת ביכורים 2. הכנת סנאים וסלסילות לחגיגה	1. קציר חיסים 2. קטיף מלפפונים, קישואים, תירס

הגינה בגן הממ"ד

העבודה בגינה מגבירה את החוויה הדתית הקשורה בהשלמת הבריאה, ואף מאפשרת לימוד המשמעות של ברכות המזון השונות:

- ★ "המוציא לחם מן הארץ"
- ★ "בורא פרי האדמה"
- ★ "בורא פרי העץ".

שנת שמיטה

"שנת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא, פרק כ"ה, פסוק ה')

הצמחים נחלקים לשני סוגים: פרי האדמה, הנזרעים שנה שנה, ופרי העץ, הגדלים מאליהם שנה שנה. בפרי האדמה נאסרה מן התורה הזריעה והקצירה, ובפרי האילן הזמירה והבצירה. והעובר עליהן, בזמן ששמיטה נוהגת מן התורה, לוקה עליהן.

ונסייעה היא בכלל זריעה וזמירה, ואין לוקין עליה מן התורה, משום שלא נכתבה בפירוש. והחרישה גם כן אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה מן התורה, משום שאין בה "לאו", אלא היא **"מצוות עשה"** לשבות מן החרישה שנאמר **"בחריש ובקציר תשבות"** (שמות ל"ד, כ"א). הרב קלמן כהנא, **"שנת השבע"**, פרק ב', המלאכות האסורות.

המלאכות האסורות מדרבנן

למצוות רבות עשו חכמים "סייג לתורה" וכך גם בהלכות שמיטה. מן התורה אסורות חמש מלאכות שדה ואילן, אך חכמים אסרו מלאכות נוספות, כדי ששבתון הארץ יהיה שלם. לדוגמה, הם אסרו סיקול אבנים בשדה, זיבול והשקיה מרובה. חכמים הבחינו בין מלאכות שהן חיוניות קיומיות לחיי הצומח ולטיב האדמה לבין מלאכות שאינן קיומיות, אלא באות להשביח את השדה או את הצומח. הם אסרו את כל המלאכות להשבחת השדה ולחיזוק האילן בשמיטה, ובלשון ההלכה קלאברויי אילנא, כלומר להשבחת האילן, אך הם לא אסרו מלאכות הבאות לקיים את האילן או המונעות מן השדה נזק רב, ובלשון ההלכה מלאכות שהן "לאקומיי אילנא", לקיום האילן.

וכך למדנו ברמב"ם:

והמקשקש בזיתים (= עודד מתחת לעצי הזית), אם להברות את האילן – אסור, ואם לסתום את הפצעים (= סתימת בקיעים בעץ) – מותר. משקין בית השלחין בשביעית, והיא שדה הזריעה שצמאה ביותר, וכן שדה האילנות... ומפני מה התיר כל אלה? שאם לא ישתה, תיעשה הארץ מלחה, וימות כל עץ שבה.

(הרמב"ם, שמיטה ויובל א', ו-ד').

סעיפים מרכזיים מתוך הוראות הרבנות הראשית לשמיטה בתשמ"ז המנחות בקשר לגינות הנוי:

ההכנות בשישית

יש להקדים ולבצע בשישית את כל המלאכות שניתן לבצע מראש:

א. גיחוס עצים

יש להקפיד לבצע גיחוס בעצים ובשיחים באופן מדויק, כדי לאפשר דילוק בשביעית.

ב. דישון וריסוס

יש לבצע פעולות אלו לפני ראש השנה כדי למנוע טיפולים אלו בשמיטה.

ג. נטיעות עצי פרי ושיחי פרי רבישנתיים

מותר לנסוע או לשתול אותם עד ט"ו באב לפני ראש השנה של השמיטה.

עצי סרק אפשר לשתול או לנסוע עד ט"ו באלול לפני השמיטה.

ד. תמיכה וקשירה בעצים צעירים

יש לבצע לפני השמיטה.

העיסוק בגינה מאפשר קיום חלק מן המצוות התלויות בארץ, מצוות בין אדם לחברו ומצוות בין אדם למקום.

כדי שלא יהיה חשש כלאיים חשוב לגדל צמחים ממין אחד בכל ערוגה, או צמחי תרבות שהם זן טהור.

בשנת השמיטה יש להקפיד על הכללים הקשורים לשנה זו וללוות את הלימוד על שנת השמיטה בהתאם לפעילויות השונות הנעשות בחצר ובגינה הלימודית.

חגי ישראל קשורים בסבע (עונות השנה) ובחקלאות. בולט בהם הקשר לאדמה ולצומח. יש חגים המהווים סמל לקשר בין האדם לאדמתו, למשל: חג הסוכות – חג האסיף; חג הפסח – תחילת הקציר.

"שבעת המינים שנשתבחה בהם ארצנו" – מקורם בארץ ישראל ומהווים מזון בסיסי, **"דגן תירוש ויצהר"** – מאור והנאה לאדם.

הדגן, החיטה והשעורה – מזון לאדם.

תירוש – הגפן להפקת יין להנאה: **"ישמח לבב אנוש"**.

תאנה, רימון ותמר – דבש – הנאה ומזון מרוכז.

הזית – יצהר – שמן הזית למאור.

בעלי חיים בחצר הגן

בעלי חיים נמצאים כמעט בכל מקום וגם בחצר הגן. היכרות עם בעלי החיים בסביבת החיים של הילד מאפשרת קירובו לנושא, הורדת חרדות ופיתוח ערכים של הגנת החי.

העקרונות

- ★ לימוד הנושא מבוסס על תצפיות בחצר הגן ובסביבה הקרובה.
- ★ הלימוד משלב סיורים בחצר הגן ובסביבה הקרובה.
- ★ השיחה על הנושא בכיתת הגן מיועדת לביסוס העשרה והיא תלווה בהתבוננות בספרים, שקופיות וסרטים לימודיים.

המטרות

1. הכרת בעלי החיים המצויים בחצר הגן ובסביבתו.
2. זיהוי הסימנים להימצאות בעלי חיים בסביבה.
3. הכרת סביבת חיים של בעלי חיים שונים.
4. מיומנות הצפייה בדרך לאיסוף מידע וללימוד תופעות.
5. העשרה לשונית – פיתוח יכולת התיאור של התופעות והמראות הנצפים: מאפיינים, תכונות וכדומה.
6. סיפוח היכולת להסיק מסקנות מממצאים בשטח.
7. פיתוח היכולת לצפות בהתנהגות בעלי החיים ולתאר את המאפיינים ואת התכונות שלהם.
8. פיתוח אחריות, דאגה ואהבה לבעלי חיים.
9. העמקת הידע באמצעות ספרות.
10. לימוד כללי התנהגות המתאימים למעקב אחרי בעלי חיים.

יואב וחליו

סיור בחצר הגן

מהלך הפעילות

נחלק את הילדים לקבוצות ונערוך סיור בחצר הגן. בעת הסיור תאסוף הגננת בעלי חיים אחדים שניתן למצוא בחצר – על עצים, מתחת לאבן (זהירות בעת הרמת האבן), על קירות הגן, בתוך הצמחייה וכדומה. הילדים יציגו את בעלי החיים שראו ותוך שיחה יחליטו באיזה בעל חיים ברצונם להתמקד ועל איזה הם רוצים לדעת יותר.

הערות:

- ★ כדאי לבחור בעל חיים שנוח לעקוב אחריו. (תנועתו אינה מהירה מדי, נמצא מרב זמנו על הקרקע ולא מתחת לקרקע, גלוי לעין, נמצא מרב הזמן בתוך חצר הגן, אינו מסוכן).
 - ★ לילדים צעירים כדאי לקבוע באיזו חיה יתמקדו. הרמזים יקושרו לחומר שכבר נלמד בגן בסרט הסיור כמו: "נבחר את בעל החיים שיש לו שש רגליים, או "נבחר חרק עף ומזמזם".
- לדיווח אפשר לצייר את בעלי החיים שנמצאו ולהוסיף אותם לציור חצר הגן.

זיהוי סימנים להימצאות בעלי חיים בחצר הגן

ציוד וחומרים

קופסאות בגדלים שונים ושקיות ניילון לאיסוף ממצאים, זכוכיות מגדלת.

בלשים בחצר

מהלך הפעילות

נצא עם הילדים לחצר. נבקש מהם לאתר סימנים המעידים על הימצאות בעלי חיים. כגון: נוצות, קורי עכביש, עקבות וכו', נבחן אותם ונדון בהם: איזה בעל חיים היה פה? כיצד הוא חי? ממה ניזונה החיה?

משאירים עקבות

מהלך הפעילות

נציג בפני הילדים כמה פריטים שמקורם בבעלי חיים, כגון: נוצה, שיער מפרווה, קונכייה של חילזון וכדומה. שאלו אותם למי לדעתם שייך כל פריט ומה אפשר ללמוד תוך התבוננות בהם. לאחר שיחת פתיחה נצא אל חצר הגן ונבקש מהילדים למצוא פריטים או סימנים המעידים על הימצאות בעלי חיים. נשוחח על כל ממצא.

לדוגמה:

הנוצה

- ★ מהו צבע הנוצה?
- ★ מה גודלה?
- ★ האם היא רכה או קשה?
- ★ מה הסיבה שמצאנו את הנוצה במקום זה?
- ★ האם מצאנו נוצה בודדת או מספר נוצות יחד?
- ★ מה יכול לקרות לנוצה אם נשאיר אותה במקומה?
- ★ (בעל חיים אחר ישתמש בה)
- ★ האם יכולים לשער למי שייכת הנוצה?

רשת עכביש

גשש בלש

ציד וחומרים

קופסאות לאיסוף בעלי חיים וחוכית מגדלת.

מהלך הפעילות

נצא לסייר בחצר הגן.

בעת ההכנות ליציאה לדרך כדאי לשוחח על:

- מה צפוי למצוא?
- מה מחפשים?
- כללי ההתנהגות עם בעלי החיים
- כללי ההתנהגות בסבע.

מהלך הפעילות

בסיור יש סיכוי למצוא: עכבישים, נמלים, זבובים, יתושים, ציפורים, למאות, חיפושיות, מחביות ויצורים רבים אחרים. יש להדריך את הילדים לעקוב אחר תנועתם, מבנה גופם (מספר רגליים, צבע הגוף). נשאל:

- ★ האם הם בקבוצה או לבד?
 - ★ האם הם הולכים על הקרקע? מטפסים או נצמדים לתקרות ולקירות?
 - ★ האם הם חיים בסביבה חשוכה או מוארת? וכדומה.
- ערכו השוואה בין כמה בעלי חיים שמצאתם.

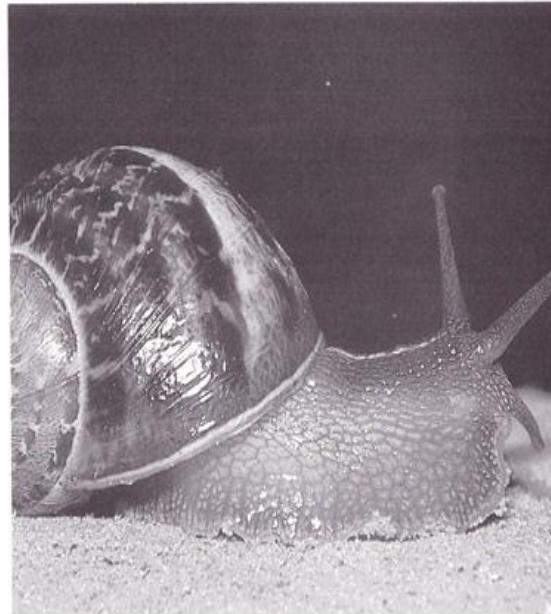
כחליל יונק צוף מפרח חרצית

מושיית השבע על סביון

קורי עכביש

חלזון שדה

חגב

תצפיות בבעלי חיים בחצר הגן

חצר הגן שוקקת חיים ויש בה בעלי חיים ממינים שונים – חרקים, עכבישים, למאות, ציפורים ורבים אחרים. חלקם שוכנים קבוע בחצר וחלקם אורחים. אורח חייהם שונה זה מזה, יש בעלי חיים החיים בקבוצות גדולות כגון הנמלים, ויש בעלי חיים החיים לבדם (יחידאים), כגון העכבישים.

בפעילות זו נתמקד בלימוד על בעל חיים אחד או שניים לפי בחירת הילדים. נלמד להתבונן בו ולהכיר את אורח חייו תוך ההתבוננות. תצפית בבעל חיים השוכן בחצר הגן מאפשרת גם מעקב אחר תהליכים כגון: שינויים בפעילות בעונות השנה השונות, חיזור וגידול צאצאים וכדומה.

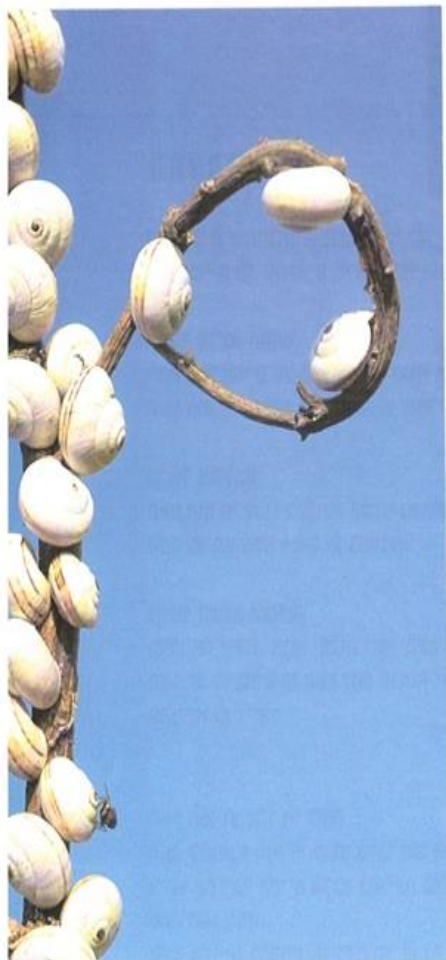
דרכי עבודה

- ★ תצפית בחצר – פעילות
- ★ תיעוד הפעילות באמצעי המחשה
- ★ חיפוש מידע בספרות מתאימה

ציוד וחומרים

- זכוכיות מגדלת
- דפי ציור וצבעים
- קופסאות עם מכסה לאיסוף בעלי חיים
- סרריוס או כלוב מתאים אם תחזיקו בעלי חיים בתוך הגן

תדמית קיץ, דרחול

קרפדה ירוקה

צב יבשה בן מספר ימים

זיקית

התצפית

התצפית היא התבוננות בבעל חיים בסביבתו הטבעית. נלמד את עקרונות עריכת התצפית, נרשום את התוצאות ונדון במשמעויותיהן. הנושאים שבהם יצפו הילדים:

תיאור סביבת החיים

האם בעל החיים על האדמה? על העץ? על קירות? מתחת לאדמה?
האם הוא חי במקום מואר? במקום מוצל? בחשכה?

תיאור פעילותו

האם הוא חי לבד? בקבוצה קטנה? בקבוצה גדולה?
האם ראיתם אותו פעיל או במנוחה?

תיאור הצורה והמבנה

תארו את גודלו, צבעו, מבנה גופו: האם יש לו רגליים? כמה?
האם יש לו מחושים? האם גופו מכוסה בשריון, בקונכיה, בנוצות, בשערות או בקשקשים? האם יש לו עיניים? אפרכסות?
אוזניים? נחיריים?

האם הוא נע מהר או לאט?

האם לדעתכם הוא חי קבוע בחצר הגן או רק אורח זמני בה?
ציירו את בעל החיים שלכם בסביבה שבה מצאתם אותו.

ממה הוא ניזון?

מהם שינויים בהתנהגותו בחילופי עונות השנה?

דוגמאות לפינת אכילה לציפורים.

תצפית על ציפורים

בפינה שקמה ומוגנת בחצר הגן ניתן להכין פינת אכילה לציפורים: שולחן קטן ועליו מגש וכלי מים, או מתקן גחלים ישן, או מדף בחצר. על משטח האכילה יפזרו הילדים באופן סדיר ושומץ מים נקיים ומזון (גרגרים; תולעים; שיירי מזון מהארוחה בגן וכדומה). בניית המזונה תאפשר תצפית בציפורים. חשוב להרחיק את פינת האכילה מן הגינה הלימודית, כדי שהציפורים לא תתקרבנה לירקות ולצמחים הגדלים בה.

הצעות לפעילות

- ★ נצפה בציפורים במרחק מתאים. נשמור על שקט כדי למנוע בהלה מן הציפורים ובריחתן עקב כך.
- ★ נצפה בציפורים הבאות לאכול: בהתנהגותן, באופן אכילתן, ביחסן זו לזו, בהעדפת סוג מזון אחד על פני משנהו.
- ★ נעקוב אחר ציפורים המספלות בגודליהן ולוקחות את המזון לקן.
- ★ נעקוב אחר התנהגות חברתית של ציפורים בשעת האכילה: מי היא הציפור השתלטנית, הנסוגה, הוותרנית וכדומה.
- ★ ננסה להאכיל ציפורים מכף היד.
- ★ נשמור על ניקיון פינת האכילה ואחזקתה.
- ★ נעקוב אחרי הציפורים השונות המופיעות בעונות השונות.
- ★ נבחין בין ציפורים יציבות, חורפות ומקיצות.
- ★ נעקוב אחר השינויים באורח חייהן של הציפורים הקבועות.
- ★ נזהה את הציפורים בשמן - לפי צורת הגוף, לפי הגודל ולפי המאפיינים המיוחדים.

כדי להרחיב את העניין בציפורים אפשר להיעזר ביצירות ספרות ואמנות העוסקות בהן. כדאי להעמיד לרשות הילדים ספרים, וכן לחלוקת תמונות מתאימות. טיפול סדיר לאורך זמן יקרב את הילדים לנושא הציפורים; הם יפסיקו לחשוש מהם, ואפילו יאהבו אותן.

מתקן האכלה לצפורים

גוזלי שחרור

בולבול

תצפיות בסביבת המגורים של הילד

בתצפיות בחצר ביתם מגלים הילדים חיות נוספות. חשוב לעודד אותם לערוך תצפיות בסביבת מגוריהם בשעות היום ובשעות הערב. את הדיווחים מומלץ לרשום במחברת – בציור או ברישום – ולהציג אותם בפגישה הקבוצתית.

התאמת בעל החיים לסביבה שבה הוא חי

הסתגלות בעלי החיים לסביבתם היא אחד הנושאים העשויים להעשיר את הידע וההבנה הכוללת של הילד על עולם בעלי החיים. נושא זה כולל היבטים שונים שיש להם השלכות לבעלי חיים בסביבות טבעיות שמחוץ לסביבות מגורים.

כל בעל חיים חי בסביבה מסוימת המספקת לו את צורכי הקיום שלו: מקום לחיות בו, מזון, מים ומסתור. סביבה זו נקראת סביבת חיים. מגוון סביבות החיים הוא רחב, וכל סביבה שונה בתנאיה. בעל החיים מותאם לסביבה שבה הוא חי לדוגמה: בעלי חיים החיים במים יכולים לנוע בשחייה, לנשום חמצן המומס במים, חושיהם מתאימים לחיים במים ועוד.

בפעילות המוצעת כאן נכיר תוך משחק כמה סביבות חיים ותכונות של בעלי חיים השוכנים בסביבות אלו.

זוג חרדונים על גזע עץ

דרכי העבודה

- ★ תצפית בחצר הגן
- ★ משחק: "היכן גרות החיות"
- ★ משחק דרמטי
- ★ משחק "מחבואים של בעלי חיים"

תצפית בחצר הגן

מהלך הפעילות

נציא לתצפיות בחצר ונחפש בעלי חיים במקומות שונים.

נתאר כל בעל חיים:

- איפה מצאנו אותו?
- מהי סביבת החיים שבה הוא חי?
- אילו תכונות יש לו המתאימות לסביבה שלו?

מחבואים של בעלי חיים (משחק לגן חובה)

ציוד וחומרים

- דפי נייר גדולים
- כרטיסיות של בעלי חיים

מהלך המשחק

הילדים יציירו על גליונות נייר גדולים פינות שונות בחצר הגן: ארגז החול, עצים וסביבתם, גדר חיה, ערוגת פרחים ועוד. על כרטיסיות נפרדות יופיעו צילומים של בעלי חיים שונים שהכירו הילדים בחצר הגן: נמלים, ציפורים, צרצרים, למאות, חרדונים ועוד.

המשימה היא להתאים את בעלי החיים לנוף. לדוגמה: גמל שלמה ירוק על עשב ירוק, עכביש חוס על האדמה וכדומה. שחקו משחק זה בקבוצות. כל קבוצה תציג את ציוריה והחלטותיה ותסביר אותם לאחרים. לאחר המשחק שוחחו על התאמת הצבע בין בעל החיים לסביבה ועל היתרונות של התאמה זו.

חיפוש מידע בספרות

חיפוש בספרייה אחר ספרים שבהם נמצא מידע על בעל החיים הנבחר יש לו חשיבות רבה. על המידע לכלול סיפורים ושירים על אורח החיים של בעלי החיים ועל התנהגותם. הילדים יתבוננו בספר, והגננת תקרא את הכתוב.

שוחחו עם הילדים והעלו שאלות המעניינות אותם בקשר לבעלי החיים שבחרו. למשל:

- איך הוא נראה?
- מה הם חלקי גופו?
- מה הם הצבעים שלו?
- כמה רגליים יש לו?
- האם יש לו כנפיים?
- מה הוא אוכל?
- האם הוא רואה?
- האם הוא שומע?
- האם הוא משמיע קולות?
- האם הוא מעדיף להיות בחושך או באור?
- כיצד הוא מתרבה?
- באילו שעות הוא פעיל?

דבורה על לוסם שער

ניסוי

מהלך הפעילות

בחרו בשאלה שהתעוררה במהלך תצפית או סיור או עיון בספר, וקיימו שיחה עם הילדים שבה יעלו השערות וינסו להשיב תשובה לגבי אורח החיים של בעלי חיים בחצר הגן.

לדוגמה: מה בעל חיים מסוים אוכל?

השערה: בעל החיים אוכל ירקות ולחם.

נותנים לבעל החיים כמה סוגי מזונות וצופים במשך ימים מספר במזונות שהוא אוכל.

בדרך זו יבדקו הילדים שאלות נוספות.

הערה: לעריכת חלק מן הניסויים יש להחזיק את בעל החיים בתוך כלי מתאים (מרריום או כלוב).

דוגמה נוספת לפעילות נסיונית

מעקב אחר תנועה של בעל חיים:

עקבו אחר התנועות של בעלי החיים, התנהגותם במשך שעות היום ובמידת האפשר בשעת רבייה. במאז את תצפיותיכם בציורים או על לוח מעקב.

לדוגמה: התבוננות בנמלים ותיאורן

מה הנמלים אוכלות?

מעקב אחר הנמלים ותצפית על סוגי המזונות שהן נושאות לקן. אספו כמה נמלים בתוך כלי. על שפת הכלי מרחו פס של חולין שימנע מהנמלים לצאת מהכלי. שימו לפניהם כמה סוגי מזונות בכמויות קטנות מאוד וצפו במזונות שנאכלו.

התנהגות נמלים

צפו בדרכי התנהגות של נמלים. לדוגמה מפגש בין שתי נמלים, תצפית בנמלה הנושאת מזון לקנה, תצפית בשורה של נמלים, תצפית בשעות הפעילות של נמלים.

נמלת הקציץ

שאלת שאלות

- מה אוכלות הנמלים?
- באילו שעות הן פעילות?
- איך נראה הקן שלהם?
- האם הן מספלות בצאצאים שלהם?
- האם הנמלים רואות?
- כיצד הן מתנהגות?
- מה קורה כאשר הן מתרחקות מהקן?

ספרות

את התצפית כדאי ללוות בקריאת יצירות ספרות מתאימות כגון:
עלילות חומית, יוהר סמילנסקי, זמורה ביתן.
חרקים, ספרות פלאי טבע, מס"ל.

גידול תרנגולות, גן לכיש

גידול בעלי חיים

גידול בעלי חיים בגן מאפשר מפגש המסייע לילד ללמוד על בעל החיים, להרחיב את ידיעותיו. גידול בעלי החיים מזמן התנסות ישירה, שאילת שאלות ופתרון על ידי התבוננות וטיפול שוטף. העיסוק בכך מפתח חוש אחריות ומסייע להתגבר על פחדים. יחס הילדים לחיות מושפע מיחס הגנות, ועל כן חשוב להדגיש טיפול נאות, לספק מידע מדויק ולתת הסברים בשעת הצורך.

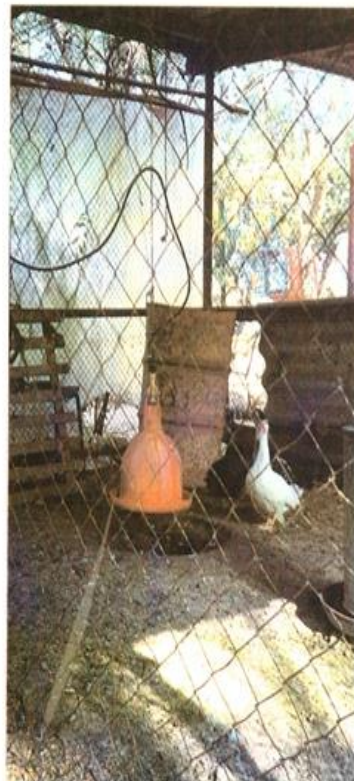
המטרות

1. הכרת בעלי החיים המצויים בחצר: צורתם, מבנה גופם ואורח חייהם.
2. טיפוח יחס אוהד ואוהב לבעלי החיים.
3. פיתוח עירנות לצורכי בעלי החיים, דאגה לנוחיותם.
4. הילד ילמד לספל בחיות ולהאכילן (בסיועה ובהשגחתה של הגנות או העובדת).
5. השוואה בין החיות בחצר מבחינת התנהגות, סוגי מזון, דרך אכילה וכדומה.
6. לימוד כללי התנהגות פינת החי.

הערה: פרסים על טיפול בבעלי חיים המעבירים מחלות תמצאו בנספח 2.

קביות

ברברים בלול, גן לכיש

כלוב קביות, גן לכיש

פינת החי בחצר הגן

בעלי חיים המומלצים לגידול

יונקים

ארנבון הבית (זוג)

קב"ה (זוג)

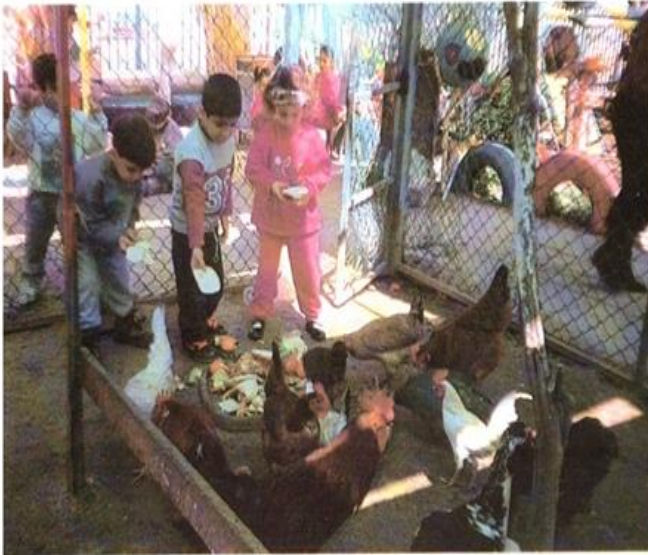
עופות

תרנגולות (זכר + 2 תרנגולות + אפרוחים)

יוני בית (2 זוגות)

אכלוס הכלוב

ניתן לגדל את כל בעלי החיים בכלוב אחד.

פינת החי, גן ירושלים, אופקים

קביה

ארנבונים

ארנבון

מוצא: מצפון אפריקה ומדרום אירופה מארנבון הבר. הוא בית לפני אלפי שנים. הארנבון פורה מאוד. משך הריון כ- 30 יום ובכל שגר* 6-10 ולדות. הנקבה מרפדת את קן ההמלטה בשיער הצמרי שהיא מסירה מגופה. הגורים נולדים סומים וערומים.

מזונם: הארנבונים צמחוניים; אפשר להוסיף להם לחם יבש.

קביה

מוצא: מאמריקה הדרומית. בויתה לפני מאות רבות של שנים על ידי האינדיאנים. משך הריון הקביה הוא כ- 70 יום ובכל שגר 1-7 ולדות. הצעירים הבאים לעולם הם פתוחי עיניים, מכוסים פרוות שיער.

מזונם: הקביות צמחוניות, ניתן להוסיף להן לחם יבש.

* שגר - המלטה של ולדות אחדות.

תרנגולת הבית

מוצאה ממזרח אסיה. בויטה לפני אלפי שנים בסין ובהודו. עוף שכיח מאוד במשק האדם. ניתן לגדל תרנגול, תרנגולת ואפרוחים.

מזונם: תערובת מגרעינים ומים.

יונת בית

מוצאה מיונות הסלעים. בויטה לפני כ-5,000 שנה. כיום ידועים מאות זנים. הנקבה מטילה שתי ביצים, שני בני הזוג דוגרים כ-17-20 יום.

מזונם: גרעינים ומים.

מוות

הסיבות למוות אצל בעלי חיים בכלובים עשויות להיות שונות. נציין כמה מהן:

זיהום: שלשולים שמקורם במזון מלוכלך.

מרבץ לא נקי.

מחלות

פגיעות

פציעות: כתוצאה מנשיכות של חיות אחרות בכלוב.

פגיעה של הורים בצאצאיהם.

פציעות מבעל החיים בעצמו.

פגיעה מעצמים חדים.

תאונות:

נפילה כתוצאה מטיפול בלתי זהיר.

כתוצאה ממעבר לכלוב סגור.

מתח:

חשיפה בלתי פוסקת לבני האדם וטיפול אגרסיבי שלהם בחיות.

הכאב של המוות וסיום החיים מעורר אצל הילדים שאלות שונות על מהות החיים, נושא המחייב התייחסות רגישה.

גן לזוס, רמת אפעל

גן חרצית, רמת אפעל

בקיעה של 8 ברברים, גן צ'ד 1, רמת אביב

הכנת פינת החי

1. הקצאת שטח מתאים לגידול בעלי חיים.
2. דאגה לכלובים המתאימים לצרכים השונים כגון: אורז, אור וצל ומרחב תנועה סבירים.
3. הפעלת הילדים בטיפול שוטף בבעלי החיים: האכלה, ניקיון וכו'.
4. חלוקת משימות חקר וניסוי בפינת החי.
5. לימוד כללי התנהגות, זהירות והיגיינה בטיפול בבעלי החיים.
6. דאגה לתצוגת ספרים ותמונות על בעלי החיים המצויים בפינת החי ועל אלה המזדמנים כ"עוברי אורח" לחצר.

גן לומוס, רמת אפעל

גן לומוס, רמת אפעל

גן צידו, רמת אביב

גן צ'יד 1, רמת אביב

מצוות "צער בעלי חיים"

- "אין אדם רשאי ליקח לו בהמה חיה ועוף אלא אם כן התקין להם מזונות" (ירושלמי).
 - "לא תחסום שור בדישו" (דברים כ"ה, ד').
- במקורות אלה ואחרים בתורה לומדים על חובת האדם ליחס הוגן לבעלי החיים ולדאגה לצורכיהם.

הטעמים למצוות צער בעלי חיים:

1. לעורר בילד מידת חסד ורחמים.
 2. לספח בילד רגש חיובי כלפי בעל החיים.
- בגן הילדים ילמד הילד לספל בבעלי החיים שברשות הגן, יכיר את צורכיהם, ידאג להם וילמד שאסור לצער בעלי חיים.

גן סמדר

התנסויות במים

פעילויות מהנות במים תוך חקירה והתנסות. המשחק במים בחצר משלב חקירה וניסוי תוך גילויי תופעות בתחומים כגון: עולם החי והצומח, היכרות עם נושאים אקולוגיים, עם מדעים מדויקים, כימיה וכד' - וכל זאת תוך הנאה רבה מהשילוב של שימוש במים עם מגוון חומרי הטבע הנמצאים בחצר.

המטרות

1. הקניית מיומנות חקר מתוך התנסות במים.
2. זיהוי השפעת המים על חומרים וגופים.
3. הפקת הנאה מעיסוקים במים.

התנסות במים

כלים למשחק במים

מגוון אבזרים וכלים ירוכזו במתקן מיוחד על יד ארגז החול.
לדוגמה:

- צלוחיות	- סירים	- כפות
- משפכים בגדלים שונים	- קומקומים	- מסננות
- שפופרות פלסטיק	- צינוריות	- לוחות עץ
- משאבות חוקן	- צינורות פלסטיים שקופים	- בקבוק פלסטיק בגדלים שונים
- קשיות	- בקוטר שונה	- ספוגים
- בלונים		

- מכל (או קערה) בגודל בינוני שהגגנת תמלא אותו מים.

הילדים ימלאו מים מהמכל בכלים שמיועדים לכך וישתמשו בהם לפעילויותיהם בארגז החול ובחצר.

התנסויות במים

ההתנסויות המרכזיות בחצר ובארגז החול מתמקדות בעיקר:

- ★ בערבוב מים עם חומרים שונים (כמו אדמה, חול, אבנים, עלים וכד').
- ★ בהתנסות בחול - חפירה, עשיית עוגות ובניית מבנים מהחול.
- ★ בבניית מסלולים להעברת מים (חפירת מנהרות בחול בעזרת צינורות בגבהים שונים וברחבים שונים).
- ★ בהפרחת בועות סבון ומים צבעוניים.

נעמה ובועות סבון

מתכון להפרחת בועות סבון

בדלי גדול נשים:

1 בקבוק שמן קיק (קטן)

1 סינטבון שלם.

צקו קומקום מים רותחים עד שהסבון יימס. הוסיפו 1/2 בקבוק פלמוליב או סבון כלים נוזלי. מלאו את הדלי במים וכסו אותו בניילון (שלא יתאדה). רצוי להכין יומיים לפני השימוש.

בועות סבון ממים צבעוניים

לערבב מים בקערה עם מעט צבע מאכל.

כללי התנהגות בחצר

- המים לפעילות נמצאים במכל המיועד לכך. את הברז פותחת המחנכת בלבד והיא זו שממלאת מים במכל, כאשר הוא מתרוקן ועל פי שיקול דעתה.
- הילדים יקפידו לא להתיז מים ולא לשפוך אותם על עצמם ועל ילדים אחרים.

תפקיד הגננת לעודד ילדים להתנסויות השונות, לעודדם לחקור, לשאול ולהתמודד עם בעיות מהותיות ברמת החשיבה שילד מסוגל לה.

התנסות בחול ובאדמה

ארגז החול הוא אזור רב-פעילות המזמן הנאה והתנסויות למידה שונות. משחק בחול מפתח את החושים, מהנה ומעדן את היצרים ומפתח סקרנות וחקירה. חול כשהוא מעורב במים הוא חומר מתאים לעיצוב בידיים או בעזרת כלים. כדאי להרטיב חלק מארגז החול כך שלרשות הילדים יעמדו חול יבש, חול רטוב וכן מים.

חשוב לדאוג לכך שהחול יהיה נקי מחומרים העלולים לפגוע בבטיחות הילדים (לדוגמה: שברי זכוכית, מסמרים, חלקי עץ ופלסטיק). בחצרות עם אדמה מומלץ לשלב פעילות של אדמה וחול כדי ליצור הזדמנויות נוספות ללמידה.

המטרות

1. הכרת סוגי הקרקע המצויים בחצר הגן (חול ים, חמרה, כורכר וכדומה).
2. הכרת תכונות החול.

פעילויות

- ★ התנסות במשחק בחול ובציור בחול בעזרת כלים שונים.
- ★ התנסות במשחקי בוך והשוואת הבוך לחומרים אחרים.
- ★ התנסות בציור בחול ובבוך בעזרת אצבע, כף יד, מקל.
- ★ השוואה בין החול לבוך מבחינת כובד וצורה.
- ★ התבוננות בחלחול המים בחול יבש ובחול רטוב.
- ★ בניית מנהרות להעברת מים.

משחקי חול בכפר עזה

משחק בחול, גן סמדר

התנסות בחול רטוב, גן סמדר

בפינת הכוץ, גן דקל גבעתיים

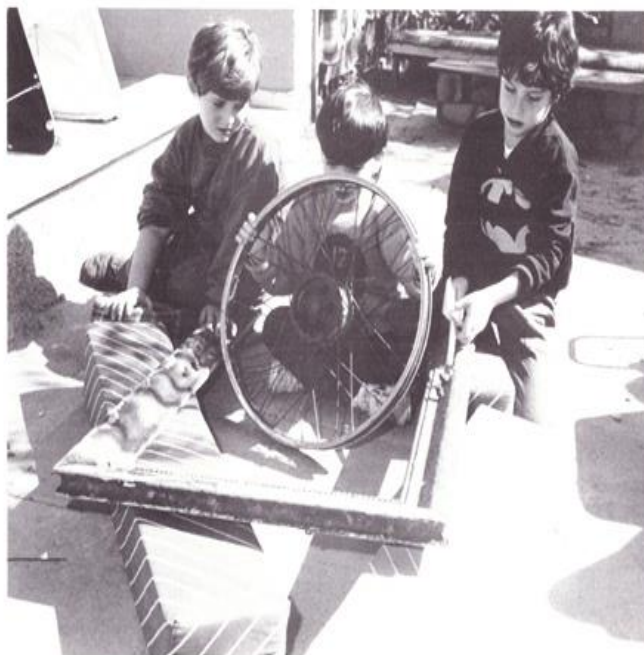
חצר גרוטאות*

גרוטאות הן עצמים שהאדם יצר לשימוש ואינו זקוק להם עוד. בחצר הגרוטאות נעשה שימוש מחודש בעצמים שאין משתמשים בהם עוד בעולם המבוגרים. חצר גרוטאות טובה היא חוליה המקשרת בין עולם הילדים לבין עולם המבוגרים בהציעה פעילות עם עצמים, עם כלים ועם מכשירים ממשניים. מגוון הגירויים בחצר מעודד בחירה חופשית ושיתוף פעולה לסיפוק צרכיו האישיים של הילד. הקמת חצר הגרוטאות מותנית בקיומו של שטח רחב וישר. הדבר החשוב ביותר בחצר זו הוא שמירה על סדרי בטיחות. בחצר הגרוטאות הילדים יכולים לפעול בהתאם לצורכיהם ולפתח כישורים מוטוריים, שכליים וחברתיים. הגרוטאות נאספות תוך שימוש בקריטריונים קפדניים; אל החצר מתוספים חומרי טבע הנאספים בסיולים וחומרים שונים המובאים לגן בידי ילדים והורים והמתאימים לפעילות בחצר.

המטרות

1. פיתוח הדמיון וכוח ההמצאה תוך פעילות וצירוף של חלקי מכוונות ומכשירים ששימושם המקורי אינו ברור.
2. הכרת מבחר הגרוטאות המסודר בערמה תוך יכולת להגיע לכל פרט המצוי בה.
3. התנסות בבנייה בעזרת בסיסים ניידים וניחים ובעזרת חפצים ממשניים מעולם המבוגרים, חפצים שיצאו מכלל שימוש.
4. הכרת החשיבות שבשיתוף פעולה דרך משחקי בנייה בגרוטאות.
5. פיתוח ערנות לסיכון הטמון בגרוטאות ולימוד כללי זהירות לשימוש בהן.
6. טיפוח שותפות ומעורבות בהעשרת ערמת הגרוטאות, לדוגמה, על ידי, איסוף חומרי טבע מסיולים מחוץ לגן והבאתם לגן.

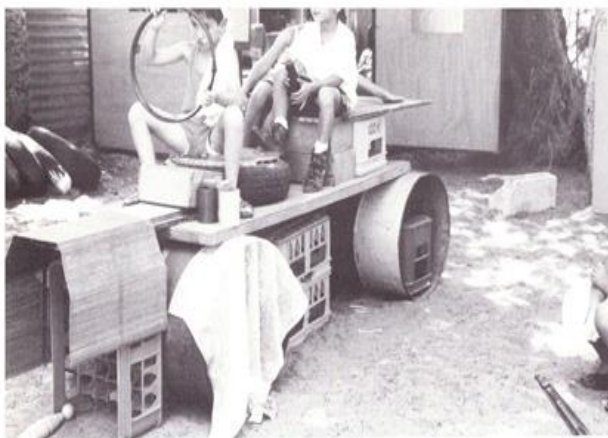
* על פי ספרה של מלכה האס "ילדי הגן בחצר", 1984.

פינת גרוטאות

הכנת חצר הגרוטאות

- ★ יצירת תשתית לחצר הגרוטאות. לשם כך על הגננת להקצות שטח רחב, ישר ומוצל.
- ★ שילוב בסיסים גדולים לבנייה וחלקים קטנים ניידים.
- ★ הקפדה על ערמת גרוטאות מסודרת ונגישה.
- ★ הקניית כללי בטיחות וזהירות לפעילות בחצר הגרוטאות.
- ★ דאגה לניפוי ולחידוש תכולת הערמה באופן שוטף.
- ★ מתן עזרה בסידור חפצים ובהזתם בשעת פעילות הילדים בחצר, כדי לתת רעיונות לבנייה.
- ★ הגשת עזרה כאשר תתבקש.
- ★ השארת מרחב לתכנון, לניסוי ולטעייה.
- ★ עידוד ילדים להשתתף בהעשרת ערמת הגרוטאות.

פינות גרוטאות ובהן אוסף ארגזים, חביות, הגאים, שמיחונים, צמיגים ולוחות בנייה

חצר פעילות / מודל מכללת "אורנים"

בחצר הגן הניסיוני במכללת אורנים פיתח גדעון לוין את נושא השימוש בגרוטאות, ואף לימד אותו. מקורו של השם **חצר פעילות** נובע מפעילות רבגונית אינטנסיבית המתרחשת בה — פעילות של יחידים ושל קבוצות, פעילות חד-גלית ורב-גלית, פעילות הנמשכת מרגעים אחדים ועד שעה ארוכה וימים רצופים. בחירת השם מבטאת את התפקיד שעל החצר למלא במערכת גן הילדים ובסדר היום של הגן.

על היתרונות של חצר פעילות

- א. השימוש בצידוד הוא כמעט בלתי מוגבל.
- ב. המוטוריות והתנועות הגדולות של הגוף מופעלות באין מפריע.
- ג. עבודת צוות מתפתחת מתוך הצורך בעשייה.
- ד. הצידוד הוא חומר גלם לפעילות בהתאם לצורכי הילדים ולרעיונותיהם.
- ה. החצר היא אינטרדיסציפלינרית. פעילות הילדים כוללת נוסף לארבעת עיקרי הפעילות — משחק, למידה, יצירה ועבודה גם ניסיונות במכניקה, בפיסיקה, בהנדסה, ועוד.
- ו. אופי הצידוד בחצר מאפשר התנסות רחבה יותר מאשר באמצעות צידוד מובנה.
- ז. חומרי היסוד של הטבע — אדמה, אש, מים ורוח — מחייבים היכרות ועבודה בתנאי טבע.
- ח. לסכנות יש כוח משיכה, הן מעוררות סקרנות. ולכן כדי להפחית את משיכת הילד לסכנה צריך להנהיג כללי בטיחות מבוקרים וליצור אפשרויות התנסות.
- ט. הרצאות החזקה של החצר הן נמוכות.

* מתוך חצר פעילות. הד הגן מ"ב.

דאזע דאס האבן

נושא חצר גן הילדים איננו מצטמצם רק לקשר בין ילדי הגן לבין הגננת, ניתן בהחלט ליצור מעורבות של הורים ואף לשלבם בטיפול חצר הגן ובתפעולה. עצם שיתופם של ההורים יחזק את המודעות לחשיבות שבטיפול סביבה אסתטית ואף יביא לשיפור תנאי הסביבה.

המטרות

1. לחנך לטיפול הסביבה, לשמירת הקיים ולתחזוקו, הן ברשות היחיד והן ברשות הרבים.
2. לחשוף את ההורים למגוון אפשרויות המשחק והלמידה המצויים בחצר.
3. לאפשר להורה להכיר את תחומי התעניינותו והעדפותיו של ילדו בעת פעילותו בחצר.

יש כמה צורות לעבודה עם הורים:

דיון עם הורים

במפגשים עם ההורים מומלץ לדון בשאלות כגון אלה:

- ★ מה מעורר בכם מראה של חצר גן מטופחת?
- ★ מהו הערך החינוכי שהילד עשוי לרכוש כשיורגל להקפיד למטח את חצר הגן?
- ★ כיצד ניתן לשלב את הילדים בפעילות הקשורה בטיפול חצר הגן ובטיפול?
- ★ אילו הצעות מעשיות עשויות לשפר את רווחת הילד בחצר הגן?

רצוי לעבוד בקבוצות. כל קבוצה תגיש הצעות אופרטיביות לביצוע. ניתן להציע חלוקת תפקידים תוך קביעת לוח זמנים. בעקבות המפגש עם ההורים מומלץ לקיים יום פעילות לטיפול חצר הגן בעזרת הורים מתנדבים.

פעילות עם הורים

נערוך יום פעילות שבמסגרתו יפעלו הורים וילדים על פי נוהלי הגן בבוקר ולפי עקרונות התכנית "גן, הורים, ילדים". הפעילות תתקיים אחר הצהריים. יום זה מתחלק לחלקים אחדים:

מפגש הכנה בין הגנת ובין ההורים

- לפני הפעילות המשותפת יתקיים מפגש הכנה בין הגנת ובין ההורים.
- הגנת תתאר את המפגש המשותף בין ההורים לילדים ותציג את מטרותיו.
- הגנת וההורים ידונו על דרכים מעשיות לשילוב ההורים בפעילות המשותפת.

דיון בנושא: תרומת הפעילות בחצר הגן להתפתחות הילד

חצר הגן מזמנת לילד פעילויות נוספות לאלה המתקיימות במבנה:

- ★ מרחבים לפעילות מוטורית.
- ★ קרבה אל הטבע וצפייה בשינויים החלים בו.
- ★ פעילויות במרכזים המייצגים בועיר אנפין את הסביבה האמיתית שהילד חי בה ומאפשרים התנסות במשחקי הדמיה.
- ★ פעילויות ייחודיות בתחומי יצירה (המצריכות שטח רחב ומשטחים גדולים).

שיחה ושאלות בקבוצות

- ★ מה היא לדעתכם התרומה של המשחק בבנין לילד?
- ★ מה היא לדעתכם חשיבות המשחק במתקנים כמו נדנדה, סולמות, מגלשה בחצר הגן?
- ★ מה היא תרומתם של משחקי ה"כאילו" (ההדמיה) להתפתחותו של הילד?
- ★ בפעילות בחצר מתנסים הילדים בפעילויות יצירתיות שונות: ציור בצבעי גואש על משטחים גדולים, מה היא תרומתה של פעילות זו לילד?

סיכום

הגנת תסכם את הדיון גם על פי תשובות ההורים. הפעילות בחצר מזמנת לילד התנסויות ייחודיות התורמות לאישיותו. בתחום הרגשי: דחיית סיפוקים, עיבוד רגשות, התנסות בתפקידים חברתיים שונים. התגברות על פחדים ומעצורים. בתחום החברתי: שיפור התקשורת הבין-אישית, אינטראקציה עם חבריו למשחק. בתחום המוטורי: אימון ושכלול המוטוריקה הגסה, פיתוח קואורדינציה. בתחום הקוגניטיבי: לימוד תוך ניסוי וטעייה, הכרת חומרים שונים, הכרת תופעות טבע.

מפגש הורים וילדים בחצר הגן

קבוצת הילדים תחולק לשתיים. כל קבוצה תזמן עם ההורים ליום אחד בשעות אחר הצהריים. משך הפעילות כשעה.

חצר הגן תאורגן לפעילות כפי שהיא מתארגנת מדי יום. ביום זה הילדים וההורים יפעלו בחצר על פי הנהוג בגן בכל ימות השנה.

משך הזמן המומלץ לפעילויות ולמשחק הוא ארבעים דקות.

פעילות משותפת בקבוצה

שירה, סיפור, פעילות גופנית, הרפיה, ריקודים, משחקים ועוד.

התכנסות

סיכום

התייחסות ההורים והבעת רשמים

- ★ כיצד השפיעה השתתפותכם בפעילות בחצר על התנהגותו ועל משחקיו של ילדכם?
- ★ מה לדעתכם ניתן ללמוד על ילדכם בעת המשחק עמו בחצר?
- ★ מה זכור לכם מילדותכם על משחק בחצר גן הילדים?

מפגש מונחה להורים ולילדים בחצר

ניתן לשתף הורים בפעילות בחצר גם לקראת חגים ובעקבות נושאים שתוכנם מתבסס על פעילות בחצר.
הנושא: טבע בחצר הגן.

מטרות המפגש: 1. פיתוח יכולת ההתבוננות וההבחנה בסביבה הקרובה.

2. פיתוח מודעות למרחש סביבנו.

הערה: הפעילות מתקיים כהמשך לנושא הטבע בחצר במסגרת הפעילות השגריתית בגן.

אופן הפעילות

- א. הורים וילדים יחמנו לגן אחר הצהריים; משך הפעילות כשעה. הפעילות תתבצע בשתי קבוצות (בשעות האור בהתאם לעונות השנה).
- ב. הורה וילדו רשאים לבחור במשימות המעניינות אותם במיוחד.
- ג. בסיום הפעילות יתכנסו המשתתפים ויספרו מחוויותיהם (אפשר לצלם את הפעילות בשקופיות ולהציגן אחר כך לכולם).

הכנות

- כרטיסי משימות מעוצבים וערוכים. בכרטיסים יוקצה מקום לרישום ולציור המשימות.
- פריסת שולחנות, כיסאות וצבעים בחצר הגן.
- שקופיות בעלות מסגרות מתפרקות: להכנת השקופיות יש צורך בשני "דפי" שקופיות ובמסגרת אחת.
- מקרן ומסך.
- מספר אוגדנים המרכזים שירים וסיפורים על טבע ובעלי חיים.
- מרכז מים: מכלים וצינור מים.
- "מרכז רוח" – שבשבות, בלונים ממולאים בגז וקשורים לחוט ארוך, רצועות נייר תלויות, רצועות בד דקות.

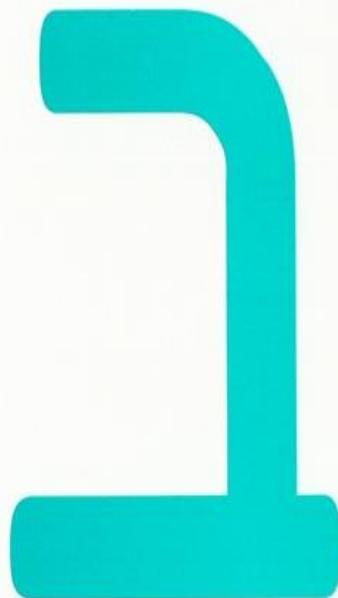
הצעות לפעילות

- ★ התכנסות
- ★ שירה בציבור, הקראת שיר (הצעה): "איך זה להיות עץ?" מאת דתיה בן דור מתוך הספר "שירים שובביס"
- ★ הסבר על הפעילות וחלוקת כרטיסי משימות.

משך הפעילות הוא כארבעים דקות.

כרטיסי המשימות

- ★ צפייה בבעלי חיים וחרקים בחצר הגן (אפשר להשתמש בזכוכית מגדלת): ספרו ורשמו איזה בעלי חיים מצאתם, ציירו ציור בעקבות הצפייה.
- ★ סיירו בין העצים בחצר הגן, תארו אותם: שימו לב לדמיון ולשוני שבין העצים (להורים: הסבו את תשומת לב הילדים, במידת הצורך, לחלקי העץ: צורת העלים, צבעם, גודלם, צפיפותם, גובה העץ, גזעו ושרשיו).
- ★ התבוננו באדמה ברחבי החצר ובדקו אם היא דומה/זהה בכל החצר.
- ★ ליד ארגז החול יש מכלים עם מים, שפכו אותם על האדמה וצפו במתרחש, כתבו מה ראיתם.
- ★ הקשיבו דקות מספר בעיניים עצומות לקולות ולרשישים שבחצר הגן. רשמו אילו קולות זיהיתם.
- ★ צפו בשמים, תארו וציירו אותם.
- ★ מה מספרים לנו הבלונים, פיסות הנייר והבד המתנועעים, השבשבות?

מקומו של הזן

מתקנים בחצר הגן

127	מבוא
128	העקרונות לתכנון הפיזי של המתקנים
132	מתקנים לפעילויות מוטוריות קוגניטיביות
133	מתקנים מחומרים ממוחזרים ומאבזרים מחיי היום יום
143	מתקנים לאיזון ולשינוי משקל
150	מתקנים לסיפוס (ולירידה)
167	מתקנים לנדנוד
174	מתקנים למעוף (נתירה, רחיפה, נחיתה)
179	מתקנים לדיוק בתנועה למסרה

מבוא

ממדי החצר ועיצובה ומגוון המתקנים שבתוכה מטרתם לעודד את הילד לבחירה וללמידה עצמאיים.

מתקני הפעילות מהווים גירוי מוחשי לפעילות תנועתית חופשית של הילד.

השימוש במתקנים מטרתו לאפשר לילד לרכוש מיומנויות יסוד תנועתיות, חברתיות, ריגושיות והכרתיות.

הפעילות במתקני החצר משמשת אמצעי ליישום תהליכי למידה שבאמצעותם מגלה הילד את יכולותיו ומגבלותיו. הוא מציב לעצמו אתגרים אישיים ומנסה לעמוד במשימות, הן כפרט והן כחבר בקבוצה.

השימוש במתקני החצר מאפשר פעילות חופשית של הילד, באמצעותה הוא מתנסה, לומד מגלה את כושרו ויכולתו.

הגגנת מופקדת על העשרת הרפרטואר התנועתי והפסיכומוטורי של הילדים, כחלק מטיפוחם הכללי. הפעילויות המודרכות מעודדות את הילדים ליזום התנסויות דומות לבד ועם קבוצת חברים.

המטרות

- א. הילד יטפח ויפתח את מיומנויות היסוד: ריצה, קפיצה, זריקה, תפיסה, נשיאה, קליעה, טיפוס, איזון ושיורי משקל.
- ב. הילד יפתח את יכולת ההתמצאות במרחב, תוך הפעלה תחושתית ותפיסתית ותוך תכנון תנועתו בסביבה משתנה (סביבה הכוללת עצמים ובני אדם).
- ג. הילד יפעל על-פי הנחיות וישמור על כללי בטיחות.
- ד. הילד יפעל בשיתוף פעולה עם ילדים אחרים, בקבוצות קטנות וגדולות, כתורם לקבוצה וכנתרם על ידה.
- ה. הילד יטפח את היכולת לבטא עצמו באמצעות תנועות גופו להנאתו ולסיפוק צרכיו.

העקרונות לתכנון הפיזי של המתקנים

התכנון והעיצוב של המתקנים בחצר הגן נקבעים על פי העקרונות של **תוכן ובטיחות**.

התקנת המתקנים

המתקנים ישובצו במרחב החצר במקומות שהגישה אליהם תהיה נוחה והמעבר אל מתקנים נוספים יהיה חופשי ממכשולים ויעודד ריצה, דילוגים וקפיצות.

גודלו של אזור הפעילות יחושב על בסיס מידת הניידות של חלקי המתקן. לדוגמה: למגלשה יקצה מרחב לירידה נוחה. המתקנים יותקנו באופן שצוות הגן יהיה בקשר ראייה ושליטה בפעילות בחצר.

מתקנים המורכבים מחומרים הקולטים ופולטים חום ימוקמו במרחב מוצל.

עקרון התכנון קובע את: א. התאמת היחס בין גודל המרחב למספר המתקנים. ב. מספר המתקנים על פי מספר הילדים הפעילים בהם ביחידת זמן. ג. משטחי השוליים סביב המתקנים. (ראו חוזר מנכ"ל, מיוחד ט', אייר, התשנ"ב, מאי 1992; הקצאת שטח לשבילים (ראו חוזר מנכ"ל מיוחד ט', אייר, התשנ"ב, מאי 1992).

מרחב גדול נמצא למשל באשכול גנים המאפשר פיזור מגוון גדול של מתקנים על פני השטח המשותף של הגנים ותנועה חופשית של הילדים בין חדר הכיתה לבין חצר הגן במשך שעות השהייה בגן.

לוח זמנים גמיש בתכנון הלימודים, גיוון במתקנים ובמורכבותם מגדילים את התרומה של פעילות הילדים בחצר הגן.

אזור פעילות כולל:

- א. שטח ההתקנה של המתקן;
- ב. מרחב פעילות בסביבה המיידידת המקיפה את המתקן. המרחב אמור לעודד תנועה חופשית ופעילויות המבטאות אותה;
- ג. משטחי המעברים אל המתקן וממנו (ראו חוזר מנכ"ל מיוחד ט', אייר, התשנ"ב, מאי 1992, עמ' 57).

פני הקרקע

פני הקרקע באזור המתקנים מותאמים לסוג הפעילות המאפיינת את המתקן. למשל: במתקנים שגובהם עולה על 1 מטר, או בעלי סיכון של נפילה ו/או נחיתה, יהיה כיסוי הקרקע בעל כושר ספיגה/בלימה הולם – שכבת חול בעומק 30 ס"מ (ראו חוזר מנכ"ל מיוחד ט', אייר, התשנ"ב, מאי 1992, עמ' 11). פני הקרקע בשבילים ובמעברים שבין מתקני החצר יהיו מחוספסים קמעה למניעת החלקה.

מומלץ כיסוי במשטחי דשא לייצוב הקרקע.

באחד משטחי המשחק בחצר יהודקו פני הקרקע, או ירצפו, למשחקי כדור: כדור, הקפצת כדור, קליעה למטרה.

גיוון

יעילותם של מתקני החצר נמדדת על-פי מידת העניין (האטרקטיביות) והגירוי להתנסות פעילה שהם מעוררים בילדים. מגוון הגירויים שהמתקנים יוצרים מעודד את הילד לבחור, תוך הפעלת שיקול דעת, בתנועות שיבצע.

"גיוון" מוגדר על פי מספר הפעילויות שמרחב המשחק מספק, לדוגמה: טיפוס, קפיצה, רכיבה על תלת-אופן, ריצה, שיווי משקל, משחקי 'כאילו', פינת התבוננות.

תרומת הגיוון של מתקני החצר:

א. בהעלאת רמת המוטיבציה לפעילות, לאורך זמן;

ב. בעידוד אוצר תנועות ותחושות.

התנסות בתנועות מגוונות חשובה לתכלול תחושותי-מוטורי ולהתפתחות הכוללת של הילד. פיתוח היכולות השונות, כגון קפיצה, זחילה, שיווי משקל, יתבצע בצורה אופטימלית כתוצאה משימוש במכשירים השונים זה מזה.

מורכבות

"מורכבות" של מתקן היא היכולת היחסית ו/או הפוטנציאל שלו לעורר סקרנות ולרתק מספר ילדים גדול ביחידת זמן נתונה.

קריצ'בסקי מתאר את מדרג רמות המורכבות (מתוך: ברגן, 1987) בשיטת ניקוד המעריכה את מידת מורכבותו הפנימית של מתקן משחק ואת מספר הילדים המשתמשים בו בעת ובעונה אחת:

- 1 נקודה - מתקן פשוט שיש לו שימוש ייחודי אחד, ללא חלוקת משנה, כגון: מגלשה, תלת אופן, סוס נדנדה.
- 4 נקודות - מתקן המורכב משני אמצעי משחק שונים, שניתן לתפעלם ולא לתר בהם שימושים שונים, כגון: סולם עם מגלשה.
- 8 נקודות - מתקן המשלב שלוש יחידות ציד, כגון: מתקן טיפוס עם סולמות וארגז, מתקן מומלץ ביותר.

סיווג האיכותי של רמות המורכבות מהווה בסיס לחישוב מספר המקומות הזמינים לפעילות משחק.

אנשי המקצוע **קריצ'בסקי** (1977) ו**ברגן** (1987) המליצו לתכנן לכל ילד 2.5 מקומות משחק ומעברים חופשיים, על מנת להבטיח לו תנועה שוטפת ובטוחה.

העקרונות לשינוי דרגות הקושי של הפעילות בהתאמה למאפייני היכולת והמכשירים

מתקני החצר מזמנים לילדים פעילויות בדרגות קושי שונות. בחירת המתקנים תיעשה על פי התאמתם להתפתחות הילדים. מתקני חצר איכותיים מספקים פעילות בעלת טווח אתגרים רחב והזדמנויות מעניינות.

קביעת דירוג רמות הקושי של המשימות תיעשה על פי עקרונות "החבל האלכסוני" (בוסטון, 1980); על פי העקרון הזה הילד בוחר את המיקום היחסי לביצוע הפעילות ואת קצב הביצוע.

הצוות החינוכי ימקד את התנועות העיקריות לביצוע ויעודד ביצוע תנועות ברמות קושי עולות.

בטיחות

מתקני החצר בגן הילדים חייבים לעמוד בדרישות התקן של מכון התקנים הישראלי (ראו חוזר מנכ"ל מיוחד ט', אייר התשנ"ב, מאי 1992, עמ' 57), ולשאת תו תקן של המכון הישראלי.

המתקנים המומלצים נבחרו לאחר שעמדו באמות מידה גבוהות של רמת בטיחות, של התאמה להתפתחות הילדים, ונמצאו בעלי פוטנציאל לעורר סקרנות בילדים.

הגננת אחראית להנהגת כללי התנהגות והירות אשר ימנעו פגיעות בילדים.

- * לדוגמה: הגבלת מספר הילדים בתור למתקן וסדרי העמידה בתור;
- * תדריך בנושא המעברים בין אזורי המשחק השונים, והסכנות הצפויות מהתנהגות פזיזה בטווח של נדנדה בתנופה;
- * אזהרה מפני שימוש מסוכן במתקנים;
- * הימנעות מדחיפה בשעת משחק.

אחריות הגננת לאחזקת המתקנים ולתקינותם מפורטת בחוזר מיוחד (ראו חוזר מנכ"ל מיוחד ט', אייר התשנ"ב, מאי 1992).

מתקנים לפעילויות מוטוריות קוגניטיביות

בחלק זה של הספר אנו מציגים מבחר של מתקני חצר. המתקנים המוצגים נבחרו מבין מכלול של מתקנים המיוצרים במפעלים בארץ, ועל סמך הכרת מתקנים בחצרות גני ילדים בעולם.

המתקנים המוצגים בספר הם בגדר **הצעות בלבד!** אין אנו מכוונות להעדיף מתקנים אלה או אחרים שיוצרו בחברה זו או אחרת. הכוונה היא לתת בידיכם אמות מידה לבחירת מתקני חצר המתאימים לצורכיכם.

המבחר המוצע מכיל מגוון אפשרויות הקיימות בתחום מתקני החצר, בבחירת מתקנים לחצר הגן יש לשקול את מידת התאמתם לגיל הילדים, לגודל של חצר הגן, לתנאים הייחודיים של כל חצר וחצר, אם שטחה מישורי או הררי, אם היא חולית או מרוצפת וכדומה.

הצילומים נבחרו בקפידה בהתאמה לתחומים השונים הנידונים במדריך ולצורכי חצרות גני הילדים בישראל.

אנו מודים ליצרנים שאפשרו לנו להשתמש בצילומי המתקנים שיוצרו במפעליהם.

מתקנים מחומרים ממוחזרים ומאבזרים מחיי היום-יום

בצד מתקני החצר הקבועים נהנה הילד ממשחק באבזרים מאולתרים: חפצים ממוחזרים, כגון: צמיגים, בולי עץ, סרטי גומי, קרטונים, שהילדים משנים את ייעודם המקורי. כל שינוי מעין זה מזמן תנועה ייחודית המפתחת את המיומנויות בתחומי הקואורדינציה, שיווי המשקל והדיוק בקליעה למטרה.

מורכבות

השימוש בחומרים מחיי היום-יום, או בחומרים הממוחזרים לפעילות מוטורית, משלים את הפעילות במתקני החצר הקבועים. האלתור בחומרים מחיי היום-יום (כדלי שטיפה, מקל מטאטא) מעודד פיתוח חשיבה רב-כיוונית, במצבים משתנים, על פי בחירתו ויכולתו של הילד.

יש להקפיד שהחפצים לפעילות המוטורית יתאימו להתפתחות הילדים, ליכולת האלתור שלהם ולכללי הבטיחות (ראו נספח: חצר גרוטאות).

מיגון חומרים המעסיק קבוצה גדולה של ילדים בו זמנית.
לדוגמה: ממכל קרטון אפשר לעשות מתקן מאולתר לקליעה "לסל". העשייה תורמת לשיתוף פעולה בין הילדים.

גיוון

הגיידות של החפצים הממוחזרים מעודדת את הילדים ליצור וריאציות שונות. כל וריאציה בהצבת החפץ ובשימוש מפעילה מיומנויות מוטוריות, קוגניטיביות וחברתיות שונות.

בטיחות

הגננת תבדוק את איכות החומרים ועמידותם לפני הצבתם בחצר הגן ותלמד את הילדים לבדוק את תכונות החומרים. ניידותם של החומרים הממוחזרים והאבזורים המשמשים בחיי היום-יום משפיעה על רמת יציבותם. הגננת תתריע מפני סיכונים של נפילה והתהפכות כתוצאה מאיבוד שיווי משקל.

פעילויות על מתקנים מחומרים ממוחזרים מאבזורים מחיי היום-יום

1. צמיגים המונחים על הקרקע

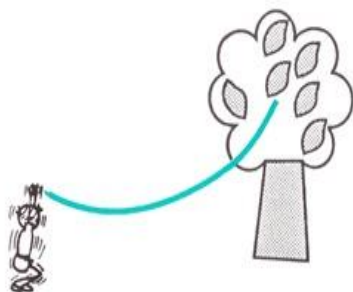
שלב: 1, 2, 3 (בהתאם לפעילות)
מורכבות: 1, 4, 8 (בהתאם לפעילות)

- פעילויות:**
- א. הליכה על דפנות הצמיג
 - ב. הליכה בתוך חלל הצמיג ומעבר מחזר לחזר
 - ג. הליכה בין הצמיגים
 - ד. קפיצה מדופן צמיג אחד לדופן צמיג אחר

2. צמיגים המוצבים (עומדים) זה צמוד לזה

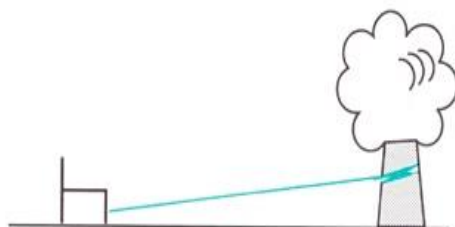
- פעילויות:**
- א. הליכת "שש" בתוך הצמיגים
 - ב. זחילה בתוך הצמיגים

9. חבל הקשור אל ענף (ובמרחק של לפחות 1.8 מ' מגזע העץ)

- פעילויות: א. אחיזת החבל התלוי ונדנוד אתו (שרזן)
 ב. זריקת החבל ותפיסתו
 ג. מסירת החבל לחבר

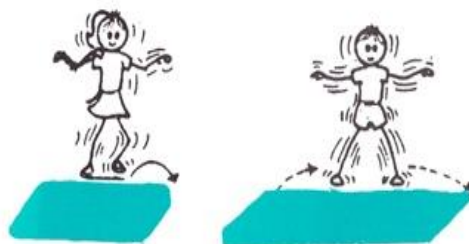
10. סרט גומי (ברוחב 1 ס"מ ובאורך מ-2 מטר עד 4 מטר)

- שלב: 1,2,3 (בהתאם למצב)
 מורכבות: 1,4,8 (בהתאם למצב)

גומי הקשור בצדו האחד בגובה 10 ס"מ מעל הקרקע
 ובצדו השני 40 ס"מ מהקרקע

- פעילויות: א. קפיצה מעל לגומי בגובה המתאים
 ליכולתו של הילד
 ב. מעבר מתחת לגומי בגובה המתאים
 ליכולתו של הילד
 ג. הליכה על הגומי
 ד. שימוש בגומי כתייחוס בין שתי
 קבוצות, למשל משחק
 של זריקת הכדור מעל הגומי
 מקבוצה אחת לאחרת
 ה. קפיצה על הגומי בנייתורים מסוגים
 שונים ונחיתה
 בשתי רגליים, ברגל אחת וכו'

11. מזרן (ישן)

שלב: 1,2,3

מורכבות: 1,4

- פעילות: א. קפיצה על המזרן
 ב. ניתור מהמזרן ונחיתה על הקרקע
 ג. ניתור מהקרקע ונחיתה על המזרן

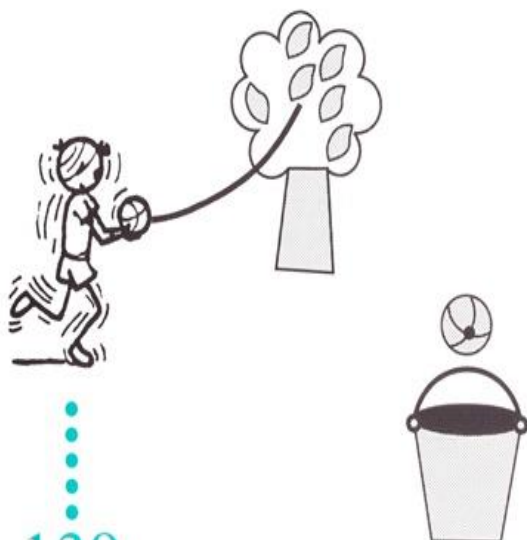
12. כדור המחובר לחוט שקשור לענף

(יתלה במרחק של 2.5 מ' מהגזע)

שלב: 2,3

מורכבות: 4

- פעילויות: א. זריקת הכדור התלוי ותפיסתו
 ב. משחקי מסירה ותפיסה בזוגות
 ג. שמות – זריקת הכדור על ידי ילד
 הקורא בשם של חבר שצריך לתפוס את הכדור

13. דלי

שלב: 1,2,3

מורכבות: 1,4,8 (בהתאם למשחק)

פעילויות: א. זריקת נייר עיתון או כדור לתוך הדלי

ממרחקים

שונים ובצורות זריקה מגוונות (יד

אחת, שתי ידיים וכו')

ב. "הרף המוגבה" – קליעה לתוכו

ברמות גובה שונות

ג. משחק – "הדלי הבורח" (הגננת

בורחת עם הדלי,

והילדים רודפים אחריה כדי לזרוק

את נייר העיתון לתוכו (ילד

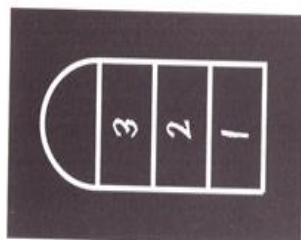
שמצליח לבצע זאת יושב במקומו).

14. גיר

שלב: 1,2,3

מורכבות: 1,4,8 (בהתאם למשחק)

סימון קווים על המשטח

פעילויות: א. משחק קלאס - בניתורים ממשבצת למשבצת

ב. הליכה בשיווי משקל על הקווים המסומנים

ג. קפיצה למרחק מעל הקווים - ניסיון

לעבור מעל קו אחד, מעל שני קווים

או יותר

ד. ניתורי צפרדע תוך שמירה על מסלול

15. כיסא

שלב: 1,2,3 (בהתאם למצב)

מורכבות: 1,4,8 (בהתאם למצב הכיסאות)

כיסא הפוך (הרגליים פונות מעלה)

פעילויות: א. זריקת טבעת לראש הכיסא

ממרחקים שונים

ב. זריקת כדור אל בין רגלי הכיסא

כיסא המונח על רגליו

- פעילויות:**
- א. ניתור מהכיסא ונחיתה על הקרקע
 - ב. טפוס על הכיסא וירידה ממנו באופנים שונים
 - ג. ריצה בין הכיסאות
 - ד. משחק ים-יבשה
 - ו. משיכת הכסא ו/או דחיפתו

16. חישוק

- שלב:** 1,2,3 (בהתאם למצב)
- מורכבות:** 1,4,8 (בהתאם למספר החשוקים)

חישוק התלוי על עץ

- פעילויות:** א. זריקת כדור דרך החישוק

חישוק המונח על הקרקע

- פעילויות:**
- א. ניתור לתוך החישוק ומהחישוק החוצה
 - ב. הליכה על דופן החישוק
 - ג. ריצה בין החישוקים ולסימן מוסכם כניסה לתוכו
 - ד. משחק - כמו משחק כיסאות מוסיקליים אך באמצעות החישוקים
 - ה. גלגול החישוק
 - ו. גלגול החישוק ותפיסתו
 - ז. גלגול החישוק ותפיסתו על ידי חבר

מתקנים לאיזון ולשיווי משקל

מתקני איזון ושיווי משקל עונים על צורך מיוחד של ילדי הגן להתמודד עם אתגרים של יציאה מאיזון ומשיווי משקל, תוך גירוי המערכת הנורופיזיולוגית של שיווי המשקל (הווסטובילרית). המתקנים הפזורים במרחב הגן מספקים לילד הזדמנות לבחור את הזמן, דרגת הקושי ומידת הפרטיות כדי לשלוט על ייצובו של הגוף המתפתח. הילד מתחיל לקשר, באופן ספונטני או מודרך, בין מידת הריכוז במשימה לבין יכולתו לאזן עצמו. היחסים בין חלקי הגוף מתעצבים לקראת יציבה טובה.

גיוון

מתקני האיזון ושיווי המשקל נחלקים לפעילות סטטית ולפעילות דינמית.

לדוגמה:

- א. קורת שיווי משקל קבועה/נייחת ופעילות ללא ניידות
 - ב. קורה מתנייעת, המעלה את הרמה של אי-היציבות, ופעילות דינמית. בהתאם לסוג המתקנים, הילד יכול לפתח את שיווי משקלו והיקף התנסותו
- מתקנים להתנסות באיזון ובשיווי משקל נחלקים לשני סוגים:
- הסוג האחד, מתקנים נייחים (כגון קורות במידות אורך שונות, הקבועות בקרקע; גזעי עץ קטומים בעלי בסיס עמידה קטום, המעוגנים בקרקע בגבהים שונים).
 - הסוג השני, מתקנים ניידים (כולל קורות תלויות, לוחות ניידים על ציר, או משטח המסתובב על צירו בתנועות סביבון).
- המגוון במתקנים מעשיר את הילד בהתנסויות משני הסוגים. במתקנים הנייחים הילד יוצר מצבים לאיזון סטטי (במקום), וגם שיווי משקל בהתקדמות (דינמי).

מורכבות

איזון ושיווי משקל דורשים מאמץ, ריכוז וסביבה מעוטת גירויים. לפיכך, יש לדאוג שהמתקנים שבדרגת קושי גבוהה (צרים, גבוהים, ניידים) ימוקמו באזור משחק המאופיין ברמת מורכבות נמוכה (מיעוט מתקנים ומספר ילדים מצומצם).

במתקן בעל רמת מורכבות גבוהה ישובצו מתקני שיווי משקל מגוונים בדרגת קושי נמוכה יותר (ראו בסעיף "דרגות קושי").

דרגות קושי

א. דרגות הקושי של הפעילות במתקנים לפיתוח שיווי משקל נקבעות על פי יחסי הגומלין בין מבנה המתקן לבין יכולת הילד ובחירתו.
הילד בוחר דרגת הקושי הפיזיקלי של פעילותו על פי מידת הביטחון העצמי ויכולתו הפסיכומטרית. בהתאם לאלה הילד מייצב עצמו, או מוציא עצמו במכוון משווי משקל. במצב של פחד, הוא מנמיך את מרכז הכובד ומגדיל את שטח המגע של גופו עם המכשיר (מתיישב או שוכב).

ב. קביעת דרגות הקושי במתקנים לפיתוח שיווי משקל:

- * רוחב הבסיס (מבסיס רחב לבסיס צר)
- * גובה הבסיס מהקרקע (מנומך לגבוה)
- * שטח המגע והתמיכה של גוף הילד במתקן (מגדול למצומצם)
- * יציבות הבסיס (מנייד לנייד)
- * מפעולות בעיניים פקוחות לפעולות בעיניים עצומות

בטיחות

כדי להפחית את הסיכון של חבלה כתוצאה מאיבוד שיווי משקל, מומלץ שמתקנים אלה יהיו ברובם נמוכים (בכ-20 ס"מ מעל פני הקרקע).

כדי לשכלל את יכולת שיווי המשקל, מוטב להתקין קורה צרה יותר, קרוב אל פני הקרקע, מאשר קורה רחבה, במעט. גבוהה יותר. מפני שנפילה מגובה כ-80 ס"מ מהווה סיכון מיותר ביחס לשיפור התנועה שהגובה עשוי לעודד.

פעילויות על מתקנים לאיזון ולשיווי משקל

1. גשר בורמזי רחב

שלב: 1, 2, 3
מורכבות: 4

פעילויות: א. מעבר בהליכה
ב. מעבר במצבי גוף שונים ובצורות התקדמות מגוונות
ג. מעבר הגשר בכיוון הצדה

יצרן: תרשיש

2. קורה מתנדנדת צרה

שלב: 2, 3
מורכבות: 4

פעילויות: א. מעבר בהליכה בתמיכת ידיים
ב. מעבר בהליכה ללא תמיכת ידיים
ג. מעבר במצבי גוף שונים ובצורות התקדמות מגוונות
ד. מעבר בכיוונים שונים: קדימה והצדה

יצרן: גנית, שעשועים וספורט;

3. קורה קפיצית

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: א. מעבר הקורה בצורות התקדמות מגוונות:

צעדי רדיפה קדמיים, הליכה רגילה

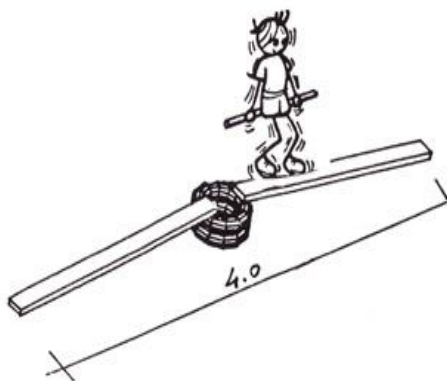
ב. מעבר הקורה במצבי גוף שונים: עמידה, ישיבה, שכיבה

ג. מעבר הקורה בכיוונים שונים: קדימה, אחורה, הצדה.

ד. ניתור מהקורה ונחיתה על הקרקע

ה. שימוש במתקן כקו הפרדה למשחק בין קבוצות

יצרן: שעשועים וספורט, גנית;

4. קורות עם צמיג

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: כל הפעילויות של מתקן 3

יצרן: דמיון

5. קורת שיווי משקל דמוית תנין

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: כמו במתקן קורה קפיצית

יצרן: דמיון, גנית

6. פטרייה קפיצית

שלב: 1, 2, 3

מורכבות: 1

- פעילויות:**
- א. שיווי משקל במצבי גוף שונים ישיבה, עמידה
 - ב. שיווי משקל עם חבר
 - ג. שימוש בפטרייה הקפיצית כאמצעי לקפיצה על המכשיר
 - ד. ניתור מהפטרייה ונחיתה על הקרקע

יצרן: שעשועים וספורט

7. קורה פעלתנית

שלב: 1, 2, 3

מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. הליכה בשיווי משקל על הקורות
 - ו/או הסולמות האופקיים והשיפועים
 - ב. כנ"ל בשינוי זווית המשטחים והסולמות
 - ג. התקדמות במצבי גוף שונים:
 - עמידה, הליכה, זחילה, עמידת "שש"
 - ד. שימוש בכל מרכיב מהמתקן בנפרד,
 - הנחת הסולמות על הקרקע והליכה עליהם, וכו'
 - ה. פעילויות מתחת למתקן

יצרן: גנית

8. קורה בשינוי רוחב הבסיס

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: א. כמו במתקן קורה קפיצית

9. קורה מפותלת

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: כמו במתקן קורה קפיצית

טבלה מס' 1 : מתקנים לפעילויות שיווי משקל

על פי תרומתם המרבית לפיתוח מוטורי, חברתי, הכרתי וחברתי

מס' התמונה	1	2	3	4	5	6	7	8	9
שם המתקן	גשר רמזי רחב	קורה מתנדנדת צרה	קורה קפיצית	קורה עם צמיג	קורה דמוית תנין	פטרייה קפיצית	קורה פעלתנית	בשינוי רוחב הבסיס	קורה מפותלת
התחום והיכולת									
גופני									
כוח						0	0		
קואורדינציה	0	0	0	0	0	0	0	0	0
שיווי משקל	0	0	0	0	0	0	0	0	0
דיוק בתנועה									
זריזות									
התמצאות במרחב									
מודעות גופנית									
חברתי									
שיתוף פעולה			0	0	0	0	0	0	0
קשרים בין-אישיים									
מגע גופני	0	0	0						
שכלי									
היכולת למלא הוראה	0	0		0	0	0	0	0	0
בחירת אפשרויות פתרון בעיות									
ריגושי									
אומץ לב									
חדוות התנועה	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ביטחון עצמי									
השלב הגילי	1,2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3

מתקנים לטיפול (ולירידה)

הטיפול והירידה ממתקנים דורשים קואורדינציה, כוח ואומץ לב. הילדים החזקים, המהירים והבוסחים בעצמם מטפסים גבוה, מרחיקים את מרכז הכובד של גופם מהמתקן. האיטיים נשארים קרובים למתקן ומורידים את מרכז הכובד.

גיוון

הטיפול על הצמיגים שיציבותם נמוכה מעודד דיוק בתזמון ובמיקום האיברים; טיפוס בחבל, בכוח הידיים, מחזק את חגורת הכתפיים; טיפוס במדרגות מחזק את הרגליים ומשפר את התיאום בין האיברים השומרים על שיווי המשקל של הגוף בעת הפעולה.

אף כי הכוח, הקואורדינציה ושיווי המשקל הם הגורמים הדומיננטיים במגוון הפעילויות של הטיפול והירידה, הרי שהמתקנים השונים תורמים גם לטיפול מערכות גוף אחרות; להתמודדות במצבי גוף שונים (כגון אחיזה, שינוי נקודות משען); לקצב תנועה שונה; ולמידת מושגי יחס במרחב (גב אל ..., הפנים אל ..., ראש למטה).

מורכבות

שני מאפיינים מעלים את פוטנציאל המורכבות של מכשירי הטיפול:

- א. נקודות אחיזה רבות, הילד נמצא כל העת במגע עם המכשיר.
- ב. המרחב המצומצם שהילד צורך בפעולת הטיפול; טיפוס וירידה הם פעילויות איטיות. מאפיינים אלה של מתקני הטיפול מהווים חוליה מקשרת בין המתקנים שבחצר הגן: ילדים רבים יכולים לספס ולרדת במרחב מצומצם, בו-זמנית, תוך יצירת אינטראקציה חברתית.

דרגות קושי

דרגת הקושי בטיפוס ובירידה שונות זו מזו. לעתים קרובות, דרגת הקושי בטיפוס גבוהה מדרגת הקושי בירידה. זאת בגלל הצורך להתגבר על כוח הכבידה בעת עליה לעומת השימוש המבוקר בכוח המשיכה בעת הירידה.

מאפיינים אלה מהווים קריטריון לתכנון המתקן. לדוגמה: הטיפוס במעלה צינור כבאים קשה יותר מאשר ירידה ממנו. בגלישה, לפיכך, מומלצות שתי דרכי גישה למרומי הצינור: הדרך האחת, טיפוס דרך סולם שדרגת הקושי שלו נמוכה. הדרך השנייה, טיפוס על הצינור מלמטה, לבעלי יכולת תנועתית גבוהה.

טיפוס על סולם יציב קל יותר מאשר טיפוס על סולם צמיגים גמיש.
טיפוס על חבל לרוב קשה יותר, מאשר טיפוס על צינור מקובע.
הקושי בירידה מותנה אף ביציבות המכשיר ובגודל המרווחים שבין נקודות המשען.

דרגות קושי במתקנים לפעילות קואורדינטיבית (כגון: טיפוס, קפיצות, זחילה, מעבר מכשולים, נדנוד):

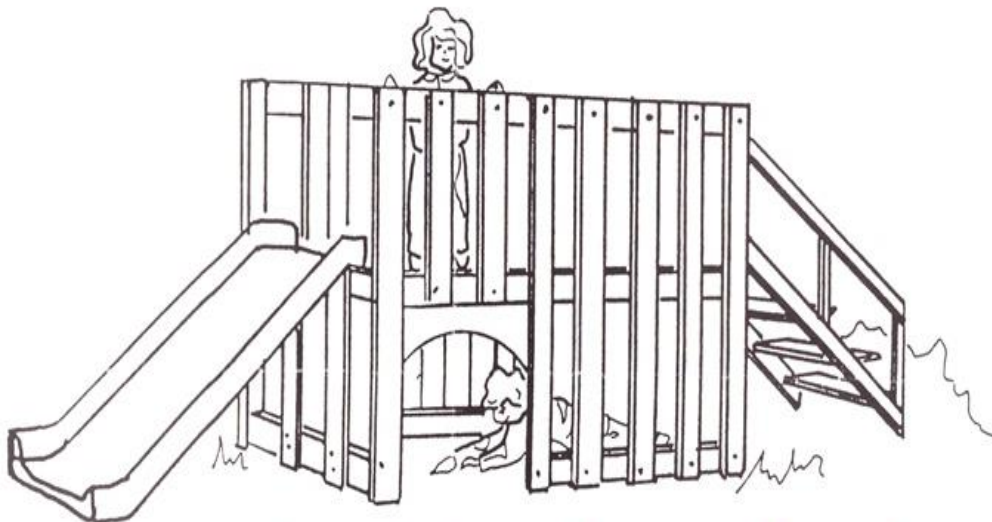
- * מספר האיברים המשתתפים בפעילות המתואמת (מזערי... למרבי...)
- * מידת הכוח הנדרשת לביצוע פעילות מתואמת של מספר איברי גוף (מכוח מועט... לכוח רב...)
- * מידת ההסתגלות התנועתית לשינויים בסביבה (מסביבה קבועה... לסביבה משתנה...).

בטיחות

ילדים אוהבים לטפס לגבהים ואינם מודעים דיים לסכנות הנפילה, לכן יש לפזר שכבת חול בעובי 30 ס"מ מתחת למתקני הטיפוס. כמו כן יותקנו מעקות תמיכה והגנה אנכיים מצדי המתקנים של הטיפוס והירידה.

קצה מתקן הטיפוס והירידה (כגון: מגלשה, סולם הצמיגים) יהיה שווה בגובהו למשטח המנוחה המוגבה הצמוד למתקן הטיפוס.

המרווחים בין השלבים שבמתקני הטיפוס יותאמו לפעילות. המעברים במתקני הטיפוס והירידה צריכים להספיק למעבר שני ילדים, בו-זמנית, מבלי שיפריעו זה לזה.

פעילויות על מתקנים לטיפוס (ולירידה)

1. מתקן נורית

שלב: 1

מורכבות: 8

פעילות:

- א. טיפוס בהליכה וירידה בגלישה
- ב. זחילה תוך התמצאות תחת המשטח המוגבה
- ג. ניצול המסתור שמתחת למשטח המוגבה למשחק "מחבואים"
- ד. שילוב פעילויות לקבוצת ילדים בו-זמנית
- ה. משחק "תופסת" בכל חלקי המתקן

יצרן: גן ועץ

2. מתקן כלנית

שלב: 1

מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. אפשרויות בחירה לטיפוס וירידה בכיוונים שונים
 - ב. צורות התקדמות שונות: הליכה, ניתור בשתי רגליים
 - ג. משחק "תופסת" סביב המתקן

יצרן: גן ועץ

3. מתקן שמחה

שלב: 1.2

מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. טיפוס וירידה במפלסים המדורגים מכיוונים שונים
 - ב. חופש לתנועה מגוננת על המשטחים בקפיצות
 - ג. מציאת מסתור תוך זחילה תחת המתקן

יצרן: פיברן

4. מתקן רמות

שלב: 1,2,3

מורכבות: 8

פעילויות:

א. טיפוס וירידה בכיוונים שונים

ב. אפשרויות רבות לבחירת דרגות

הקושי

בהתאם ליכולת: שיווי משקל,

זחילה, טיפוסים על שלבי הסולם

(קשה יותר מאשר מדרגות),

ג. מציאת מסתור תחת המתקן,

"מחבואים"

ד. תנועה חופשית אל המשטח המוגבה,

תנועה חופשית למשחקים שבהם יש

תפקידים ל"צופה" ו"חמקנים"

פיברן

יצרן:

5. מגלשה דורון

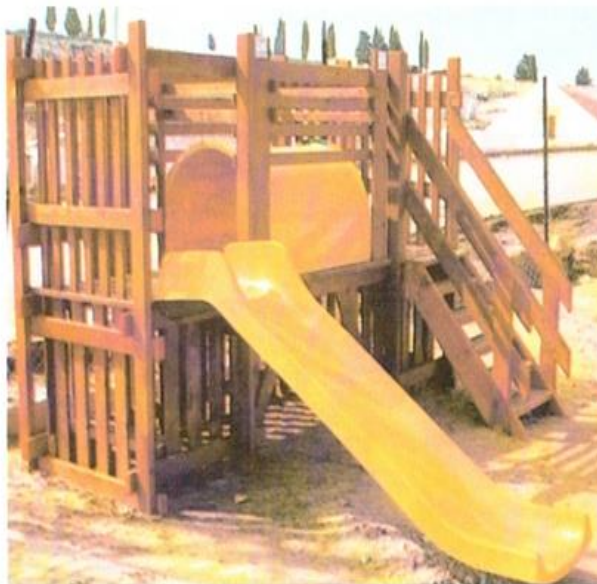

שלב: 2,1
מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. זחילה במעבר צמיגים
 - ב. טיפוס במדרגות הטיפוס וירידה מהן
 - ג. מקום מסתור לפעילות תחת המתקן, "מחבואים"
 - ד. "אחרי המנהיג": הראשון בטור
 - בוחר מסלול וחבריו עוקבים אחריו
 - ה. טיפוס בדרכים שונות וירידה בקפיצה אל הקרקע

יצרן: פיברן

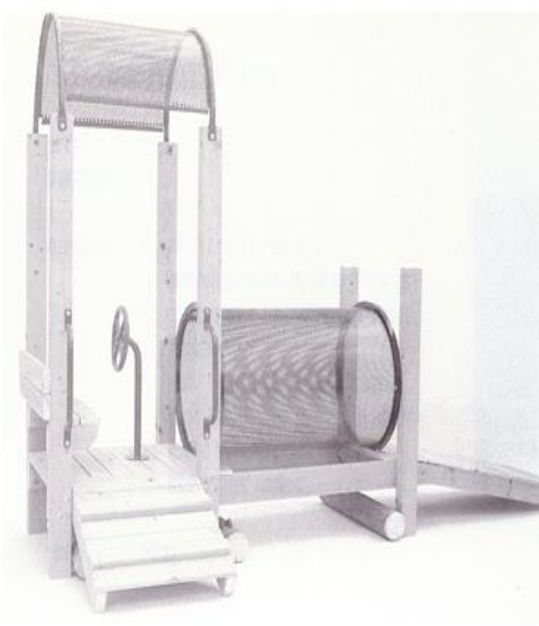
6. דגם שוהם

שלב: 1,2
מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. טיפוס וירידה בזחילה
 - ב. פעילויות מתחת המתקן: זחילה, "מחבואים".
 - ג. "בעקבות המנהיג": ילד מכתוב מסלול והאחרים משחזרים את המסלול המותווה
 - ד. בהישמע האות: "כולם על המשטח העליון" - כל הילדים ממהרים בטיפוס מעלה לקריאה: "כולם תחת הגשר" - כל הילדים ממהרים לזחול פנימה

יצרן: פיברן

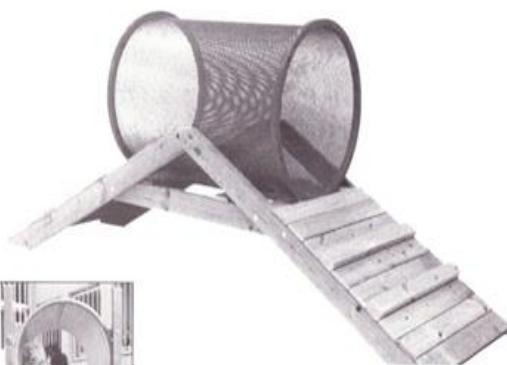
7. קטר אקספרס

שלב: 1

מורכבות: 4

- פעילויות:**
- א. טיפוס במדרון משופע ובשליבים בולטים וירידה מהם
 - ב. זחילה דרך מנהרת זחילה
 - ג. "בעקבות המנהיג": הראשון מתווה מסלול והחברים משחזרים את מסלולו
 - ד. "נסיעה ברכבת" – ילדים מצטרפים למסע: "נוהגים", זוחלים, יושבים על החבית וגולשים מסה

יצרן: גנית

8. פילפילון

שלב: 2, 1

מורכבות: 4

- פעילויות:**
- א. טיפוס וירידה בעמידה בשליבים בולטים דרך מנהרת זחילה
 - ב. כניל בישיבה בכיווני התקדמות שונים (קדימה ואחורה)
 - ג. שני ילדים מטפסים מכיוונים מנוגדים, אומרים "קוקו" ויורדים כשהגב מוביל לאחור

יצרן: גנית

9. מנהרת זחילה שקופה

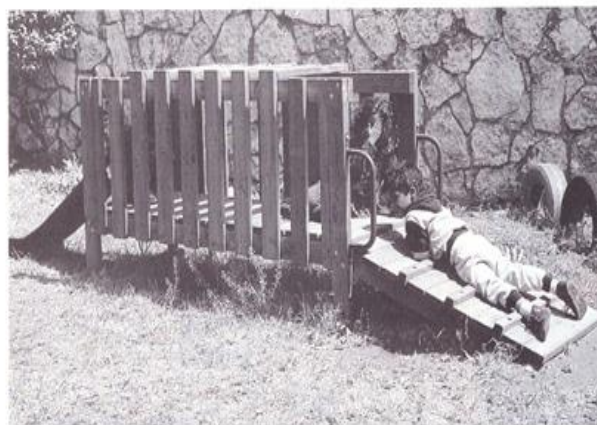
שלב: 2,1

מורכבות: 4

פעילויות: א. טיפוס וירידה באמצעות מדרגות ומגלשה ומעבר דרך מנהרת זחילה שקופה

ב. מעבר דרך המנהרה בישיבה וגלישה מטה על הבטן, לאחור

יצרן: גנית

10. מנהרת זחילה, קורות

שלב: 1,2,3

מורכבות: 4

פעילויות: א. טיפוס בצורות התקדמות שונות
ב. מעבר בזחילה

יצרן: גנית

11. מתקן חזון

שלב: 2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. טיפוס בשלבים פתוחים וירידה

במגלשה

ב. פעילות מתחת למתקן

יצרן: פיברן

12. מעין

שלב: 2,3

מורכבות: 8

פעילויות: א. טיפוס וירידה דרך שלבים פתוחים,

צמיגים ואפשרות ירידה במגלשה.

ב. פעילות תחת המתקן: "מחבואים"

ג. "תופסת" סביב המתקן

ד. "אי באמצע האגם" (כיד הדמיון)

ה. לקריאה: "שיספון" - מספרים על

משמח מוגבה לקריאה: "רעמים" -

מסתתרים

יצרן: פיברן

13. מתקן מערכת משולבת

שלב: 2,3

מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. סיפוס וירידה דרך צמיגים, שלבים פתוחים, חבל משיכה
 - ב. מעבר זחילה דרך מנהרה
 - ג. ירידה במגלשה
 - ד. פעילות מתחת למתקן
 - ה. שילוב פעילויות
 - ו. "בעקבות המנהיג": הראשון מתווה מסלול: על, מעל, מתחת, דרך חלקי המתקן, והאחרים משחזרים את הדרך

יצרן: תרשיש

14. מתקן זחילה וגלישה

שלב: 2,3

מורכבות: 4

- פעילויות:**
- א. סיפוס בשלבים פתוחים. מעבר דרך מנהרה וירידה בגלישה
 - ב. זחילה במנהרה וגלישה בדרכים מגוונות

יצרן: תרשיש

15. מתקן דגם פעוטון

שלב: 2, 3

מורכבות: 8

פעילויות: א. טיפוס אנכי באמצעות ידיים ורגליים

ב. מעברים בדרכים מגוונות:

זחילה, הליכה, גלישה

ג. פעילות מתחת לחלקי המתקן:

"שיטפון ורעמים"; "מחבואים"

ד. "דרכו ההפוכה של המנהיג";

הראשון מתווה מסלול בין כל חלקי המתקן.

הבא בתור משחזר את המסלול מהסוף להתחלה

יצרן: תרשיש

16. מתקן תרשישון

שלב: 1, 2, 3

מורכבות: 8

פעילויות: א. מגוון רחב של אפשרויות טיפוס וירידה

ב. מעברים בצורות התקדמות:

זחילה, אחיזה בחבל, מדרגות, ברמת קושי שונה

ג. משחק חופשי במקומות מסתור

ד. גלישה במדרון

ה. עלייה בו-זמנית משלושה כוונים,

גולשים מטה בשטף זה אחר זה

יצרן: תרשיש

17. מתקן דגם 101

שלב: 2, 3

מורכבות: 4

פעילויות: א. טיפוס וירידה אנכיים

ב. גלישה במדרון

ג. פעילות מתחת המתקן: משחק "מחבואים"

יצרן: תרשיש

18. מגלשונית עם מנהרה

שלב: 2, 3

מורכבות: 4

פעילויות: א. טיפוס דרך שלבים פתוחים בשיפוע,

ירידה וגלישה במדרון

ב. זחילה במנהרת זחילה

יצרן: דמיון

19. מנהרת זחילה ומגלשה

שלב: 2, 3

מורכבות: 4

פעילויות: א. טיפוס בשלבים פתוחים,

מעבר בזחילה ובגלישה

ב. משחק חופשי מתחת למתקן

ג. "בעקבות המנהיג": שמירת שטף תנועה

בין הסולם: מעבר במנהרות, גלישה וחזרה חלילה

יצרן: גנית

20. מתקן מיני במבינו

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: א. בחירת אפשרויות בסיפוס ובירידה ובחילה

ב. משחק תחת המתקן

ג. אחד הילדים מציב תמרור "אין כניסה"

על אחת מדרכי הגישה ומגביל

את האפשרויות לסיפוס

יצרן: גנית

21. ריקשה

שלב: 2,3

מורכבות: 4

פעילויות: א. עלייה על שלבים פתוחים, אלכסוניים

ורידה מהם וממגלשה

יצרן: גן ועץ

22. מידי במינו

שלב: 1,2,3

מורכבות: 8

- פעילויות:**
- א. פעילות לשיווי משקל בהליכה ובישיבה וכו'.
 - ב. סיפוס, מעבר במנהרה וגלישה.
 - ג. משחק מתחת למתקן: "רכבת ארוכה".
 - עוצרת בתחנה. כל מתקן הוא קרון.
 - לשימוש ילד אחד. שומרים על קצב.
 - התקדמות מחלק אחד אל החלק שלאחריו.

יצרן: גנית

לוח מס' 2 פירוט המתקנים לפעילויות **טיפוס (וירידה)**

על פי תרומתם המרבית לפיתוח מוטורי, חברתי, הכרתי וחברתי

מס' תמונה	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
שם המתקן התחום והיכולת	מתקן נורית	מתקן כלנית	מתקן שמחה	מתקן רמות	מגלשה דורון	מתקן שוהם	קטר אקספרס	פיל- פילון	מנהרת זחילה שקופה	מנהרת זחילה קורות
גופני										
כוח	0	0	0	0	0	0		0	0	
קואורדינציה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
שיווי משקל			0					0		
דיוק בתנועה										
זריזות										
התמצאות במרחב		0	0	0		0	0	0		
מודעות גופנית										
חברתי										
שיתוף פעולה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
קשרים בין-אישיים										
מגע גופני										
הכרתי										
היכולת למלא הוראה										
שיקול בבחירת אפשרויות		0	0	0	0	0				
פתרון בעיות										
ריטמי										
אומץ לב			0							
חדוות התנועה	0	0	0		0	0		0	0	0
ביסחון עצמי										
השלב הגלי (1,2,3)	1	1	1,2	1,2,3	1,2	1,2	1	1,2	1,2	1

לוח מס' 2 : פירוט המתקנים לפעילויות **טיפוס (וירידה)** (המשך)

על פי תרומתם המרבית לפיתוח מוטורי, חברתי, הכרתי וחברתי

מס' תמונה	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
שם המתקן התחום והיכולת	מתקן חזון	מתקן מעין	מערכת משולבת	זחילה וגלישה	פעוטון	תרשישן	מתקן 101	מגלשונית עם מנהרה	מנהרת זחילה	מיני במבינו ומגלשה
גופני										
כוח	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
קואורדינציה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
שיווי משקל					0					
דיוק בתנועה										
זריזות										
התמצאות במרחב										
מודעות גופנית										
חברתי										
שיתוף פעולה		0	0	0	0	0	0	0	0	0
קשרים בין-אישיים										
מגע גופני										
הכרתי										
היכולת למלא הוראה				0						
שיקול בבחירת אפשרויות		0	0		0	0				0
פתרון בעיות										
ריגושי										
אומץ לב				0		0				
חדוות התנועה	0	0				0	0	0	0	0
ביטחון עצמי										
השלב הגלי (1,2,3)	1,2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3

לוח מס' 2 פירוט המתקנים לפעילויות **טיפוס (וירידה)** (המשך)

על פי תרומתם המרבית לפיתוח מוטורי, חברתי, הכרתי וחברתי

מס' תמונה	21	22							
שם המתקן	ריקשה	מידי							
התחום והיכולת		במבני							
גופני									
כוח	0	0							
קואורדינציה	0	0							
שיווי משקל		0							
דיוק בתנועה									
זריזות									
התמצאות במרחב									
מודעות גופנית									
חברתי									
שיתוף פעולה									
קשרים									
בין-אישיים									
מגע גופני									
הכרתי									
היכולת למלא הוראה		0							
שיקול בבחירת אפשרויות									
פתרון בעיות									
ריגושי									
אומץ לב									
חדוות התנועה	0	0							
ביטחון עצמי									
השלב הגילי (1,2,3)	2,3	1,2,3							

מתקנים לנדנוד

הילד מתרגל בחצר הגן שני סוגי נדנוד: **הסוג האחד** הוא נדנוד בתלייה, כשהגוף נאחז בקצה אחד וקצהו האחר מיטלטל בחופשיות. **הסוג השני** הוא נדנוד במתקנים על ציר, כגון נדנדת "עלה ורד" או צמיג המתנדנד על ציר קפיצי.

מקור הפעלת הכוח שונה בשני הסוגים של הנדנוד. בנדנודות התלויות מפעיל הילד את כל מערכות השלד והשרירים. הוא מבצע את הפעולה על ידי יציאה מאיזון והגדלת טווח התנודה במסלול דמוי מסוטלת, ללא מגע בקרקע להגדלת התנודה.

נדנדת "עלה ורד" מבוססת על פשיטה של המפרקים הכפופים ברגליים בתנועה דמוית קפיץ משתחרר. בתנועה זו דוחף הילד את עצמו כלפי מעלה ומפעיל כוח כדי לנתק את גופו מהקרקע, כנגד כוח הכבידה.

גיוון

ניתן לגוון את הנדנוד על ידי שינוי מצב הישיבה ו/או נדנוד עם חבר נוסף.

מורכבות

תנועת הנדנוד המאופיינת בהגדלת טווח התנודה מחייבת הקצאת מרחב פנוי גדול סביב המכשירים. המכשירים בנויים לשימוש של ילד אחד או לזוג.

משך הזמן הדרוש לעלייה על המכשיר, הגדלת התנופה, ההנאה הממושכת מתנועת הנדנוד וכן העצירה המדורגת מפחיתים את מספר הילדים המשתמשים במתקן ואת מידת מורכבותו.

דרגות קושי

דרגת הקושי הנמוכה ביותר בנדנדו היא על צמיג-אנכי תלוי, המצב שבו הילד יושב ומישהו אחר מניד/מפעיל את הנדנדה.

רמת הקושי עולה כאשר המתנדנד אינו אחוז בידיית המושב; יוצר את התנופה בעצמו; עומד על הצמיג; מתאם תנועותיו עם חבר נוסף על הצמיג.

רמת קושי גבוהה נדרשת בנדנדת טבעות בתלייה או בנדנדת "סרזן" (חבל תלוי), הקושי הבינומי נובע מהצורך לסלט את הגוף כשהמשקל מועמס על כוח הידיים בלבד.

המאמץ הנדרש בנדנדת "עלה ורד" הוא נמוך יחסית. העומס העיקרי נופל על הרגליים בעת תנועת ההתנתקות מהקרקע. דרגת הקושי עולה כאשר משקל הילד היושב בצדה השני של הנדנדה גדול בהרבה. עזיבת הידיים מעלה את דרגת הקושי בגלל המאמץ לשמור על שיווי המשקל.

בטיחות

יש להתקין נדנדות בשולי המרחב כך שתהיה גישה מכיוון אחד בלבד (מלפנים), והרחק מהמעברים המרכזיים של החצר. מומלצת נדנדה קרדנית מצמיג, בעלת טווח נדנד מוגבל (נדנדות תלויות המיוצרות מעץ או מתכת מהוות גורם סיכון לפגיעה). נדנדת "עלה ורד" קפיצית היא בטיחותית.

השטח שמתחת לנדנדות יוכשר בשכבת חול בעובי 30 ס"מ לפחות לבלימה במקרה של נפילה.

פעילות על מתקנים לנדנוד

1. נדנדת קפיץ - תרנגול

שלב: 1,2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. נדנוד לפנים ולאחור

ב. נדנוד לצדדים

יצרן: פיברן, גנית, שעשועים וספורט

5. נדנדת צמיג

שלב: 1,2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. נדנוד בישיבה

ב. נדנוד בעמידה

הערה: התקנה בפאתי החצר (לא במעבר).

יצרן: גנית

6. נדנדה קרדנית

שלב: 2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. נדנוד בישיבה לכיוונים שונים

ב. נדנוד בעמידה לכיוונים שונים

יצרן: שעשועים וספורט

לוח מס' 3 : פירוט המתקנים לפעילויות : **הנדנוד**
 על פי תרומתם המרבית לפיתוח מוטורי, חברתי, הכרתי, ריגושי.

מס' התמונה	1	2	3	4	5	6
שם המתקן	נדנדת קפיץ	נדנדת עלה ורד	נדנדת צמיג אנכי	נדנדת טבעות בתליה	נדנדת צמיד	נדנדת קרדנית
התחום והיכולת						
גופני						
כוח				0		
קואורדינציה	0	0	0	0	0	0
שיווי משקל	0	0	0		0	0
דיוק בתנועה						
זריזות						
התמצאות במרחב						
מודעות גופנית						
חברתי						
שיתוף פעולה		0				0
קשרים בין-אישיים		0				0
מגע גופני						
הכרתי						
היכולת למלא הוראה	0	0	0			
בחירת אפשרויות						
פתרון בעיות				0		
ריגושי						
אומץ לב			0	0		
חזויות התנועה	0	0			0	0
ביטחון עצמי						
השלב הגילי	1,2,3	1,2,3	2,3	2,3	1,2,3	2,3
(1,2,3)						

מתקנים למעוף (נתירה, רחיפה, נחיתה)

הפעילות החופשית היום-יומית במרחב הגן על מתקנים בעלי גבהים שונים כוללת ניתורים, רחיפה ונחיתה. אופי הפעילויות מחייב כאמור שליטה מתואמת באיברי הגוף, וכן חינוך להתמודדות במצבים כגון: מעידה ונפילה.

לניתוק הגוף מהקרקע (נתירה) נחוצה יצירת כוח והפעלתו באופן מבוקר על ידי כל מערכות השלד והשרירים (רגליים, גו, ראש וידיים). במצב של רחיפה באוויר הילד מווסת את הכוח שהפעיל כנגד כוח הכבידה.

בשלב ה**נחיתה** הילד מתאם את תנועות המפרקים כדי לבלום את הכוח המושקע ולמנוע זעזועים ונפילה בעת המפגש עם הקרקע.

גיוון

פני השטח, סוגי המתקנים ואופי הפעילות מכתיבים את דפוסי המעוף. לדוגמה: מתפתחים חמישה סוגי נתירה ונחיתה:

1. מנתירה על רגל אחת לנחיתה על שתי רגליים – למשל קפיצה למרחק;
2. מנתירה על רגל אחת לנחיתה על אותה רגל – למשל כבקלאס;
3. מנתירה על שתי רגליים ונחיתה על שתי רגליים – למשל טרמפולינה;
4. מנתירה על רגל אחת ונחיתה על הרגל הנגדית – למשל מעבר מכשול;
5. מנתירה על שתי רגליים לנחיתה על רגל אחת – למשל בקלאס.

חלק מסוגי המעוף המפורסמים לעיל מאופייין בתנועות סימטריות והחלק האחר מורכב מתנועות א-סימטריות.

חצר הגן מזמנת מגוון רב של משטחים ומתקנים לעידוד המעוף לדוגמה:
מרחצות – למשחקי קלאס; קורה – "מכשול" שכדאי לעבור מעליו; עמידה על גזע קטום – "ירידה ממרומיו בקפיצה"; מתח לזלייה – צניחה חופשית אל החול; בארגז החול – ניתור ונחיתה בסגנונות שונים.

יצירת מסלול מכשולים ניידים וניידים אפשרית עם קוביות, צמיגים, קורות, חישוקים, שפת ארגז החול.

מורכבות

רמת המורכבות תחושב על פי השילוב בין המתקנים הגדולים המותרים לקפיצה לבין משטח הקרקע הפנוי והמכשירים הנמוכים הבטיחותיים.

דרגות קושי

דרגות הקושי נקבעות לרוב על פי ההבדל שבגבהים בין המשטחים לבין הקרקע. ככל שהמרחק בין המשטח המוגבה לבין הקרקע גדל, כן גדל הקושי לבלוס את משקל הגוף בנחיתה, וכן נדרשת מיומנות תנועתית גבוהה יותר לנחיתה בטיחותית. כדי שילדים רבים יחוו הצלחה במשימות המעוף, מומלץ ליצור מערכת "מכשולים" מדורגת, לפי עקרון ה"חבל האלכסוני": קשירת חוט גומי אל חלקו הנמוך של עמוד יוצרת דרגת קושי נמוכה. ואילו קשירת קצהו השני של החוט אל החלק הגבוה של העמוד יוצרת דרגת קושי גבוהה ומניעה ילדים בעלי יכולת גבוהה.

על הגננת ללמד את כללי המעוף והנחיתה הבטיחותיים **בהדרגה**. תחילה ינחתו הילדים מגובה נמוך ויתקדמו לבלימה מגובה גבוה יותר (באופן יחסי ליכולתם ולפי משטח הבלימה – חול או מזר).

בטיחות

- * חשוב להקדיש זמן להדרכת הילדים בנושא הבטיחות במעוף ובנחיתה.
- * משטח הנחיתה, מתחת למתקנים, צריך להיות בעובי המספיק לבלימה בטיחותית (ראו נספח בטיחות)
- * מרבית משטחי הניתור צריכים להיות יציבים וקשיחים (להוציא טרמפולינה ומכשירים ייחודיים).
- * הקפיצה ללא נעליים, רק בגרביים, **אסורה** מחשש החלקה.

פעילויות על מתקנים למעוף (נתירה, רחיפה, נחיתה)

1. מערכת משבצות מודולריות

שלב: 1,2,3

מורכבות: 8

הערה - מומלץ שהמתקן יהיה עשוי מספוג קשיח ולא מעץ.

פעילויות:

א. מעבר ממשבצת למשבצת באמצעות מעוף

ב. מעבר בשינויי המרחקים של המשבצות

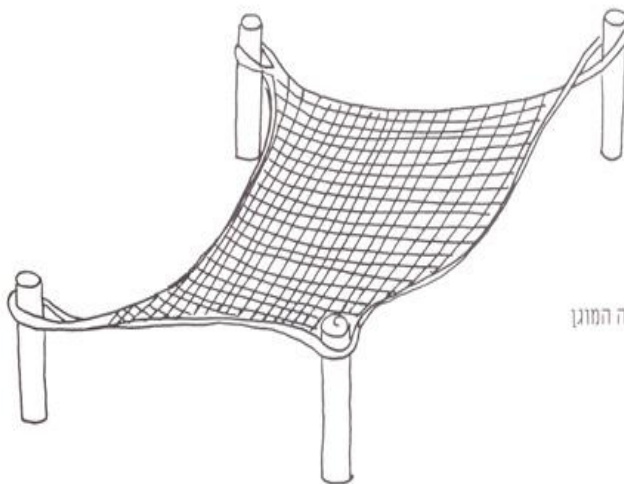
ג. מעברים בצורות נחיתה וניתור מגוונות:

רגל אחת, שתיים

ד. מעברים "בשתי וערב" - לאורך ולרוחב המתקן

יצרן: גנית

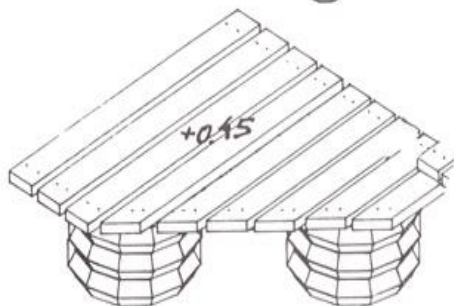
2. טרמפולינה

שלב: 2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. מעוף חופשי על הטרמפולינה
ב. ניתור מטרמפולינה אל משטח הנחיתה המוגן

יצרן: גנית

3. משטח קפיצה על צמיגים

שלב: 1,2,3

מורכבות:

פעילויות: א. מעוף על המשטח
ב. ניתור מהמשטח ונחיתה על הקרקע

יצרן: דמיון

4. פטרייה קפיצית

שלב: 1,2,3

מורכבות: 4

פעילויות: א. ניתור ונחיתה בתמיכת ידיים
ב. ניתור ונחיתה בתיאום עם חברים

יצרן: שעשועים וספורט

לוח מס' 4 : פירוט המתקנים לפעילויות **המעוף (נתירה, רחיפה ונחיתה)**

על פי תרומתם המרבית לפיתוח מוטורי, חברתי, שכלי וריגושי

מס' התמונה	1	2	3	4
שם המתקן התחום והיכולת	מערכת משבצות מודולרית	טרמפולינה	משטח קפיצה על צמיגים	פטרייה קפיצית
גופני				
כוח	0	0	0	0
קואורדינציה				
שיווי משקל		0	0	
דיוק בתנועה	0			
זריזות				
התמצאות במרחב				
מודעות גופנית				
חבתי				
שיתוף פעולה	0	0		0
קשרים בין-אישיים	0	0		0
מגע גופני				
הסתי				
היכולת למלא הוראה				
בחירת אפשרויות				
פתרון בעיות				0
ריגושי				
אומץ לב			0	0
חדוות התנועה	0	0		
ביסחון עצמי				
השלב הנילי (1,2,3)	1,2,3	2,3	1,2,3	1,2,3

מתקנים לדיוק בתנועה למטרה

תנועה מדויקת אל מטרה דורשת רמה גבוהה של שליטה בתיאום (בקואורדינציה) של איברי הגוף ובוויסות הכוח הנדרש לתפועול מדויק. כל תבנית שטוחה מהווה גירוי לקפוץ פנימה אל המרכז, ללא נגיעה בגבולותיה. כל מכשיר תלוי, שיש בו חלל, קורץ לקליעה "לסל".

גיוון

מתקני משחק רבים מעודדים את יכולת הילד לבצע תנועות מדויקות:

- א. קפיצה בדלגית אישית, או קפיצה בחבל בקבוצה;
- ב. קליעת חפצים ממרחק למתקנים, כגון הבקעת "שער" ברגל או בראש, קליעה "לסל" בכדורים ובמתקנים בגבהים שונים;
- ג. דיוק בנתיחה ובנחיתה במשבצות קלאס, או במרכז קפצית;
- ד. נדנוד על חבל תלוי.

מורכבות

התאמה בין תנאים במרחב, בין סוגי המכשירים ובין קבוצות ילדים, יוצרים בסיס לתנועות מתואמות במרחב בתזמון מדויק: משחקי דלגית או חבל ארוך, בשטח פתוח, "שער" בשטח מישורי מוצנע באחת הפינות, מתקני קליעה "לסל".

כדי לשמור על האטרקטיביות של פעילות וקליעה, רצוי לרענן את צורת ההתקנה של המכשירים המשמשים כ"סל" ואת גודל הכדורים.

את משחקי הקלאס ניתן לשבץ במסלול פעילות בין מכשירים אחרים ובכך להגדיל את רמת המורכבות של אזור המשחק. חבל נדנוד קשור לרוב במתקן משולב.

הדיוק בתפיסת החבל מעלה את רמת המורכבות של המכשיר. הדיוק בתנועת הנדנוד שומר על שטף במעברים מתואמים של הילדים הנעים בין חלקי התשלובת.

דרגת הקושי

קביעת דרגות קושי של המתקנים לפעילויות דיוק בקליעה למטרה:

- * גובה המתקן (בתחילה נמוך ואחר כך גבוה)
- * גודל המטרה ומרחק הקולע ממנה (התקדמות ממטרה גדולה ומרחק קטן למטרה קטנה ומרחק גדול)
- * סוג האביזרים המשמשים לקליעה.

דוגמאות: דרגת הקושי של הקליעה עולה ככל שלוח הכדורסל גבוה יותר; ממרחק נתון קל יותר לקלוע אל מטרה גדולה מאשר אל מטרה קטנה יותר.

לילדים בגיל 3-4 מומלץ לקלוע לאזור רחב ממדים, כקיר שלם, או לריבוע בגודל 1×1 מ', לפחות.

לילדים בני 4-6 מומלצים מתקני קליעה בגבהים החל מ-1.5 מ' עד 2.5 מ'.

לקליעה מומלצים, על פי דירוג קושי: שקיות שעועית, פומפוני ניילון, טבעות גומי וכדורים (ספוג, פלסטיק) בגודל בינוני.

רמת הקושי במשחקי הקלאס תלויה בגודל המשבצות ובסוג המעוף שהילדים בוחרים. רמת הקושי הנמוכה ביותר במשחקי חבל היא פעילות במקום, כשהגגנת מסובבת את החבל לפי קצב הקפיצות של הילד. ניתן לקשור קצה אחד לעץ ולסובב לפי קצב הילדים, התחלת קפיצה מעמידה במרכז החבל קלה יותר מאשר כניסה בתנופה כשהחבל כבר מסתובב.

בטיחות

אזורי המשחק של המתקנים לדיוק בקליעת חפצים ("סל" ו"שער") יופרדו משאר האזורים בחצר כדי לא לפגוע בילדים, הפעילים בסמוך. רצוי אף שאזור הקליעות יהיה מרוחק מהכביש כדי שהחפצים לא יופלו מעבר לחצר הגן.

שכבת חול בעובי 30 ס"מ לפחות תכסה את המשטח שמתחת לחבל התלוי והמשטח שמתחת למתח הנדנוד והתלייה.

פעילויות על מתקנים לפעילויות לדיוק בתנועה למטרה

1. שלושה סלים בשינוי גובה ללא קרש

שלב: 1,2,3

מורכבות: 4

פעילויות:

א. קליעה ממרחקים שונים

ב. קליעה לגבהים שונים

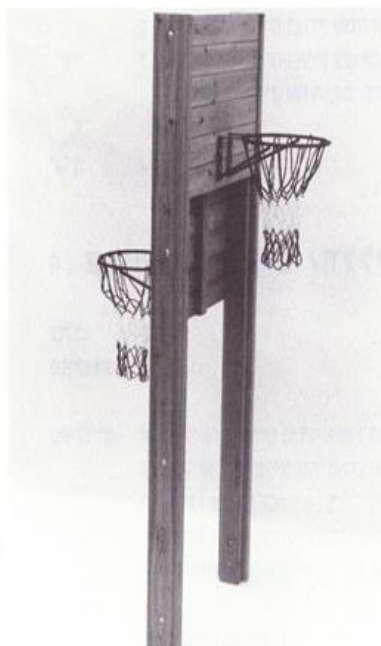
ג. שיתוף פעולה במשחק עם חברים

הערה:

הקפידו שהילד/ה יקלעו שתי קליעות רצופות.

יצרן:

שעשועים וספורט

2. שני סלים על לוח בגבהים שונים

שלב: 1,2,3

מורכבות:

פעילויות:

א. קליעה ממרחקים שונים

ב. קליעה בשינוי גובה

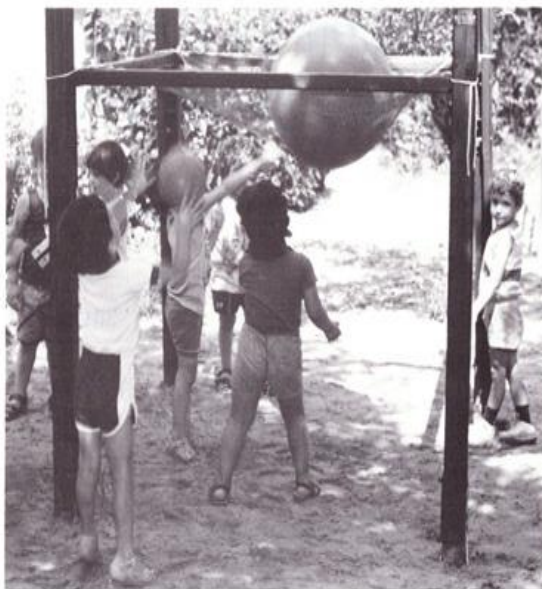
ג. שיתוף פעולה במשחק עם חברים

ד. שניים קולעים לקריאה "הופ", ביחד, תופסים את הכדור

ומחליפים מקומות קליעה,

קוראים יחד "הופ", קולעים וחוזר חלילה

גנית יצרן:

3. מתקן כדור-רשת

שלב: 2,3

מורכבות: 8

פעילויות:

- א. חבטה בכדור
 - ב. משחק חבטה לגובה תוך שיתוף פעולה
 - ג. קליעה בכדורים בגודל שווה אל הרשת
 - ד. חבטה בכדור והקפצתו לקרקע
- מנסים להרחיק את הכדור מהרשת

יצרן: גנית

4. קליעה לפתחים / חללים

שלב: 2,3

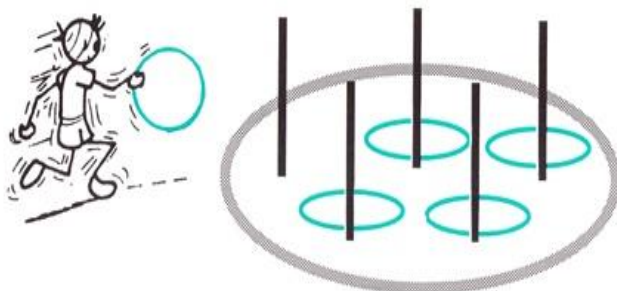
מורכבות: 4

פעילויות:

- א. קליעה לחורים בגדלים שונים
 - ב. קליעה ממרחקים שונים לגבהים שונים
 - ג. לילד א' - 5 כדורים בצבע אחד,
 - לילד ב' - 5 כדורים בצבע אחר.
- סופרים מי קולע יותר כדורים לפתחים.

שעשועים וספורט

יצרן:

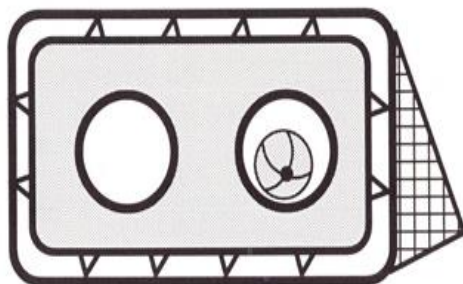

5. השחל טבעת

שלב: 1,2,3

מורכבות: 4

- פעילויות:**
- א. השחלת הטבעות ממרחקים שונים
 - ב. השחלה בשיתוף עם חברים
 - ג. לכל ילד – 5 טבעות בצבע אחד
- כל אחד בתורו מנסה להשחיל טבעת על מקל.
מנסים להיפטר מכל הטבעות

6. חללים אנכיים לקליעה

שלב: 1,2,3

מורכבות: 4

- פעילויות:**
- א. זריקה ביד
 - ב. בעיטה ברגל
 - ג. לכל ילד יש 4 נסיונות לפגיעה במטרה

7. סל רב-כוונוי

שלב: 1,2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. קליעה ממרחקים שונים
ב. משחק בשיתוף פעולה עם חברים:
"מי יתפוס ראשון את הכדור הנופל מאחד הסלים?"

יצרן: שעשועים וספורט

8. מחפורון

שלב: 2,3

מורכבות: 1

פעילויות: א. איסוף חול והרקתו

יצרן: שעשועים וספורט

לוח מס' 5: פירוט המתקנים לפעילויות בדיוק בתנועה למטרה

על פי תרומתם המירבית לפיתוח מוטורי, חברתי, הכרתי וריגושי

מס' תמונה	1	2	3	4	5	6	7	8
שם המתקן	שלושה סלים	שני סלים	כדור-רשת	קליעה לפתחים	השחלת טבעת	חללים אנכיים לקליעה	סל-רב-כיווני	מחפרון
התחום והיכולת								
גופני								
כוח								0
קואורדינציה	0	0	0	0	0	0	0	0
שיווי משקל								
דיוק בתנועה	0	0	0	0	0	0	0	0
זריזות								
התמצאות במרחב								
מודעות גופנית								
חברתי								
שיתוף פעולה	0	0	0				0	
קשרים בין-אישיים	0	0	0				0	
מגע גופני								
הכרתי								
היכולת למלא הוראה			0					0
שיקול בבחירת אפשרויות	0	0	0	0	0	0	0	0
פתרון בעיות	0							
ריגושי								
אומץ לב								
חדוות התנועה	0	0	0	0	0	0	0	
ביסחון עצמי								
השלב הגילי (1,2,3)	1,2,3	1,2,3	2,3	2,3	1,2,3	1,2,3	1,2,3	2,3

PIH20J

נספחים

189	נספח מס' 1 - צמחי רעל בחצר הגן
199	נספח מס' 2 - טיפול בבעלי חיים המעבירים מחלות
204	נספח מס' 3 - מתוך חזורי מנכ"ל:
	3.1 מפרטי בטיחות - מגרש גן הילדים וחצר
	3.2 הוראות בטיחות וגיהות בגני ילדים
	3.3 הוראות בטיחות וגיהות - מתקני משחק בחצר
	3.4 נוהלי בטיחות לחצר גרוטאות

צמחים רעילים

רעל הוא שם כללי לכל החומרים העלולים לפגוע במבנה ובתפקוד של תאים ואיברים בגוף האדם ויצורים חיים אחרים. יש רעלים המיוצרים על ידי האדם, כגון טרפנטין, ציאניד, מתכות כבדות וחומרי הדברה; ויש רעלים המיוצרים על ידי יצורים חיים. בנחשים ועקרבאים הרעל נמצא בבלוטות מיוחדות ונקרא ארס. בחיידקים ובצמחים הרעל מכונה טוקסינים. הרעלים מאפשרים לצמחים להתגונן מפני בעלייחיים הניזונים מצמחים, כגון חרקים וצאן.

צמחים רעילים הם צמחים המכילים חומרים העלולים לפגוע בבריאותם של בני אדם כתוצאה ממגע אתם או מבליעתם. מידת הסיכון תלויה בכמות החומר הרעל שהאדם בא עמו במגע ובמידת רגישותו. אם כי בכמויות קטנות רוב החומרים יכולים גם לשמש כחומרי רפואה.

הרעלים עשויים להימצא בכל התאים של הצמח או באיברים שונים של הצמח בריכוזים שונים. לתנאי הגידול ולשלב ההתפתחות של הצמח יש השפעה רבה על ריכוז הרעל.

תופעות ההרעלה הנפוצות הן: פגיעה באיברים הפנימיים כתוצאה מבליעה; אלרגיה כתוצאה ממגע חיצוני בשרפים או משאיפת גרגרי אבקה; דלקות עור ממגע; פציעה מקוצים ושיחים.

טיפול רפואי בנפגעי צמחים רעילים

הטיפול הרפואי בנפגעי הרעל תלוי בסוג הרעל, בכמותו ובסימפטומים המופיעים באדם הנפגע. לכן, במקרה הרעלה רצוי לשמור חלקים מהצמח, כדי שאנשי מקצוע יהיו אותו, ולפנות מיד לבית-חולים. בבי"ח "רמב"ם" בחיפה – מרכז ארצי לטיפול בהרעלות מצמחים וממזון, מהכשת נחשים ארסיים ומפגיעה של בעלי חיים אחרים. אמנם במקרים רבים עזרה ראשונה פשוטה יכולה להועיל, אולם אין לוותר על בדיקה וטיפול רפואי מוסמכים.

כאשר ההרעלה נגרמת על ידי אכילת חלקי הצמח, הטיפול הראשוני כולל בעיקר שתיית חלב או חלבון ביצה לא מבושל וגרימת הקאה, מיד לאחר מכן. טיפול זה נכון לגבי הצמחים המוזכרים בפרק זה, אלא אם צוין טיפול שונה.

מובאות בזה דוגמאות מכל קבוצה של צמחים רעילים, שמות הצמחים בעברית, באנגלית ובערבית. הועדפו הצמחים הנפוצים בסבע או בגינה.

אזדרכת מצויה - Chinaberry, אבול באן, אזדרכת זנולכת, ממשפחת האיזדרכתיים.

הפירות הצעירים רעילים ואכילת כמה מהם עלולה לגרום להרעלה.

סימני ההרעלה: הקאה, שלשול, שיתוק וקשיים בנושימה, השפעה נרקוטית (שינה).

דורנטה מצויה - Golden Dewdrop'

Pigeonberry Duranta, אל-דורנטא,
אל-מחלליה, ממשפחת הוורבניים.

שיחים גבוהים המשמשים בעיקר גדר חיה בגינות. שולי העלים צהובים. הפרחים צינוריים לילכיים. הפרי: בית גלעין כדורי צהוב. אכילת הפירות מזיקה.

סימני ההרעלה: הפרשה מוגברת של רוק, כאבי בטן, הקאות ושלשול. הרעלה קשה גורמת להרס כדוריות הדם האדומות ולאובדן הכרה.

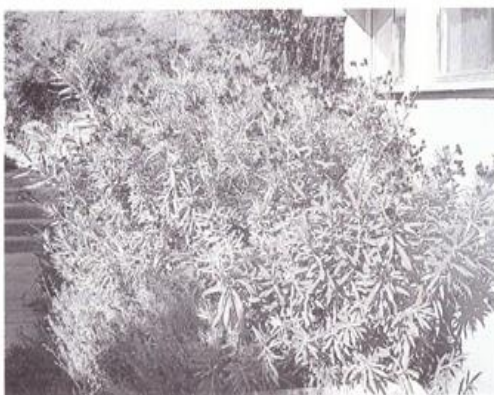

דיפנבכיה מנוקדת - Dumbane, ממשפחת הלופיים.

צמח בית. נגיסה בעלים גורמת להפרשת חומרים רעילים.

סימני ההרעלה: התנפחות השפתיים, הפה והלשון עד כדי סכנת חנק.

טיפול ראשוני: גרימת הקאה והצמדת תחבושות קרות לשפתיים.

הרדוף הנחלים - Oleander, אל-דיפלה,

ממשפחת ההרדופיים.

צמח בר ותרבות, גדל בוואדיות ובערוצי נחלים בצפון הארץ, משמש לגינון בשולי כבישים. הרעל מצוי בכל חלקיו של הצמח – בעלים, בגבעולים ובצוף.

סימני ההרעלה: ירידה בקצב הלב ושיבוש סדירותו, סחרחורת ושיתוק, הרעלה קשה עלולה לגרום לאיבוד הכרה ולמוות.

ויתניה משכרת - Whithania, סס-אל-פאר,

ממשפחת הסולניים.

צמח בר הנפוץ במעוזות ולאורך גדרות של חצרות בתים. הרעלים מצויים בעלים ובפירות.

סימני ההרעלה: הרחבת אישונים, חוס, עלייה בלחץ הדם. הרעלה קשה עלולה להסתיים באיבוד הכרה ובמוות.

חלבולב - Spurge, אל פרביון, ממשפחת החלבולביים.

בארץ יש עשרות מיני בר וכמה מיני תרבות. חלבולב מצוי נפוץ בצידי דרכים, שדות וגינות. חלבולב הדור הוא שיח נוי שבראשי ענפיו שושנות עלים גדולים ואדומים. כמה ממיני החלבולב הם בעלי גבעולים בשרניים וקוצניים המזכירים את צמחי משפחת הצבריים. שבירת חלקי הצמח גורמת להפרשת שרף חלבי המכיל חומרי רעל.

סימני ההרעלה: מגע עם השרף עלול לגרום דלקת עור וצריבה קשה בקרנית העין; אכילת העלים גורמת לצריבה ובצקת בדרכי העיכול.

ירוקת החמור - Squirting Cucumber, בזוח אל-חמאר, פאקוס אל-חמאר, ממשפחת הדלועיים.

עשב רב שנתי הגדל בגלי אשפה, מעבדות ושדות ברוב חלקי הארץ. הפרי מכיל חומרים רעילים.

סימני ההרעלה: כאבי בטן, הקאה ושלשול.

לנטנה מצויה - Lantana, אל-לנתנא, ממשפחת הוורבניים.

משמש גדר חיה ומשוכה. הפך לפליט תרבות (נפוץ בסבע מזרעים שמקורם בגינון). אכילת פירות הצמח עלולה לגרום להרעלה.

סימני ההרעלה: חולשת שרירים והפרעות במערכת העיכול.

סתוונית - Meadow Saffron, סירג' אל גולה,

אוקנה, ממשפחת השושניים.

נפוצה בישראל כצמח בר ותרבות. הרעל מצוי בעלים, בפרחים ובזרעים, ובעיקר בפקעת. אכילתם גורמת לצריבת מערכת העיכול והפסקת פעולת הכליות.

סימני ההרעלה: בחילה, הקאה, שלשול וכאבי בטן.
בהרעלה קשה שיתוק עד הפסקת נשימה.

סרפד - Stinging Nettle, אלקריס חוריית,

זחלילה, ממשפחת הסרפדיים.

צמח עשבוני חד-שנתי. העלים מכוסים שערות צורבות המכילות רעל. בארץ נפוצים ארבעה מיני בר. השערות הצורבות מכילות חומרים שונים המעוררים אלרגיה, מגע של הגוף בצמח גורם להזרקת הרעלים דרך העור.

סימני ההרעלה: צריבה, דלקת עור ודלקת בעיניים.
במקרים קשים: אלרגיה כללית.

טיפול ראשוני: קירור המקום הנגע.

קיקיון מצוי - Castor Oil Plant. חירבה,

חרוע, ממשפחת החלבלוביים.

שיח בר גבוה, נפוץ ברוב אזורי הארץ. מגדלים אותו כצמח שמן בנגב ובצפון סיני. בליעת זרעים או החזקת זרעים בפה וכרסום קליפתם גורמים לשחרור הרעל.

סימני ההרעלה: תחושת יובש וצריבה בפה ובגרונ, בחילה, הקאה, כאב בטן, שלשול, טשטוש חושים ונזק בכבד.

שקד מצוי - Almond, לוז, משפחת הורדניים.

נפוץ בחורש הים-תיכוני ובמטעים. הרעל מצוי בציפה ובזרע של הפרי הצעיר, בזן המר ובזן המתוק. בזן המתוק הוא נעלם עם ההבשלה, אך לא כן בזן המר. אכילת שקדים מרים בכמות גדולה עלולה לגרום להרעלה.

סימני ההרעלה: כאב ראש, לחץ בחזה ודפיקות לב.

תורמוס - Lupine, תורמוס, משפחת

הפרפרניים.

בארץ יש 6 מיני בר ומין אחד של תרבות - תורמוס מגוון. כל חלקי הצמח מכילים רעלים. הרעל שבקליפת הזרע עלול לגרום להרעלה אם מחזיקים את הזרעים בפה.

סימני ההרעלה: ירידה בלחץ הדם והאטה בקצב הלב.

אורניות

פטריות

בגלל תכונות מסוימות של מבנה ותפקוד נחשבו הפטריות לצמחים שאינם מסמיעים, אולם היום מקובל למיין כקבוצה נפרדת. גוף הפטרייה בנוי ממקלעת קורים המכונה תפסיר, ואברי התפוצה והריבוי העיקריים שלהם הם נבגיים. בפטריות הכובע הנבגים מאורגנים בדפים או בנקבוביות הנמצאים בתחתית הכובע. הפטריות ניוזנות מפירוק חומרי רקב, מספיליות ומסימביוזה עם צמחים.

מינים רבים של פטריות הטבע טובים למאכל ואילו אחרים רעילים. מידת הרעילות תלויה במשקל גוף האדם ובכמות הפטרייה. לרעלי הפטריות יש מנגנוני פעולה שונים, לדוגמה: יש ההורסים תאים, יש הפוגעים במערכת העצבים המרכזית, ויש הפוגעים במערכת העיכול.

טיפול ראשוני: כמו בצמחים הטיפול הראשוני בהרעלת פטריות הוא על ידי שתיית חלב או חלבון ביצה לא מבושל וגרימת הקאה, אלא אם צוין אחרת.

נזכיר כמה פטריות רעילות הנפוצות ברוב אזורי הארץ במדשאות ובסביבת עצים.

דוגמאות לפטריות רעילות נפוצות:

מטריינית חיוורת – צומחת במדשאות ובסביבת עצי ברוש וקזוארינה.

מטריינית ארגמנית – מצויה במדשאות ובסביבת עצי פיקוס וברוש.

מטריינית ורודת הרגל – גדלה במדשאות ולרגלי הברושים.

פטריית אמנית המוות – רעילה מאוד ולמזלנו נדירה. מופיעה תחת עץ אלון התבור ונגיסה אחת ממנה (גם אחרי בישול) יכולה לגרום למוות. היא גורמת לפגיעה בכבד ובכליות, וסימני ההרעלה יכולים להופיע עד שני ימים אחרי אכילתה.

ירוקת דפים קיצית – פטרייה נפוצה מאוד המופיעה במדשאות, בגינות ובפרדסים בסוף החורף ובקיץ. גורמת להרבה מקרי הרעלה בגלל דמיונה לפטריית המאכל **מטריינית האגוזים** המופיעה אף היא במדשאות בסוף החורף. לירוקת דפים קיצית יש כובע לבן עד חום בהיר. הדפים לבנים ומוריקים במהלך ההבשלה.

סימני ההרעלה: הקאות ושלשולים, הזעה ודופק מהיר.

טיפול ראשוני: שתיית תה מרוכז וגרימת הקאה לאחר מכן.

בין פטריות הרעל הגורמות להזיות: **צבעונית חרוטית, סיבית ומשפכנית**. הן פוגעות במערכת העצבים. ההרעלה מתבטאת בהפרשה מוגברת מן הבלוטות (זיעה, רוק, נזלת, דמעות וכו') – ירידה בלחץ דם ודופק איטי.

האורניה – פטריית מאכל קלה לזיהוי ונפוצה בארץ, גדלה בסמוך לעץ האורן. למי שאינו בקי בזיהוי פטריות מומלץ לא לאסוף פטריות אחרות.

ביבליוגרפיה

1. ויזל' י, כהן' ש' (1997), **צמחי ועל בישראל**, המדור לאקולוגיה.
2. זהרי מ, (1965), **עולם הצמחים**, עם עובד.
3. זהרי מ, (1976), **מגדיר חדש לצמחי ישראל**, עם עובד.
4. פלביץ ז, יניב ד' (1991), **צמחי המרפא של ארץ ישראל**, מודן-תמוז.
5. קריספיל נ, (1985), **ילקוט הצמחים**, כנה.

נספח מס' 2 - טיפול בבעלי חיים המעבירים מחלות*

בעלי-חיים הם חלק בלתי נפרד מסביבתנו, אנו מגדלים אותם למטרות של רווח כלכלי, או של הנאה (חיות נוי), ובגני הילדים מדובר במטרות של חינוך. בעלי-החיים מעשירים את חיי הילדים ועם זה מרגילים אותם שהם חלק מהסביבה. יש להרגיל את הילדים ולחנך אותם לעובדה שחובה לנקוט בכל האמצעים, כדי להגן על בריאותנו, מבלי לגרוע מן החשיבות של טיפוח בעלי-חיים בסביבת ילדים.

4 הנחיות היגיינה כלליות לטיפול בבעלי-חיים בפינת החי

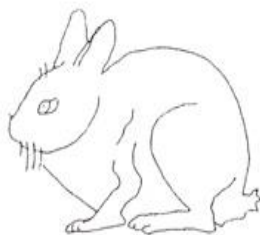
שמירה קפדנית על כללי ההיגיינה היא לעולם חשובה לבריאות. קל וחומר כשמדובר בסביבה שמצויים בה גם בעלי-חיים. מובן שהקניה של מודעות להיגיינה עוד בגיל צעיר כל כך יש בה משום ערך חינוכי והיא תתרום לשיפור חייו של הילד ולבריאותו, כשיגדל.

4 ואלה כמה הנחיות יסוד:

פינת החי תהיה במקום המיועד למטרה זו בלבד. בחצר תהיה הפינה, מגודרת היטב, סביבתה תישמר נקייה. יש לסלק את ההפרשות לעתים קרובות והרחק ככל האפשר, ולמנוע את הצטברותן. יש לחטא את המכלים ואת הגדרות.

מומלץ לבנות לפינת החי משטחי ביטון, הניתנים לניקוי ולחיטוי יסודיים מאוד. לאחר שטפלים בבעלי-חיים (אף אם מדובר בצבים באקווריום, או כל בעל-חיים אחר שלכאורה הוא נקי) יש לשטוף היטב את הידיים.

אין להשתמש באותם כלי אוכל לבני אדם ולבעלי חיים. רחיצה של כלי האוכל של בעלי-חיים, או כל אביזר אחר הקשור לבעלי-החיים תיעשה, לאחר ניקוי יסודי ובכיור נפרד.

א טיפול בבעלי-חיים המעבירים מחלות

קיימות יותר מ-100 מחלות המשותפות לבעלי-חיים ולבני האדם. מהן מחלות הנגרמות מחיידקים, מהן מחלות הנגרמות מוירוסים וממחלות טפיליות. משמעות הדבר היא, שכן אדם הבא במגע ישיר, ולעתים גם לא ישיר עם בעלי-חיים, הנגוע באחת מן המחלות האלו הוא חשוף להידבקות מבעל-החיים. כשמדובר בבעל-חיים נגוע, אין זה הכרחי, שאותו בעל-חיים אכן מראה סימני מחלה פעילים, מן הצד הרפואי בעל-חיים מוגדר כנגוע מחלה, כשהוא נושא את גורם המחלה על גופו בתוכו. במלים אחרות, ייתכן בהחלט שלבעל-חיים יש התנהגות נורמלית, הוא אוכל כרגיל, ולא מראה סימנים בולטים לעין, המצביעים על מחלה כל שהיא, ואף-על-פי-כן הוא נושא את גורם המחלה וישמש מקור הדבקה לאדם. מכאן נבין עד כמה חמור העניין וכמה חשוב לנקוט בכל האמצעים, כדי לשמור על בריאותנו.

□ 6.1.1 כלבת

מחלת הכלבת מועברת לאדם בנשיכה, בליקוק או בכל מגע עם חלק מבעל-החיים החולה, העלול להיות מזוהם בריר לח של בעל-חיים נגוע במחלה. כל היונקים חשופים למחלה נוראה זו, וכל בעל-חיים או אדם, שהחלו אצלם סימני המחלה אין להם מרפא. מחלה זו היא לעולם פטאלית (ממיתה). המעבירים העיקריים של המחלה הם אמנם בעלי-חיים אוכלי בשר (כלבים וחתולים בין חיות הבית, שועלים בין חיות הבר), ואולם אירע שחולדה העבירה את המחלה לאדם באמצעות נשיכה, יש לציין, שכמה ימים לפני שמופיעה המחלה, כשהכלב או בעל-החיים הנגוע נראה בריא לחלוטין ומתנהג כך, הריר שלו כבר נגוע בוירוס הכלבת, והוא מסוגל להעביר את המחלה לאדם.

□ 6.1.2 קדחת כתמים

קרציות הכלב מעבירים אותה לאדם, ואולם אין להוציא מכלל אפשרות קרציות של בעלי-חיים אחרים, כגון: מכרסמים למיניהם. הכתמים על העור הם רק אחד מן הסימנים שעשויים להופיע, ואולם המחלה היא מסוכנת ועלולה לגרום למוות. לא אחת מתגלים קשים בזיהוי המחלה. יש להקפיד לנקות את כל בעלי-החיים מן הקרציות לזיהוי. הטיפול הכימי (ספריי) יעשה לא רק על בעלי-החיים כי אם על שטח המחיה שמסתובב בו בעל-החיים. הקרציות נאגרות באדמה וטיפול בבעל-החיים בלבד, הוא בעל ערך חלקי במקרה הטוב. יש לחזור על הטיפול המונע אחת ל-3 חודשים. יש להיזהר בשעת השימוש בתרסיס, מפני שהוא עצמו חומר רעיל.

□ 6.1.3 מחלת הברוצלוזיס (קדחת מלטה)

תוקפת בעיקר כבשים ועיזים. גם בקר עשוי להיות נגוע. החידק המביא לידי המחלה, מופרש בעיקר עם החלב ונשאר בחלב. אם ישתו חלב זה נובלי להרתוח (או ייצרו ממנו גבינה מבלי להרתוח לפני הייצור) תועבר המחלה לאדם. מחלה זו מסוכנת ומאופיינת בתנודות טיפוסיות של החום.

6.2 אמצעי מניעה למחלות שמקורן ביונקים ובמכרסמים

- 6.2.1 ☐ כל כלב או חתול חייבים לקבל אחת לשנה (החל מגיל 3 חודשים) חיסון נגד כלבת. יש לתת טיפול תקופתי (כל 3 חודשים) לכל בעלי-החיים (בעיקר לכלבים, לחתולים, לבקר ולצאן המשוטטים בחוץ), נגד טפילי נעיים. טיפול נגד טפילים מבחוץ יינתן גם למכרסמים.
- 6.2.2 ☐ יש למנוע חדירה של חיות בר לאזור פינת החי.
- 6.2.3 ☐ אין להכניס לפינת החי יונקים שמקורם לא מוכר.
- 6.2.4 ☐ בשום פנים ואופן אין להגיש עזרה או טיפול (או כל מגע אחר) לבעל חיים פצוע, חולה, מוזנח וכו' שנמצא "באיזה מקום". יש לקרוא לרופא הוטרינרי שייעשה זאת. במקרה של נשיכה או שריטה מבעל חיים לפנות ללשכת הבריאות. אצל בעלי-חיים עשוייה הכלבת להופיע בצורה של שיחוק עם פה פעור. אסור להכניס את היד (מתוך "חשש" שנתקע משהו בגרון) ולנסות לשלוף את החפץ הזר. לעולם יש להשאיר את הטיפול הרפואי בידי הרופא הוטרינרי.

□ 6.3.1 סלמונלוזיס

מחלת הסלמונלוזיס היא מחלה התוקפת בעיקר (אולם לא רק) את מערכת העיכול. אצל ילדים סכנה של זיהום כללי בגוף גדולה יותר. חום ושלשולים, כאבי בטן וכ' הם מהסימנים המצויים. אין בעלי-חיים כפי שכבר צויין, חייבים להיות חולים והדבר הזה נכון בעיקר במקרה הזה. הרבה בעלי-חיים ובעיקר עופות (כל העופות למיניהן) וזוחלים (לטאות, צבים ואף צבי אקווריום, ונחשים) יהיו בריאים בהחלט בכל הנוגע לסימני מחלה, ואולם הם עשויים להפריש את החידק בקביעות. כשבעל חיים מפריש חידק עם הצואה, פירוש הדבר שכל הסביבה מוזהמת בחידק הזה: המצע שהוא חי עליו, לרבות הריפוד, הובל, גוף בעל-חיים והכלוב שהוא חי בו. החידק הזה חודר לגוף האדם דרך הפה. כלומר יש לנקוט אמצעי זהירות כלליים והיגיינים, כפי שפורטו בפרק, הדן בהיגיינה של המזון, כדי למנוע זיהומי מעיים. לכן אסור בהחלט להשתמש בתכניות קרטון של ביצים. מחלת הסלמונלוזיס היא רק דוגמה אחת מתוך כמה זיהומי מעיים, העלולים לעבור לילד מבעל-חיים כל שהוא ואף מילדים אחרים.

□ 6.3.2 פסיטקוזיס אורניטוזיס

מחלת ריאות (דלקת ריאות חריפה מאוד), שמקורה בתוכים ובציפורים טרופיות אחרות, המובאות לישראל מארצות אקזוטיות. אין לקבל לפינת החי את הציפורים האלה בלי אישור רפואי וטרינרי, שהן בריאות לחלוטין.

□ 6.3.3 זחל טוואי התהלובה

זחל זה נמצא על עצי האווין בין חודש פברואר לחודש אפריל. מגע עימו גורם לדלקות עור. רבים הם המקרים, שילדים נדבקים בו בארגז החול.

נספח מס' 3 - מתוך חוזרי מנכ"ל

3.1 - מפרטי בטיחות - מגרש גן הילדים וחצרו*

א. כניסה, יציאה וחנייה

1. כניסה ויציאה

(א) להצר הגן יהיה שער אחד, וכיוון פתיחתו פנימה. רוחב השער - 1.20-1.50 מ'. שער שני, מצדו האחורי של הגן, ישמש למצבי חירום בלבד, ויהיה נעול.

(ב) השער יהיה מצויד במנגנוני סגירה ונעילה אלה:

- (1) מנגנון סגירה שניתן להפעלה מבפנים ומבחוץ
- (2) מנגנון נעילה שניתן להפעלה מבפנים ומבחוץ
- (3) מנגנון הצמדת השער במצב פתוח, לשם מניעת תנועה בלתי רצויה של השער.

(ג) לשער יהיו צירים מזוזים, וכך יהיה מרווח בין כנף השער למשקופים האנכיים, ותימנע האפשרות של קטיעת אצבעות.

(ד) מיקום הכניסה חייב להבטיח יציאה בטוחה תוך כזי "האטה", למניעת ריצה מפתח היציאה לעבר הכביש.

(ה) "האטה" זו תיעשה על ידי התקנת מעקה ברזל בגובה 90 ס"מ מול שער הכניסה, לאורך אבן השפה של המדרכה. אורכו המזערי של המעקה יהיה כרוחב השער ועוד 2 מ' לפחות מכל צד.

(ו) המעקה יהיה בנוי באופן שלא תימצאנה בו פרצות אנכיות מעל ל-30 ס"מ.

2. חנייה

יש להבטיח, שבקרבת הכניסה לגן תיאסר חנייה לרכב מוטורי.

3. שילוט

מחלקת ההנדסה של הרשות המקומית חייבת להבטיח, בתיאום עם מחלקת התנועה של המשטרה, התקנת מערכת שילוט ותמרור לבטיחות התנועה של הולכי הרגל לעבר הגן.

1. כל הצנרת של מערכות השירותים והמתקנים של גן-הילדים (חשמל, מים, ביוב, ניקוז, דלק וכו') תהיה בעומק של 30 ס"מ, לפחות, מתחת לפני הקרקע. לא תהייה מערכות וצנרת עיליות, על פני הקרקע או באוויר.
2. כל תאי הביקורת, הברכות, הברזים וכו' יהיו מבטון, עם מכסים מבטון או מברזל יציקה (רצוי להשתמש במכסים מחומר פלסטי), שפניהם מתיישרים עם פני הקרקע, ללא בליטה או שקערורית. תאי הביקורת יהיו צמודים למבנה או לגדר, ובשום אופן לא יהיו במרכז החצר.
3. בחצר לא יימצאו עמודי חשמל או טלפון. כל קווי החשמל והטלפון יהיו תת־קרקעיים. לא יימצאו בחצר הגן בורות, חפירות ותעלות מכל סוג שהוא ובכל עומק שהוא.
4. יש להבטיח את ניקוז החצר ממי גשמים, כדי למנוע שלוליות ובזיץ (חצר הגן תהיה בשיפוע מזערי לעבר תעלות ניקוז).
5. תכנון החצר חייב להבטיח לנגות שדה ראייה מרבי של המתרחש בגן.
6. שטח החצר יהיה ממולא בחוללים, בכורכר, באדמת גן ("סומסומייה", חצץ בעל פניות מעוגלות שגודל גרגיריו אינו קטן מ־3 מ"מ), או בדשא. יש להימנע ממילוי חצר הגן בחצץ דק.

ד. גינות וצמחייה

1. תכנון הצמחייה בגן-הילדים ייעשה על-ידי גן מקצועי כדי להבטיח צמחייה –
 - (א) רב־שנתית;
 - (ב) ירוקת־עד;
 - (ג) בלתי דוקרנית;
 - (ד) שאינה גורמת לתופעות אלרגיות במגע;
 - (ה) בלתי רעילה.
2. הצמחייה בגן תהיה מכוונת היתן לטיפול במים בלבד, ללא צורך בשימוש בחומרים אורגניים.
3. יש להבטיח שלא ייוטעו עצים במקומות שבהם יימצאו הילדים בתנועה מתמדת, וכן לא בצמוד לגדרות חיצוניים של הגן.

ה. מתקני החצר ומיקומם

1. את מתקני החצר יש למקם רחוק ככל האפשר מהכניסה לגן, ובשום פנים לא במרכז החצר, אלא באחת מפניותיה.

ב. גידור המגרש

1. כללי

- (א) חובה לגדר את מגרש גן-הילדים מכל עבריו. הגדר תותקן בגובה של 1.60–2 מ'. גובה הגדר יימדד ממשטח הדריכה האופקי שניתן להגיע אליו.
- (ב) הגדר חייבת להיות בגובה בצורה יציבה וחזקה, במבנה קשיח. היא צריכה להיות עמידה בפני כוחות אופקיים ומקשה על הטיפוס עליה.
- (ג) אסור בהחלט להתקין בגן הילדים גדרות שיימצא בהן תיל דוקרני.

2. מפרט הגידור

- (א) **גדר בגויה** חייבת בחישוב סטאטי ודינאמי למניעת התמוטטותה. היא תיבנה על חגורת בטון שתשמש בסיס לכל המערכת.
- (ב) **גדר סורגים** חייבת בבסיס בטון. הסורגים יהיו אנכיים, והמרווח ביניהם – 11 ס"מ נטו. הסורגים יהיו חזקים די הצורך, למניעת כיפופם. הסורגים והפרופילים האופקיים של הגדר, הן בקצה העליון והן על-ידי הקרקע, יהיו בחזק של צינור פלדה בקוטר של שני אינצ'ים לפחות. יש לצבוע את הגדר בצבע גוד חלודה, ולאחר מכן – בצבע עליון. אסור שהסורגים האנכיים יסתיימו בצורה מחודדת.
- (ג) **גדר רשת** חייבת להיות מתיל בקוטר של 3 מ"מ לפחות. התיל יהיה מגולוון או מצופה חומר פלסטי עמיד. מרווחי הרשת יהיו בגודל ובצורה שימנעו אפשרות לטפס עליה (3–4 ס"מ). הרשת חייבת להיות משוקעת בקרקע בחלקה התחתון או מחוברת לפרופיל ברזל אופקי הסמוך לפני הקרקע. הקצה העליון חייב להיות מחובר לפרופיל ברזל אופקי, המותקן לכל אורך הגדר. אסור בהחלט שהקצה העליון של הרשת יהיה חופשי. ברווחים של 3 מ', לכל היותר, יותקנו עמודי ברזל אנכיים, וביסוסם יהיה ביסודות בטון. גובה הגדר יהיה 1.60–2 מ', לפחות, מפני הקרקע.

ד. גדר חיה

- (1) גדר חיה אינה באה בשום פנים ואופן במקום גדרות כמפורט לעיל, אלא כתוספת נוי בתוך חצר הגן.
- (2) גדר חיה תהיה משיחים בלתי רעילים ובלתי דוקרניים, שענפיהם גמישים ואינם שבירים.

2. כל מתקני החצר, ללא יוצא מהכלל, יירכשו מיצרן שתוצרתו עומדת בדרישות מכון התקנים הישראלי (תקן ישראלי מספר 1498)
3. הצבתם וקביעתם של המתקנים חייבות, מבחינת הבטיחות, באישור מהנדס הרשות המקומית או באיכותו. כמו כן, יש להתקין את המתקנים בהתחשב באזורי המשחק באופן שלא יתפפו זה את זה ובהתחשב בכיווני התנועה של הפעילות.
4. אחזקת המתקנים ואבטחת אמינותם יהיו בהתאם להוראות שפורסמו על ידי היצרנים ובהתאם להנחיות המפורטות בתקן 1498 ובפיקוח מחלקת ההנדסה של הרשות המקומית.
5. אין להכניס לגן־הילדים מתקני־חצר מכל סוג שהוא שלא בהתאם לאמור לעיל.
6. מתחת למתקני חצר שקיימת אפשרות נפילה מהם, כגון סולמות, מגלשה, נדנדות וכו', יש לפזר חול נקי בעומק של 30 ס"מ, לפחות, או משטח בולם נפילה אחר.
- המדרון בין מתקן כזה למשטח קשיח היה לפחות 2 מ'.
7. מתקני חצר יותקנו באופן שלא ניתן יהיה להמשיך ולטפס מהם אל עצים, אל חלקי בניין, אל גדרות ואל מתקנים אחרים, גבוהים יותר.

שבילים־שטחים מרוצפים

1. השבילים משער הבנייה לבניין יהיו סלולים או מרוצפים, למניעת אבק בקיץ, ומונבים מעל פני הקרקע, למניעת שלוליות וביץ בחורף. רוחבם יהיה 1.10 מ', לפחות.
2. לצורך תנועת הילדים בין הבניין למתקני החצר השונים ולצורך משחקיהם בצעצועים ניידים יסללו או ירוצפו שבילים ומעב' רים בכל שטח החצר שרוחבם 1.10 מ', לפחות.
3. כל השבילים האלה יהיו ישרים, בלי שברים, בליטות, מהמורות וכד', פניהם יהיו מחוספסים למניעת החלקה, ושיפועם המרבי יהיה 7%–8.5%. שיפועים גדולים יותר יש למתן באמצעות מדרגות־גן (גובהן המרבי יהיה 15 ס"מ, ותהייה 3 מדרגות רצופות, לפחות). שיפוע השביל לצדדיו, לסילוק מי הגשמים, יהיה בשיעור של 2%.
4. שטחים מרוצפים, כגון אלה שבסככות הצל ובביתן האשפה, יהיו משופעים, לשם ניקוז מי הגשמים, בשיעור של כ־2% בכיוון נקודות הניקוז.
5. מתקן לניקוי רגליים יותקן או יוצב בצד השביל.

1. מפלסים בחצר

1. מבנה המפלסים

- (א) אישר משרד החינוך והתרבות מיקום גן־ילדים במגרש שאינו מישורי, יש לתכנן את החצר במפלסי גובה שונים, שימתנו את השיפוע ויאפשרו פיתוח חלקי־חצר מישורי יים, שישפקו את צורכי המתקנים ואת הפונקציות האחרות הקשורות בחצר. לגבי הפרשי המפלסים והמעבר ביניהם ראה להלן.
- (ב) בניית המפלסים בהפרשי גבהים תבוצע באמצעות קירות תומכים, קירות גג או אמצעים אחרים (כגון שיפוע קרקע ועליו דשא או צמחים מייצבי קרקע אחרים), על־פי הכוון וחישוב של מהנדס רשום.
- (ג) מבנה המפלסים יהיה יציב, ימנע גלישות קרקע או מפולות אבנים וכד', ויאפשר ניקוז מי הגשמים מהם.
- (ד) במבנה המפלסים ייקטו אמצעים לניקוז מי הגשמים משיפועי הקרקע שמעל למגרש גן־הילדים ומעל למפל־סים במגרש עצמו, כדי למנוע סחף והצפות בשטח החצר ובבניין גן הילדים.

2. מעברים בין המפלסים

- (א) כל הפרש גובה בין המפלסים בחצר העולה על 50 ס"מ מחייב התקנת מעקה מן יציב בגובה של 1.1 מ', לפחות, שסורגיו אנכיים והמרווח ביניהם 11 ס"מ וטו. המעקה ייבנה בצורה שתמנע ישיבה עליו.
- (ב) השבילים להליכה שבין המפלסים השונים (בין שער הבנייה לבניין) יהיו בשיפוע מרבי של 8%, עם מספר מדרגות מועט ככל האפשר, אך בכל מקרה לפחות 3 מדרגות, במהלך אחד. השבילים לתנועת ילדים בחצר עצמה, בין הבניין למתקנים ובין המתקנים לבין עצמם, יהיו ללא מדרגות ככל האפשר, ואפילו יוארכו בשל כך, ובלבד ששיפועם לא יעלה על 8%; רק בליט בורה תותקנה בהם מדרגות.
- (ג) שבילים משופעים כאלה, עם או בלי מדרגות, ייבנו באופן שלא תתאפשר ריצה לאורכם לעבר דרכי תנועה מחוץ לגן.

3.4 - נוהלי בטיחות לחצר גרוטאות*

(י) חצר גרוטאות

(1) חצר זו תופעל רק על ידי גנות שהשתלמה בנושא זה ובאישור המפקחת על הגן, והפעילות בה תתנהל בהשגחת מבוגר ובהדרכתו.

(2) אלה כללי הוהירות שיש לנקוט בהפעלת חצר גרוטאות:

(א) לפני תחילת הפעילות יש להסביר לילדים את דרכי העבודה והמשחק ולהדריכם בפעילות נכונה.

(ב) לפני פתיחת הגן יש לערוך סריקת בוקר יסודית בכל רחבי הגן, ובמיוחד בחצר. הסריקה תהיה לא רק סריקה ביטחונית, אלא גם סריקה שמטרתה לגלות כל כלי ומתקן העלולים לסכן את הילדים.

תשומת לב מיוחדת תינתן לציווד, לחומרים, לחפצים ולגרוטאות שלא נמצאו בגן בסופו של היום הקודם, או לחפצים ולגרוטאות העלולים לסכן את שלום הילדים.

(ג) לחצר הגן תוכנסנה גרוטאות (כגון מכוונת כביסה, תנורי אפייה וכד') ללא דלתות וללא חלקים העלולים להיסגר בחזקה על הילדים המשחקים.

(ד) במסגרת פעולת הניקיון השבועית יש להוציא משימוש ולגפות גרוטאות שהתפרקו או התבלו.

(ה) אין להכניס זכוכית לחצר הגן, לא בצורת בקבוקים ולא כחלקים מגרוטאות.

(ו) לא יוכנסו לחצר הגן לוחות וקדרשים עם מסמרים בולטים.

(ז) כלי עבודה, כגון פטישים, משורים, צבתות וכיו"ב, וכן מגרפות או מעדרים, יופעלו בחצר הגן אך ורק באקרויות הגנות ובפיקוחה.

(ח) לא יוכנסו לחצר אריות וכלי פלסטיק שע"י דיון מכילים חומרי ניקוי, חומרים דליקים או חומרי הדברה. כל ארייה שיש חשש שהכילה חומר מסוכן תעבור שטיפה יסודית.

(ט) לא יוכנס לחצר ציוד הניתן להתנעה או כלי חשמל שניתן לחברו לרשת החשמל.

היא תפעיל את שירותיה כדי לתקן או להסיר מפגעים העלולים לגרום לתאונות.

3. עליה לבדוק את התקנות של מבנים וציוד:

(א) תקנות המבנה תיבדק על ידי הבעלות פעם בשנה. בבדיקה זו יש לתת את הדעת במיוחד על -

(1) יציבות המבנה (תוך שינוי ללב מיוחדת לצריפים);

(2) אטימות החלונות והדלתות ושלמותם;

(3) תקנות מערכת החשמל, ובכלל זה מערכת ההארקה;

(4) תקנות מערכת האינסטלציה של מים ומו;

(5) קיומם של מתקני חימום ותאורה מתאימה.

(ב) החצר תיבדק לעיתים מוזמנות לצורך ביעור קוצים, סילוק מטרידים וקביעת תקינותם של המתקנים הקבועים. מתקנים שהתכלו יש לתקן בהקדם או להוציא משימוש.

4. הרשות המקומית או הבעלות אחראיות לפתיחת שנת הלימודים החדשה ללא תקלות ומפגעי בטיחות עקב בנייה, שיפוצים ותיקונים בכיתות ובחצרות גני הילדים. פעולות בנייה, תיקונים ושיפוצים תבוצענה בחופשות חגים ובפגרות הקיץ, ולא בתקופת הלימודים. במקרים מיוחדים, המחייבים פעולות כאלו בתקופת הלימודים, יש להיוועץ באחראים לבטיחות במוחז החינוך ולנהוג לפי הנחיותיהם.

5. הרשות המקומית או הבעלות תשתף פעולה עם מדריכי הבטיחות הפועלים מטעם משרד החינוך והתרבות.

6. הרשות המקומית או הבעלות חייבת לתקן כל מפגע בטיחותי שנתגלה על ידה, וכן מפגע המופיע בדו"ח ביקורת של מדריכי הבטיחות או שהגנת הביאה לידיעתה.

7. הרשות המקומית או הבעלות תודיע לאחראי על הבטיחות במחוז על ביצוע ההמלצות שבדו"חות מדריכי הבטיחות.

8. כדי להבטיח ולייעל את הטיפול בקידום נושאי הבטיחות וכדי למנוע מפגעי בטיחות במסדות החינוך, תמנה הרשות המקומית ממונה על הבטיחות. הממונה יקיים קשר וישתף פעולה עם האחראי לבטיחות במחוז החינוך. כל עוד לא מונה עובד לתפקיד זה, יטפל מנהל המחלקה לחינוך גם בענייני בטיחות.

קרוסלה סחרחות (ו)

אין להשתמש במתקן זה, הבנוי מוטות שבקצותיהם מושבים, בנן הילדים, ואם הוא נמצא בנן, יש להרחיקו. עם זאת, ניתן להשתמש בקרוסלה בתנאי שהיא סגורה מכל עבריה ולא ניתן לסובבה במהירות רבה וקרקעיתה אינה גבוהה מהקרקע ביותר מ־10 ס"מ, כדי למנוע זחילת ילדים מתחתיה.

מגלשה (ז)

- (1) מומלץ שגובהה המרבי של המגלשה יהיה 2.5 מ'.
- (2) למגלות מישור ההחלקה ייכרה בור, שמידותיו המועדפות יהיו 1.2×2 מ', ועומקו 30 ס"מ. הבור ימולא חול נקי עד שפתו.
- (3) יש לגרף את החול פעם ביום.
- (4) לפני משטח החול של המגלשה לא יותקן כל מתקן משחק אחר, והגלישה לא תסתיים בארגז החול הכללי.
- (5) משטח הגלישה של המגלשה יהיה ללא פנימה.
- (6) היציאה אל משטח הגלישה תהיה מתחת למוט אופקי המשמש מעקה מגן.

סולמות טיפוס (ח)

- (1) רצוי שרוחב סולמות הטיפוס לא יעלה על 110 ס"מ.
- (2) סולמות לא יותקנו סמוך למשטחים מרוצפים או מתחת לעצים שניתן לטפס אליהם מהסולמות.
- (3) סולמות קשת לא יהיו בעלי מאחו יד בחלקם העליון. השלבים התחתונים של הסולמת יתחילו מגובה של 60 ס"מ לפחות. הסולמת תשמש להיותלות בידיים בלבד.

מתקן חבית (ט)

- (1) סולם טיפוס הכולל חבית ייבנה באופן שמשיני קצות החבית יהיו השלבים במרחק 10 ס"מ בלבד משפת החבית.
- (2) גובה הסולם האופקי של מתקן החבית לא יעלה על 60 ס"מ מעל פני הקרקע.
- (3) החבית תהיה שלמה, בלי בליטות וחורים וכלי חלודה.
- (4) אין להשתמש בחצאי חביות.

(3) רצוי שיימצאו בפינת הסככה ברו למים ואגניות ניקות.

(4) אין להתקין סככה סמוך לעץ, כדי למנוע טיפוס ילדים על הסככה.

(5) הקרקע שמחתחת לסככה תהיה מרוצפת או כבושה, ובשוליה ספסלי ישיבה.

ארגז חול (י)

- (1) הבעלות תדאג, שארגז החול ימולא כדי שני שלישים מבית קיבולו.
- יש לנקות את החול פעמיים בשנה, לפחות. רצוי להתקין סככת צל מעל לארגז החול.
- (2) אבני השפה של ארגז החול תהיינה גבוהות 20 ס"מ מפני הקרקע, בעלות פינות מעוגלות ורצוי מחומר פלסטי.
- (3) בתחילתו של כל יום לימודים יש לגרף את החול שבארגז ולסלק מתוכו את החפצים הזרים. הגנת תקפיד במיוחד על סילוק חפצים חדים.

נדנדה "עלה ורד" (י)

- (1) יש להתקין בנדנדה ידיות להחזקה. יש להתקין צמיגים באדמה, מתחת למושביו הנדנדה ולרוי חבם, כדי שלא יפגעו בקרקע.
- (2) מספר הילדים המתנדנדים בנדנדה יהיה כמספר המושבים שלה. לא יורשו להתנדנד על מושב אחד יותר משני ילדים.
- (3) הגובה המרבי של משטחי הישיבה לא יעלה על מטר אחד.

נדנדה תלויה (ה)

- (1) הנדנדה תמוקם באזור ובאופן שתנועתה לא תפריע לפעולות משחק אחרות.
- (2) משטחי הישיבה יהיו בגובה 45 ס"מ לפחות מעל פני הקרקע, אך לא גבוהים מ־63 ס"מ.
- (3) החבלים/השרשראות יהיו בתוך צינור פלסטי שקוף.
- (4) כאשר מורידים את מושב הנדנדה מהחבלים/מהשרשראות, יש ללפף אותם על משקוף הנדנדה או לקשור אותם אל אחד העמודים.

א. כללי

1. מטרת כללי הבטיחות היא מניעת אסון ותאונה בגן הילדים, על ידי הנהגת כללי זהירות בפעילויות השונות. אמצעי זהירות עיקריים עיונות עובדי הגן לבעיות הבטיחות, לתקינות המבנים והציוד להרחקת סכנות ומכשולים מהישג ידם של הילדים ולהעמדת ההורים על חובתם בתחום זה.
2. ככלל, הגנות אחראיות לבטיחות הילדים בגן הילדים. שעות העבודה החינוכיות שבהן הגנות נמצאות בגן הילדים הן מ' 7.55 עד 13.20. גן הילדים יפתח רבע שעה לפני התחלת העבודה, וייסגר מחצית השעה לאחר גמר העבודה. בזמן זה תימצא בגן העוזרת לגנות שתפתח את שער גן הילדים ותנעל אותו. בשעות הפעילות בגן יהיו השערים נעולים, ומפתח השער יימצא במקום בטוח, בולט ונגיש לגנות ולעוזרת.

1. בטיחות בגני ילדים

פעולות וציוד אסורים

1. אין להבעיר מדורה בחצר הגן.
2. אין להחנות בחצר הגן כלי רכב של מבוגרים, בעלי שניים, שלושה או ארבעה גלגלים.
3. ילד לא יורשה להפעיל כלי חשמל מכל סוג שהוא אלא באישור הגנות ובמיקוחה.
4. ילד לא יורשה להרים חפץ שמשקלו מעל 3 ק"ג.
5. ילד לא יורשה לשחק באקדחים של חומרי נפץ, במקלעונים (היגטקות) ובחומרים המכילים כספית, עופרת וכד'.
6. לא ימוקם ציוד לפיתוח פיסיימוטורי (סולמות, נדנדות, חביות וחילה וכד') מתחת לאילנות או סמוך למקום שילדים עלולים להיזקק ממנו.
7. על אף האיסורים המפורטים לעיל, אנו מדגישים את הצורך החיוני במתן אתגרים הדורשים העזה והתמצאות.

* מתוך חוזר מנכ"ל מיוחד ט', אייר (התשנ"ב) מאי (1992), עמ' 13

3.3 - הוראות בטיחות וגיהות - מתקני משחק בחצר*

1. תקן מתקני משחק

(א) מתקני החצר המותקנים בגני הילדים יהיו בהתאם לדרישות התקן 1498, "מתקני משחקים לילדים", שפורסם על ידי מכון התקנים הישראלי באוקטובר

1991 על כל חלקיו וכללי, תוכן המתקנים, התקנות המתקנים, בדיקות ותחזוקה ודרישות מיוחדות למי ינים שונים של מתקנים). למרות האמור לעיל לא יותקנו בגני ילדים מתקנים שגובהם עולה על 2.5 מ'.

(ב) רשויות מקומיות ובעלויות הרכשות ומתקנות מתקני חצר בגני הילדים תקפדנה שהציוד הנרכש יישא תו תקן.

(ג) במידת המתקנים השונים המובאים בהמשך ניתנו עיקרי הדרישות הבטיחותיות החשובות לידיעתה ולטיפול של הגנות.

2. הדרישות הכלליות ממתקני משחק

(א) שטחי המשחק של המתקנים השונים לא יחפפו זה את זה.

(ב) "השטח שמתחת למתקנים שקיימת אפשרות נפילה מהם ירופד בחול טבעי בעומק של 30 ס"מ לפחות, או בחומר אחר בעל כושר בלימה תואם.

(ג) במתקני המשחק שיוקנו בגני הילדים לא יהיו מיוות חדות, נקודות הילכדות (זוויות חדות, פתחים שקוטרם בין 10 ל"22 ס"מ) ונקודות היצבעות או היחתכות.

(ד) בסיסי העיגון של המתקנים השונים לא יבלטו מעל לפני הקרקע.

(ה) תקינות המתקנים ושלמותם תיבדק באופן חוזתי מדי יום על ידי הגנות. פעם בשבוע תבדוק הגנות את יציבות המתקנים (נקודות שחיקה כגון חיבורים, אמצעי תלייה וכו').

3. הדרישות העיקריות ממתקני משחק שונים

(א) סככת בובות

(1) אין להציב סככת בובות סמוך לעצים, למדרגות וכד', מחשש שהילדים יטפסו עליה.

(2) נג הסככה יהיה עשוי עץ או חומר בלתי שבייר.

(ב) סככת צל

(1) גובהה של סככת הצל יהיה 2.5 מ'. הסככה תהיה יציבה, ובסיסי העיגון לא יבלטו מעל לפני הקרקע.

(2) שטח הסככות יותאם לאקלים האזור, אך שיעורו יהיה 15% משטח החצר, לפחות.

"מעלות" הוצאת ספרים בע"מ.

דאנאקוד 182-973